

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ PROGRAMLAR ENSTİTÜSÜ
HUKUK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MİLİTARİZM VE KADIN: İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN
RAHATLATICI KADINLARI

Burcu FİLİZ
109614008

Dr. Öğr. Üyesi Ulaş KARAN

İSTANBUL
2019

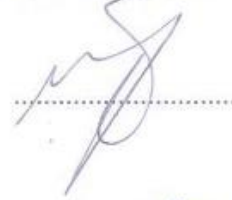
Militarizm ve Kadın: İkinci Dünya Savaşı'nın Rahatlatıcı Kadınları
(Militarism and Women: Comfort Women of the Second World War)

Burcu FİLİZ
109614008

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ulaş KARAN
İstanbul Bilgi Üniversitesi

Jüri Üyeleri: Dr. Öğr. Üyesi İdil Işıl GÜL
İstanbul Bilgi Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Serkan KÖYBAŞI
Bahçeşehir Üniversitesi

Tezin Onaylandığı Tarih : 27.06.2019

Toplam Sayfa Sayısı : 95

Anahtar Kelimeler (Türkçe)

- 1) Militarizm
- 2) Toplumsal cinsiyet
- 3) Savaş Tecavüzü
- 4) İkinci Dünya Savaşı
- 5) Erillik

Anahtar Kelimeler (İngilizce)

- 1) Militarism
- 2) Gender
- 3) Wartime Rape
- 4) Second World War
- 5) Masculinity

ÖNSÖZ

Militarizm kapsamında kadına biçilen rol ve bunun bir uzantısı olan savaş tecavüzü, örneklerine sıkça rastlanmasına rağmen günümüz akademisinde ve özellikle Türkiye’de maalesef pek çalışılmamış bir konudur. Her ne kadar II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa’da (ve daha sonra Bosna’da) işlenen suçlar konusunda araştırmalar bulunsa da, II. Dünya Savaşı’nın diğer büyük cephesi olan Pasifik, en az Avrupa kadar vahşete tanık olsa da; tanınma ve tazmin konusunda adalet duygusunu tesis edecek girişimler yok denecek kadar azdır. 2016-2019 yılları arasında önce Tayvan ve daha sonra Çin’de bulunduğum esnada yazmaya karar verdiğim bu tez ile Asya’da yaşanan ihlalleri dünyanın başka bir ucunda duyurma ve uzaklıklara rağmen yaşananların benzerliği üzerinden bir köprü kurmayı hedefledim. Konunun çetrefili ve ağırlığı çok zaman yaralar açmış olsa da; 2005’te, henüz reşit bile olmamış bir lisans öğrencisi iken otobüste okuduğum Thomas More - Ütopya’da geçen "Size karşı çıkarsam bedenimi, sizle gelirim ruhumu kaybederim" sözü ile başladığım kamu hukukçuluğunun acı bir meyvesi oldu. Geçen 14 yılda olabileceğimin en iyisi olamadıysam da, birkaç insanın hayatına dokunmuş olmanın ve bu tezi sunmanın huzurunu taşıyorum.

2009’dan bu yana gerek tezim gerek diğer akademik çalışmalarda her zaman bilgisine, yardımına ve sabrına güvenebileceğimi bildiğim sayın danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Ulaş Karan’a teşekkür ederim. Yine aynı zamanlarda tanıştığım, ilk zamanlarda kendisinden "Cemal Bali hocanın dersinde durmadan konuşabilen o kadın" diye bahsettiğim, sonrasında çok yakın arkadaşım olmuş, duruşunu, kararlılığını ve cinnetlerini kendime örnek aldığım Dr. Zülfiye Yılmaz’a; kendimden her şüphe ettiğim anda bir mesaj uzağımda olan Ar. Gör. Arca Alpan ve Av. İdil Mahmutoğlu ve Av. Güley Bor’a gönülden teşekkürler.

11 yaşında dünya haritasını açıp bana demir perde ülkelerini öğreten, "İstedığın bir kitabı almaya asla tereddüt etme" diyen babama; genç yaşından beri tüm cinsiyet rollerini kırıp mücadelesiyle özgür olmuş sendikacı anneme sonsuz

minnetlerimi sunarım. Nereye gitsek evim, ne yaşasak dostum olan, hep elini tutarak yürüyeceğim eşim Murat Can Kırıl'a her şey için teşekkür ederim.

Bu tez Türkiye'de namus kisvesinde öldürülen kadınlardır, Güldünya'yadır, Çilem Doğan'adır. Afganistan'da okula gönderilmeyen, İran'da baş örtüsünü çıkaramayan, Nepal'de regl dönemini evin dışında bir kafeste geçirmeye zorlanan, Tayland'da seks işçiliği sırasında şiddet gören kadınlardır. Güney Kore'de "Ataerki ölmeli" diyerek yalnızlığı seçen, Japonya'da devletlerinin biricik namusu korunsun diye askerlerin önüne atılan, Çin'de tecavüz istasyonlarında yaşadıkları için adalet bulamayan kadınlardır. Bu tez Endonezya'da, Kamboçya'da, Filipinler'de seks işçiliğine zorlanan kız çocuklarıdır.

Ancak bu tez en çok, yazarken ne ile mücadele ettiğini bir nebze de olsa anladığım, bir 6 Ekim günü üzerine çöken karanlığın altında kalan, "Çok acı var, dayanamıyorum" diyerek kendini rüzgâra bırakan Dicle Koğacıoğlu'nadır.

Hala çok acı var ve biz, birlikte dayanacağız.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
ABSTRACT.....	vii
ÖZET.....	viii
GİRİŞ.....	ix
BİRİNCİ BÖLÜM - MİLİTARİZM KARŞISINDA KADIN	1
1.1 MİLİTARİZM KAVRAMI	1
1.1.1 Giriş	1
1.1.2 Milliyetçilik Ekseninde Ulus Devlet.....	3
1.2 SİVİL TOPLUMUN MİLİTARİZMİ	6
1.2.1 Erkeklerin Hakkı ve Ödevi Olarak Askerlik	7
1.2.2 Okuldan Kışlaya, Kışladan Topluma Taşınan Erkeklik.....	9
1.3 DEVLETİN ÖZEL ALANI: KADIN	12
1.3.1 Ulus Devletin Makbul Aile Kadını	12
1.3.2 Cinselleştirilmiş Askeri Söylemde Feminen Vatan	17
1.3.3 Namusun İki Sureti: Kadın ve Vatan.....	19
İKİNCİ BÖLÜM - PASİFİK'TE SAVAŞ TECAVÜZÜ	24
2.1 SAVAŞ ÖNCESİ JAPONYA	24
2.1.1 Eşitsiz Anlaşmalar ve Militarist Toplumun Değişimi.....	24
2.1.2 Göçmen Seks İşçileri: Karayuki-san'lar	26
2.2 JAPONYA'NIN YAYILMACI POLİTİKASI	31
2.2.1 İlhak ve İşgal Dönemi	31
2.2.2 Nanking Katliamı	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM - ASKERLERİN GANİMETLERİ: RAHATLATICI KADINLAR.....	38
3.1 KURULUŞ VE İSTİHDAM	38
3.2 KADINLARIN İFADELERİNDE İSTASYONLAR VE ÇALIŞMA KOŞULLARI	43
3.3 MAĞLUP JAPONYA’NIN KADINLARI: DİNLENME VE EĞLENCE LOKALLERİ	51
3.3.1 Savaş Sonrası Japonya.....	51
3.3.2 Kadın Kamikazeler	53
3.3.3 İşgal Askerlerinin Japonyasında Lokaller, Yasaklar ve Denetimler	56
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM - ADALET ARAYIŞI.....	59
4.1 SAVAŞ SONRASI YARGILAMALAR	59
4.1.1 Savaş Mahkemeleri ve Kurucu Şartı	60
4.1.2 Uzak Doğu Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi (Tokyo Mahkemesi)	62
4.1.3 Mahkemelerin Değerlendirmesi ve Eleştiriler.....	63
4.1.4 İstisnai Yargılama: Batavia Mahkemesi.....	66
4.2 YARGI DIŞI: TOKYO KADIN MAHKEMESİ	66
4.3 TAZMİN GİRİŞİMLERİ	69
SONUÇ	77
KAYNAKÇA	80

ABSTRACT

First part of this study discusses the nation states' use of militarism to create specific identities for men, women and even children in order to obtain the ideal citizen. This is achieved through the transformation of the citizen to the soldier and men's assumption of the duty to protect the honor of the women and the homeland as part of this narrative. The presentation of the state as the male and the homeland as the female paves the way of the use of rape as a weapon of war.

Although the notion of war rape is frequently encountered throughout history, there are only a few examples of confrontations. The Nanking Massacre of the Second World War during the Japanese occupation of China, as well as the Comfort Stations established for the satisfaction of the soldiers and the Recreation and Amusement Association established in post-war Japan show us that women of various nationalities are victimized by the same militaristic masculine power. The search for justice is still ongoing, due to the showpiece trial proceedings and the silencing of women.

This study, which is mostly based on the statements of the women who want to make their voices heard instead of the summary notes of the victorious men, aims to include the examples of Far Asia in order to show that similar methods of oppression have been established in different geographies.

ÖZET

Çalışmanın giriş bölümünde militarizme sıkça başvuran ulus devletin kendisi için makbul bir vatandaş yaratma çabası doğrultusunda erkeğe, kadına ve hatta çocuklara çizdiği kimlikler, vatandaşların askere dönüştürülmesi ve bu kurgu içerisinde erkeğin korumasına muhtaç olan namusun hem kadın hem de vatan için öngörüldüğü anlatılmaktadır. Devletin erilliği karşısında vatanın feminenliği, savaşta bir silah olarak tecavüzü getirmektedir.

Çalışmanın asıl konusu olan savaş tecavüzü, tarih boyunca sıkça karşılaşılmamasına rağmen yüzleşmelerin yok denecek kadar az örneğe sahiptir. İkinci Dünya Savaşı'nda Japonya'nın Çin'i işgal sırasında yaşanan Nanking Katliamı, sonrasında askerlerin memnuniyeti için kurulan Rahatlama İstasyonları ve savaş sonrası Japonya'da kurulan Dinlenme ve Eğlence Lokalleri ile çeşitli milletlerden kadınların aynı militarist eril güç tarafından mağdur edilmesini bizlere göstermektedir. Göstermelik yapılan yargılamalar ve kadınların susturulmaları sebebiyle, adalet arayışı halen devam etmektedir.

Galip erkeklerin özet notları yerine seslerini duyurmak isteyen kadınların ifadelerine sıkça dayanan bu çalışma, ekseriyetle Avrupa merkezli tartışılan savaş tecavüzü literatürüne Uzak Asya örneklerini dahil etmeyi ve ayrı coğrafyalarda benzer tahakkümler kurulduğunu göstermeyi amaçlamıştır.

GİRİŞ

1938-1945 yılları arasında Japon İmparatorluğu tarafından işgal edilen bölgelerde cinsel köleliğe zorlanan yaklaşık 200.000 kadın, Japonya tarafından kendilerine verilen “Jugun Ianfu” tabirinin birebir çevirisi olan “Rahatlatici Kadın(lar)” olarak anılmaktadır. Japon askerlerine dayatılan militarist ideoloji, 1937’de 300.000 kişinin öldürüldüğü Nanking Katliamı’na ve sonrasında işlenen farklı savaş suçlarına yol açmıştır. Bu ideoloji doğrultusunda “işgal edilmesi gereken” kadınlar, 7 yıl boyunca tecavüze, angaryaya ve işkenceye maruz kalmışlardır. Çok azı hayatta kalan rahatlatıcı kadınların hikayeleri, ataerkil Asya toplumlarında konuşulması hoş karşılanmayan bir “kusur” olarak görülmüş; yaşananlar ilk defa 1988’de alenen dile getirilmiştir. 2019 itibari ile rahatlatıcı kadınlar için evrensel hukuk kurallarına göre yapılmış bir yargılama ve hakkaniyete uygun bir onarım sağlanmamıştır.

Tezin birinci bölümü, militarizmin toplumu nasıl şekillendirdiği, kadın ve erkeğe hangi rolleri uygun gördüğüne ilişkindir. Bölümde özel olarak, kadın-vatan ilişkisi doğrultusunda erkek askerlerin kadın vatanı koruma sorumluluğundan, savaş halinde ise düşman kadınının işgali görevini gören savaş tecavüzünden bahsedilmiştir. İkinci bölümde ise militarist ideoloji ile yetiştirilmiş Japon ordusunun Kore ve Tayvan’ı ilhakı, Sino-Japon Savaşı ve özellikle Nanking Katliamı ile ideoloji doğrultusunda işlenen savaş suçlarına yer verilmiştir. Tezin ana konusunu içeren üçüncü bölümde rahatlatıcı kadınların kapatıldıkları istasyonlar, istihdam, yaşam koşulları anlatılmış; bölümde kendilerine pek de söz hakkı tanınmayan eski rahatlatıcı kadınların ifadelerine sıklıkla yer verilmiştir. Bu konunun yanında, Japonya’da savaş sonrası Müttefik Devletler’in askerleri için kurulan genelevlerden, daha önce bahsedilen “militarist ideolojinin kadına çizdiği roller” kapsamında bahsedilmiştir. Tezin dördüncü kısmı rahatlatıcı kadınların adalet arayışına ayrılmış; savaş sonrası yapılan göstermelik mahkemeler ve başarısız tazmin girişimlerinin yanında, adilane bir onarım sağlanabilmesi için gereken unsurlara ilişkin çalışmalara yer verilmiştir.

Tezin amacı, militarist ideolojinin hem barış hem de savaş döneminde toplum üzerinde kurduğu baskıyı, evrensel insan hakları değerlerine karşı oluşturduğu tehdidi; II. Dünya Savaşı'nın rahatlatıcı kadınları örneği üzerinden anlatmak ve üzerinden bir hayat kadar uzun süre geçtikten sonra onarım için yapılabilecekleri tartışmaktır. Tezde Pasifik etrafında işlenen suçlara odaklanılmış, konunun bütünlüğü için yakın zamanda işlenen savaş tecavüzü örnekleri ve Avrupa merkezli çözüm önerileri kapsam dışında bırakılmıştır. Toplumlarınca kusur kabul edilmeleri sebebiyle rahatlatıcı kadınlar hakkında araştırmalar ancak günümüzde hız kazanmış, yine de araştırmaların pek azı Asya dilleri haricine de çevrilmiştir. Tezin üçüncü ve dördüncü bölümlerinde sıklıkla İngilizce kaynaklara başvurulmuş, sayı azlığı nedeniyle aynı kaynaklar birkaç kez kullanılmak zorunda kalınmıştır. Çözülmeyen bir insan hakları sorunu olarak rahatlatıcı kadınların hikayelerini yeni bir dilde anlatmak ve Türkiye literatürüne uzak bir coğrafyanın benzer sorunlarını tanıtmak, tezin ulaşmak istediği nihai hedeftir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MİLİTARİZM KARŞISINDA KADIN

1.1 MİLİTARİZM KAVRAMI

1.1.1 Giriş

1860’larda Fransız anarşist düşünür Pierre Joseph Proudhon tarafından kullanılmaya başlanan ‘militarizm’ en geniş anlamıyla, bir toplumun, bireyin veya kurumun kendisini ‘sivil’ değerlerle değil ‘askerî’ değerlerle tanımlaması, sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik pratiklerini bu değerler etrafında örmesidir. Avrupa tarihçisi Michael Howard’a göre militarizm “askerî alt kültüre ait değerlerin toplumun egemen değerleri olarak algılanmasıdır”¹. Militarizm, “askeri inanç, değer ve davranışları toplumsal yaşama adapte etme, onları övme, biricik referans haline getirme çabası”; “militar referanslar etrafında toplumun değerlerinin yeniden biçimlenmesi, kolektif dünya görüşünün bu doğrultuda yönlendirilmesi”², “sivilleri, kadınlarıyla toplumun tamamını, çocukluktan başlayarak, askeri değerler ve normlar çerçevesinde eğitmek, bu çerçevede davranmaya çağırmak, askerliği askerliğin dışına çıkarmak ve genel bir yaşama üslubu haline getirmek”³ olarak da tanımlanmıştır. Militarizmin Tarihi kitabının yazarı Alfred Vagst da benzer bir şekilde “Askeri kurumları ve yöntemleri sivil hayatın yöntemlerinin üzerine yükselten her türlü duyguyu, askeri zihniyeti, muhakeme ve davranış biçimlerini sivil alana taşıyan her türlü düşünme ve değerlendirme sistemi” olarak tanımlar ve militarizmin gerçek karşınının barışseverlik değil, sivillik olduğunu öne sürer⁴.

¹ Altınay, A. G., *Bir Madde Olarak "Militarizm"* biamağ: <https://m.bianet.org/biamağ/insan-haklari/132620-bir-madde-olarak-militarizm> adresinden alındı, 09.10.2011

² Öztan, G. G., *Türkiye’de Militarizm: Zihniyet, Pratik Ve Propaganda*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014, s.33.

³ Belge, M., *Militarist Modernleşme: Almanya, Japonya ve Türkiye*, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2011, s. 150.

⁴ Belge, 2011, s. 131

Baruch Kimmerling militarizmin-üç farklı boyutu olduğunu ifade eder ve bunların tek başlarına yahut iç içe geçmiş şekilde toplumda görülebileceğini savunur:

1. Şiddet – Güç (Latin Amerika örneği): Kurmayların gündemi belirleme, ordunun menfaatine uygun biçimde kaynakları yeniden tahsis etme yetkisine sahiptir ve siviller arasında askeri yönetimin gerekli olduğuna dair inanç yaygındır
2. Kültürel militarizm (Nazi Almanyası örneği): Ordu karar alma sürecinden uzaklaşsa da kamusal alan militarist sembol ve ritüellerle kuşatılır. Askeri zaferleri ve şehitlik başta olmak üzere militer kavramları işleyen sanatsal yapıtlar teşvik edilir, militarist imgelem gündelik hayatı esir alır.
3. Sivil militarizm (İsrail örneği): Sivil liderlerin askeri ve stratejik düşünceleri öncelikli olarak dikkate alınır ve bu düşüncelerin toplumsal ve politik kararlar üzerinde egemenlik kurar. Savaşa hazır olma halinin politik mücadeleden ve açık tartışmadan ayrı tutularak toplumsal yaşamın rutini haline gelir⁵.

Militarizme ve konu hakkındaki incelemelere kavramsal netlik ve çerçeve kazandırmaya çalışan Kjeli Skjelsbaek ise militarizm kavramının şemsiyesi altında dikkat çeken üç temel başlıktan/alandan söz eder. Bunları “militarist davranış”, “militarist zihniyet” ve “yapısal militarizm” olarak özetlemek mümkündür. Skjelsbaek, militarist davranışın şiddetin aşırı kullanımını olarak tanımlanabileceğini ifade eder. Militarist zihniyetin temel unsurları olarak da şiddetten zevk alma, onaylama gibi kavramları sayar. Değerler; insan doğası ve toplumsal ilişkilere dair inançlar, tehdit, intikam, güç, düzen gibi merkezi kavramlar ve empati eksikliği, sosyal sorumsuzluk ve dürtüsellik gibi duygusal karakteristikleri militarist zihniyet içinde değerlendirir. Devleti meşru şiddet tekeli olarak gören Weber’i hatırlayarak

⁵ Öztan, 2014, s. 35-37

ulus devletin tanımlanmasında meşru şiddet kullanımının merkezi bir rol oynadığının altını çizer⁶.

Modern ulus devletin ortaya çıkması ile sivrilen militarist düşünce, vatandaşların “ülkü birliği gösteren askerler” olarak şekillenmesiyle, barış döneminde bile toplumun gösteriler, semboller, sözler, tutumlar ile askerlik görevini yücelterek her an savaşa hazır olmasını sağlayarak; ulus devletin istediği tek yürek olmuş toplumu mümkün kılar. Bu sebeple militarizm incelemesi için, öncelikle milliyetçilik ve ulus devlet kavramları üzerinde durmak gerekir.

1.1.2 Milliyetçilik Ekseninde Ulus Devlet

Sparta’dan başlamak üzere tarihte birçok askeri nitelikli yahut askerliği yücelten yönetimler ve topluluklar var olsa da militarizmin ulus devletle birlikte ortaya çıktığı ve zamanla birbirlerini besleyen iki ayrılmaz parça haline geldikleri kabul edilir. Millet in fiili hakimiyeti altında olan coğrafyanın “vatan” ve bireylerin “kardeş” olması fikri, ulus devletin temellerini oluşturur.

Milliyetçi ideoloji ulusu çevreleyen sorunu, İngiliz düşünür Thomas Hobbes’un “doğa durumu” ile açıklar. Buna göre dünya kaotik bir haldedir, insanlar birbirinin kurdudur, düşmanlık ve savaş sürekli dir, kaçınılmazdır. Hayatta kalmanın tek yolu her daim savaşacak kadar güçlü olmaktır. Devlet ayakta kalmak istiyorsa içte koşulsuz bir birlik sağlamalı ve sınırlarını, egemenliğini bitmek bilmez düşmanlarından korumalıdır. Bu koruma esnasında gereken her türlü önlem alınmalı ve şiddet kullanımını meşru sayılmalıdır. Gücün bölünmemesi ve mücadelenin kesintiye uğramadan sürdürülebilmesi için, şiddeti kullanan egemen tekel mahiyette olmalıdır⁷.

⁶ Öztan, 2014, s. 38

⁷ Öztan, 2014, s. 61

Ulus devletin arzuladığı tek kimlikte birleşme için, savunulacak ortak bir değer gerekir. Sınırları belirlenmiş bir alandaki egemenlik yetkisi, düşmanlara karşı topyekûn mücadele ile korunacak bir amaç haline gelir. Ortak bir geçmişi paylaşan insanlar, bir amaç için ortak bir geleceğe doğru birlikte hareket ederler. Ortak amaca ulaşılması için, her bir bireyin kendi çıkarlarından arındırılarak, yönlendirme yahut zorlama ile bir çıkar birliğine dahil edilmeleri gerekir. Ancak bu, paylaşılan herhangi bir değer olmaması durumunda mümkün olmayacaktır. Bu sebeple bireyler önce vatandaşa, ardından ulusa dönüştürülür. Böylece ulus, birbirleriyle ilişkili etnik, kültürel, yöresel, ekonomik ve hukuki siyasî pek çok unsurdan oluşan karmaşık bir yapı olması yanında, milli kimlik de çok boyutlu olup kolektif kimliğin öteki türlerine ait unsurları bünyesinde toplar⁸. Dilsel, kültürel ve amaçsal olarak bir araya gelen toplum tek vücut olur, merkezileşir ve adeta mükemmelleşir. Ernest Gellner'in görüşü de destekleyici niteliktedir; milliyetçiliğin gelişimi, modern toplumların aksaksız işleyebilmeleri için gereken kültürel homojenlik ihtiyacı üzerinden açıklanır⁹.

İngiliz sosyolog Anthony D. Smith' göre ulus inşası:

1. Topluluğun ortak anıları, mitleri ve sembollerinin geliştirilmesi, işlenmesi ve aktarılması,
2. Topluluğun tarihsel gelenek ve ritüellerinin geliştirilmesi, seçimi ve aktarılması.
3. Halkın ortak kültürünün (dil, âdetler, din, vb.) 'otantik' unsurlarının belirlenmesi, işlenmesi ve aktarılması,
4. Belirlenen nüfus içindeki otantik değerler, bilgi ve tutumların standardize edilmiş yöntemler ve kurumlar aracılığıyla aşılması,
5. Tarihi bir kara parçası ya da anavatanın sembol ve mitlerinin sınırlarının belirlenmesi, işlenmesi ve aktarılması,
6. Sınırları çizilen kara parçası içindeki beceri ve kaynakların seçimi ve idareli kullanımı,

⁸ Smith, A. D., *Küreselleşme Çağında Milliyetçilik*, İstanbul: Everest Yayınları, 2011, s. 32-33.

⁹ Yuval-Davis, N., *Cinsiyet ve Millet*, (A. Bektaş, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, s. 43.

7. Belirlenen topluluğun tüm üyeleri için geçerli ortak haklar ve ödevlerin tanımlanması ile tamamlanır¹⁰.

Rousseau'nun Toplum Sözleşmesi'nde belirttiğine göre: “Yurttaş, yasanın, kendisine, içine atılmasını emrettiği tehlikeyi tartışacak durumda değildir; hükümdar (ya da egemen varlık) Devlet için çıkar yol, senin ölmendir, dediği zaman ölmek zorundadır; çünkü o zamana değin güvenlik içinde yaşadıysa bu koşul sayesinde yaşamıştır ve yaşamı, kendisine yalnızca doğanın bir nimeti değil, devletin koşula bağlanmış bir bağıdır da”¹¹. Ancak vatandaşlığın gerektirdiği hak ve yükümlülükler bağlamı ile Rousseau'nun “genel yarar” lehine bir vatandaş hareketi olarak asker olma hali, yeni ulus devletlerin sınırlar rejiminin siyasi alana doğrudan dahil edeceği bu sürekli savaş halinin ihtiyaç duyduğu askeri motivasyon bakımından yeterli görülmemiştir. Zira ulus devlet, yurttaşlarının hayatlarının her anında hissedebilecekleri bir tehdit algısı ve yurttaşlarına vaat ettiği hayali bir ülkenin motivasyonu ile kendi temellerini sağlamlaştırmayı amaçlar. Bu yolla aidiyetleri devlet şemsiyesi altında kurulur, devletlerin benimsedikleri kimliğe bitişik bir “ulusal kimlik” inşa edilir¹².

Uğrunda ölmeye değen bir vatan fikri, bünyesinde farklı etnik kökenler ve hatta uluslar barındıran imparatorluklar için dağılmayı engelleyici bir çıkış yolu yaratmıştır: farklılıklara bakılmaksızın toplanacak bir ordu. Fransa'nın 19. yüzyıl başındaki askeri başarıları Avrupa'nın bütün ülkelerinin kendi askerlik sistemlerini gözden geçirmelerine yol açmıştır. Bunun sonucu, Fransa'nın eli silah tutan herkesi gönüllü olarak askere çağırması örneğinden yola çıkarak, herkese askerlik sisteminin her yerde kabul edilmesi olmuştur. Böylelikle, militarizmin görece daha kolay tutunabileceği bir zemin de yaratılmıştır¹³. Almanya'da da benzer şekilde, topyekûn savaş doktrinini benimsemiş ve daima hazır bir ordu ile milletin iç içe geçirildiği bir düzen sağlanmıştır.

¹⁰ Smith, 2003, s. 98-99

¹¹ Rousseau, J. J., *Toplum Sözleşmesi*, (A. Erenuluğ, Çev.) İstanbul: Öteki Yayınları, 1999, s. 72.

¹² Öztan, 2014, s. 11

¹³ Belge, 2011, s. 134-135

1.2 SİVİL TOPLUMUN MİLİTARİZMİ

Militarizm salt askeri değerlerin yüceltilmesi veya askerlerin kendilerine özgü bir kurallar bütününe uyararak yaşaması demek değildir. Bir toplumun militaristleşmesi, askerlikle ilgili bazı tartışmaya açık değerlerin, bütün insanlığı kapsayan tartışılmaz değerler olarak sunulmasıyla ve dolayısıyla askerlikle bir alışverişi olmayan insanların da bunlara uygun davranmalarının talep edilmesiyle başlar¹⁴. Militarizasyon bir kişinin ya da bir kavramın, gitgide daha fazla ordu denetimine girdiği veya kendi refahı ya da iyiliği için militarist fikirlere bağımlı hale geldiği, adım adım ilerleyen bir süreçtir. Militarizasyon bir bireyi ya da bir toplumu ne denli dönüştürürse, askeri gereksinimler ve militarist yargıların yalnızca yararlı değil, aynı zamanda normal olduğu fikri, o birey ya da toplum tarafından o denli kabul görmeye başlar¹⁵. Toplum, ordunun özerk konumuna saygı gösteriyor ve bu yapıyı meşru kabul ediyorsa, koşulsuz desteğini ordu ve onun siyasetteki nüfuzu yararına sunuyorsa; toplum ve medya orduyu kutsuyor, onu en muteber kurum olarak görüyor ve askeri olana karşı ilgisini ve sevgisini canlı tutuyorsa, toplumun militarist nitelikli olduğu kabul edilecektir. Gücün, savaşın, vatan için ölmenin ve öldürmenin kutsal görünmesi; demokratik görünümlü toplumlarda dahi militarizmin sivil hayatı ele geçirdiğini gösterir¹⁶.

Militarist özelliklere sahip bir toplumda ölmek ya da öldürmek, bir vatandaşın yapması gereken en büyük fedakârlık ve ulaşabileceği en yüksek mertebeyi temsil eder. Kendi başına bir değer taşımayan vatandaş, böylece kardeşleri ve vatani için kendini feda ederek, milletin ortak geleceğinin ölümsüz bir parçasına dönüşür. Kahramanlık gösterileri, savaşmak için duyulan heves ve cesaret; ulus devletin “makbul” vatandaşını oluşturur. Ancak “ortak gelecek için

¹⁴ Belge, 2011, s. 262

¹⁵ Enloe, C., *Manevralar*, (S. Çağlayan, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları, 2006, s. 30

¹⁶ Öztan, 2014, s. 15

ölmek, genelde erkeklere tanınan bir hak olur; ancak olağanüstü durumlarda kadınlar ve çocuklar bu şerefe ortak olabilir.

İdeolojinin disiplin, dayanıklılık, güç temellerine oturttuğu bu kahramanlık, giderek erkekler için yüceltilir, barış arayışı, uzlaşma, pasifizm gibi yöntemler dışlanır, aşağılayıcı nitelik kazanır. Şiddete başvurmayı meşrulaştıran intikam isteği, militarist değerlerin merkezinde, düşman imgesi ile birlikte konumlandırılır. İç ya da dış düşmana karşı bir araya getirilmiş ve tek tip halinde örgütlenmiş bireyler, sorgulanamaz ritüeller ve tavizsiz ezberler ile militer sistemin asli unsurları haline gelirler. Düşmanlaştırmaya eşdeğerlilikten uzaklaştırma, düşmanın insanlıktan çıkarılması (*dehumanization*) eklenerek; düşmanın “iblis, canı, canavar, mikrop” olduğu, fakat asla insan, eşit emsal olmadığı empoze edilir. Böylece, ona karşı başvurulacak meşru şiddetin sınırlandırılması gerekliliği de ortadan kalkar; militarist ideolojide genellikle düşmana karşı ahlaki bir sorumluluk hissedilmez¹⁷.

1.2.1 Erkeklerin Hakkı ve Ödevi Olarak Askerlik

Geçmişten bu yana, devletin neredeyse tamamında olduğu gibi, orduda da erkek egemenliği kurulmuştur. Ulus devlet ve milliyetçilik bu sebeple hâkim erkeklik kültürü ile sıkı sıkıya bağlı, hatta birbirini tamamlar niteliktedir. Enloe’ya göre milliyetçi hareketler bir halkın özgürlük mücadelesinin nadiren kadınların anlatıları ile başladığını belirterek, milliyetçiliğin “erilleştirilmiş hafıza, erilleştirilmiş küçük düşürme ve erilleştirilmiş umuttan doğduğunu” savunur¹⁸. Ancak ters yönlü bir okuma yapıldığında; Simone De Beauvoir’in “Kadın doğmuyoruz, kadın oluyoruz” savı, erilleştirilmiş hafıza bağlamında vatandaş erkekler için de geçerli olduğu görülür. Askerlik hizmeti erkeğin yetkinliğini ispat ettiği alan olarak kabul edilirken, erkeklerin pek azı, vatanları için hizmete

¹⁷ Öztan, 2014, s. 47-50

¹⁸ Enloe, C., *Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler*, (B. Kurt, & E. Aydın, Çev.) İstanbul: Çitlembik Yayınları, 2003, s.79.

çağrıldığında bunu reddedebilir ve aileleri, sosyal çevreleri ve hatta toplum tarafından kınanmayı göze alabilir.

Eğitimleri esnasında kişisel özelliklerinden arındırılan erkekler, tek tip saç, tek tip kıyafet, tek tip günlük hayat ile bir bütünün benzer parçaları haline getirilirler. Askerlik deneyimlerini anlatanların çoğu, yeni kıyafetler giydikten sonra kendisini ve arkadaşlarını tanıyamadığını, kesilen saçlarıyla birlikte yeni çehrelerinin tuhaf ya da komik göründüğünü belirtmiştir. Bu zorunlu değişim, erkeği sadece sosyal çevresinden değil, kendi bedeninden de koparmak için yapılan planlı bir harekettir¹⁹. Fiziksel değişim yerini giderek ruhsal değişime bırakırken, asker topluluğu erillikle kuşatılmış bir kardeşlik içinde birleşmeye başlar. İmparatorluklar döneminde soylu sınıfa münhasır olan savaşçılık, ulus devletin getirdiği dönüşümle beraber vatandaş olan tüm erkeklere açılmış; böylece beklenen fedakârlık karşılığında ayrıcalıklı konuma katılma hakkı verilmiştir. Bu ayrıcalık, her fedakarlıkta yeniden üretilmiş ve kardeşlik birliğini sağlamlaştırmıştır. Kırılmayı, parçalanmayı ve şişirilmeyi hemcinsleriyle birlikte yaşadıkları askerlik ortamı, cinsiyet rollerini devamını sağlayan tek cinsiyetli bir toplumsallaşma süreci olarak, erkekliğin inşasında özel bir rol oynar²⁰.

Najma Sadeque'ya göre: "Askerlik, askere alınanların öldürmeye ve öldürmeyi meşru saymaya koşullandırılması gerektiği için, şehit ve maço kahramanlık imgeleri askeri değerlerin bir parçası olarak yüceltilir. Dolayısıyla, insanlar genç yaşta, naif ve kolay etkilenir çağlarında askere alınır. Zayıfları savunmak, milletlerinin namusunu korumak zorunda oldukları kendilerine aşılır. Ayrıca milletin namusu zayıfların (kadınların ve anavatanın) namusuyla eşdeğer gösterilir. Bütün bu nosyonlar, orduların rolünü belirli toplumsal değerler, genç erkekleri hoşgörü ve barış yerine bu vahşi rolleri içselleştirip onlara göre yaşamaya yöneltir. Bu yönlendirmenin ardında yatan mantığa göre, bütün erkekler doğaları gereği saldırgandır, saldırganlıklarını kontrol edemezler. Savaşın, saldırganlığın

¹⁹ Selek, P., *Sürüne Sürüne Erkek Olmak*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2008, s. 60

²⁰ Selek, 2008, s. 222.

dışavurumu için bir kanal sağladığına inanılır. Savaşmak erkek doğasının ayrılmaz bir parçası olduğuna göre, gerekli ve zorunludur”²¹.

Bu gereklilik ve zorunluluk; aynı zamanda erkekler için bir ayrıcalık hali de teşkil eder. Silah taşımak, egemen gücü reddetme, itaat zincirini bozma riskini de beraberinde getirdiği için toplumda sadece belirli kişilere bu hak tanınmıştır. Böylece askerlik, vatanın savunulması amacının yanında, erkeklerin ve kadınların devletle aralarındaki vatandaşlık ilişkisini belirleyecek (ve kadınları asker olmadığı için farklılaştıracak) bir uygulama haline gelir²². Militarizasyon hem kadınların hem de erkeklerin rızasını gerektirdiği halde, sadece erilliği ayrıcalıklı kılar²³. Geçmişte etnik köken ve ırka, günümüzde ise cinsel kimliğe ve yönelimin askerlik hizmetinin dışında tutulması gerekliliği görüşü de aynı ayırmadan kaynaklanmaktadır.

1.2.2 Okuldan Kışlaya, Kışladan Toplum Taşınan Erkeklik

19. yüzyılın ortalarından itibaren ulus devlet, disipline dayalı birliktelik hedefi doğrultusunda sadece orduyu “ulusallaştırmakla” yetinmemiş, eğitimi merkezileştirilerek zorunlu hale getirme yönünde ilk ciddi adımları atmıştır. Çocuktan başlayarak ulusal disiplini ve sosyal kontrolü sağlama çabası ile tek kimlikli, eşit bir toplum yaratma gayesinin eşzamanlı denilebilecek bir şekilde gelişmesi mecburi eğitim ve askerliğin hem ilkesel hem de yönetsel olarak iç içe geçtiğini gösterir. Elbette başat özneler ve öznelerin yetileri, kontrol mekanizmaları (ödüllendirme, cezalandırma, hizaya sokma vs.), örgütlenme modelleri ve fiziki mekanların özellikleri değişiklik arz eder. Ancak arzu edilen “standart”, yaygın

²¹ **Saigol, R.** "Militarisation, Nation and Gender: Women's Bodies as Arenas of Violent Conflict / "Militarizasyon, Ulus ve Toplumsal Cinsiyet: Şiddetli Çatışma Alanları Olarak Kadın Bedenleri", Mian Z., ve I. Ahmad (der.) Making Enemies, Creating Conflict: Pakistan's Crises of State and Society içinde, 1998, Mashal Books, (der. Altınay, A. G.), Vatan Millet Kadınlar içinde, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2004, s. 239

²² **Altınay, A. G.**, *Vatan Millet Kadınlar*, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2004, s. 286

²³ **Enloe**, 2006, s.32.

eğitim ile mecburi askerliğin birbirini tamamlamasıdır. Askerlik hizmeti boyunca erkeklere sadece askerliğin teknik kabiliyeti değil, ideoloji ve ulusa sadakat de aşılanır. Bylyce “milli bilinç” keşfedilecek, ulus devletin ihtiyaç duyduğu rol dağılımlarını benimseyecek ve tek vücud olmuş bir ulus ortaya ıkacaktır²⁴. Emma Goldman’ın tabiriyle; “insanı küçülten ve üniformayı ycелten bir eşitlik” kurulur²⁵.

Ulus devlet için neredeyse hayati önem taşıyan askerlik görevi, bir çeşit “ehliyet” sahibi olma, “kalıba girme”, erkekliğe dair ortalama itibara kavuşma durumudur, onsuz “düzen kurma iktidarı” söz konusu dahi olamaz. Kışladaki “medeniyet” ve erilleştirilmiş toplu yaşam, erkeği zorlu yaşam koşullarına alıştırarak “adam” edecek nihai süreci kapsar. Kışlada katı bir program dahilinde eğitilerek “kıvama gelmesi” ve akabinde terhis olması sonrasında erkekten, çevresinde grdğu noksanları, ailelerinden başlamak üzere “milli menfaatlere ve amaçlara” uygun şekilde tamamlaması beklenir. Olgunlaştığı ve milli bilince kavuştuğu varsayılan erkek, evinin komutanı olarak, erkek-hegemonik erkek ilişkisini ve kadın-erkek hiyerarşisinin şartlarını pekiştirecek bir iktidar sahibidir. Ayrıca başta eşine, çocuklarına ve sonra yakın çevresine hem nazari hem de pratik boyutta “doğruları” ve “gerçekleri” öğretmek hatta ğretileni de denetlemekle mükelleftir. “Kutsal” aile kurumu içinde uarılığa, tutkuya, sınır dışı hareketlere izin vermeyecek, yani aileyi ayakta tutacak olan babadır. Kimi zaman sembolik de olsa, ailenin sosyal-ekonomik-siyasal ilişkilerinde temsilci ve başkan sayılan baba, çocukluğundan beri öğrendiği erkeklik değerlerini yaşatır ve ğretir. Baba demek, kısır olmayan koca, evini koruyan asker, elinden bir iş gelen, evini geçindiren, evle ilgili ekonomik, hukuki, siyasi tüm kararları alan patron ve devlet adamı olmak demektir²⁶.

Denetlemenin “gerektiğinde” şiddet kullanma ve “ceza verme ehliyetini” de içinde barındırdığı da iddia edilebilir. Resm ideolojinin tesisi sırasında hâkim paradigma, gly “tam güçlü” karşısındakini de “zayıf” kılan militarist kültürün

²⁴ ztan, 2014, s. 62

²⁵ Aykaç, ř., *şehitlik ve Türkiye’de Militarizmin Yeniden retimi: 1990-1999*, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011, s. 18

²⁶ Selek, 2018, s. 20-23

öğelerini arkasına alarak, özellikle yurttaş/yetişkin eğitimi meselesinde kusursuz bir program dahilinde işlediği farz edilen orduya çok boyutlu işlevler yüklemiştir. “Halk terbiyesi”nin tamamlanması, taşraya yeni rejimin ilkelerinin, inkılaplarının erkekler aracılığı ile götürülmesi (ki bu erkeğin iktidarını merkeze koyan ve meşrulaştıran bir varsayımdır) ve merkezi denetim ve yerel güçlerle ittifak sürecinin hızlandırılmasında zorunlu askerlik görece kilit bir rol oynamıştır²⁷.

Ulus devlet yalnız ders kitaplarına, televizyon oyunlarına ve sinemaya işlenmemiştir, silahları gösteren anıtlarla kamu alanlarına da damgasını vurmuştur. Parklar, yollar ve alanlar askeri imgelerle doldurulur. Lala Rukh bunu “anıtların hem korku, saygı ve hayranlık, hem de orduya arzu ve devlete bağlılık hissi uyandırma” amacı taşımasıyla açıklar. Ulus devletten önce çoğu zaman toplumun ve ordunun ortak noktası olan Tanrı’ya karşı hissedilen borç, militarizm ile devlete karşı hissedilir. Dinsel kültürde şehit inancını kanıtlayarak Tanrı’ya karşı borcunu yerine getirirken, modern milli durumda şehit milletine ve devletine borçlu durumdadır ve hayatını feda ederek sadakatini kanıtlamış kabul edilmektedir. Milliyetçi ideoloji genel iradeyi halkın kendine tapındığı seküler bir din haline getirmiştir; “milli anıtlar ve müzelerin birer tapınak, milli bayramların birer ibadet seremonisi ve ölü askerlerin birer milli aziz ve şehit olduğu bir din”²⁸.

Bu tür güzelleştirmelerle yurttaşlar, kendilerine sunulanın ölüm, şiddet, yıkım, acı ve nefret imgeleri olduğunu göremez hale gelir. Ortalama, yoksul, sıradan, güçsüz yurttaş, bu imgelerle özdeşleşerek ve kendi küçük benliğini bu imgelere bağlayarak kendisini güçlü hissetmekte, ulus devletin bir parçası haline gelerek büyüüp kuvvetlenmektedir. Zayıf(latılmış) bir benlik, kendisinden çok daha büyük, çok daha güçlü ve koruyucu bir varlığa katıldığını varsayarak veya tahayyül ederek kuvvetlenmektedir²⁹. Durkheim bunu “Özgecilik” (Özgeci İntihar) olarak açıklar: “Bireyin kişisel varlığından soyunmaya ve kendi gerçek özünü kabul ettiği “öteki şey”in içinde yok olmaya büyük bir istek duyduğu görülür. O şeye ne

²⁷ Öztan, 2014, s. 77-78

²⁸ Aykaç, 2011, s. 34

²⁹ Altınay, 2004, s. 241

ad verildiğinin bir önemi yoktur; kendisinin sadece onda var olduğuna inanıyor, onca güçle gerçekleştirmek istediği, onunla bir bütün oluşturması. Böyle istemesinin nedeni de kendine özgür bir varlığı bulunmadığını düşünmesidir”³⁰.

1.3 DEVLETİN ÖZEL ALANI: KADIN

1.3.1 Ulus Devletin Makbul Aile Kadını

Ulus devletin otoriter yapısında erkeğin egemen konumu, kadının itaatkâr olması beklentisini beraberinde getirir. Bu itaat karar alma mekanizmalarında, kadının insan haklarında, emeğinde ve cinselliğinde kendini gösterir.

Toplulukların birçoğunda erkekler, kendi topluluklarındaki kadınların dış görünüşüne ve cinsel masumiyetine büyük bir ideolojik önem atfederler; kadınların erkekler gözündeki imgelerini Enloe şöyle sıralar:

1. Topluluğun -ya da ulusun- en kıymetli malları
2. Tüm ulusun değerlerini nesilden nesle aktaran temel araçlar
3. Topluluğun gelecek nesillerini yetiştirenler, milliyetçi rahimler
4. Topluluğun, baskıcı yabancı yöneticilerin kirletmesine ve sömürmesine karşı en savunmasız üyeleri
5. Asimilasyona ve sinsi yabancıların kendilerine eklememesine karşı oldukça dirençsiz unsurlar³¹

Kadınlar genellikle topluluk içinde muğlak bir konuma sahiptir. Bir yandan yukarıda da belirtildiği üzere, çoğunlukla topluluğun birliğini, şerefini, savaşa gitmek gibi belli milli ve etnik projelerin varoluş nedenlerini simgelerler. Diğer yandan çoğunlukla beden siyasetinin kolektif “biz”inden dışlanırlar ve öznenen ziyade nesne konumunu muhafaza ederler. “Uygun kadın”ın nasıl olacağına dair

³⁰ Durkheim, E., *İntihar*, (Z. Z. İlgelen, Çev.) İstanbul: Pozitif Yayıncılık, 2013, s. 222

³¹ Enloe, 2003, s. 90

katı kültürel kodlar da, çoğunlukla kadınları bu aşağı güç konumunda tutmak üzere geliştirilmiştir. Bu durumu meşrulaştırmak için kullanılan kolektif “akıllar”, “ötekiler”i dışlamak, aşağılamak ve boyun eğdirmek için kullanılan “kadınlar aptaldır”, “kadınlar tehlikelidir” veya “kadınlar kirlidir ve bizi kirletebilirler” gibi diğer yaygın ifadelerle çok benzerdir³².

Pateman’a göre “kardeşlik” (özgürlük ve eşitliği de davet eden Fransız İhtilali’nin sloganının bir ögesi), sadece toplumsal dayanışma ve hatta vatandaşlar arasındaki erkek dayanışması hakkında değildir. Bu, toplumdaki hegemonik iktidar ilişkilerinin babanın (ya da bir baba figürü olarak kralın) öteki erkekleri ve kadınları yönettiği bir ataerkillikten, erkeklerin özel ev alanında kadınları yönetme hakkını elde ettiği ama kamusal, siyasi alanda birbirleri arasında toplumsal eşitlik düzeni konusundaki sözleşmeyi kabul ettikleri bir kardeşliğe dönüşmesi hakkındadır. Bununla birlikte kadınlar, kamusal alandan tesadüfen çıkarılmamış ancak yeni rejim ile bunun üyesi olan vatandaşlar arasındaki pazarlığın bir parçası olarak dışlanmışlardır. Öyleyse devlet vatandaşlığı kavramının doğuşunun temelinde, yatan toplumsal felsefe, evrensel olmaktan uzaktır ve “erkek hakları” açısından kurulmuştur³³.

Erilliğin kamusal alandaki sömürsü kolektif niteliklidir, birçok erkeğin ortak davranışı sonucunda oluşur. Kadınlar ve aile, siyasi açıdan önemsiz olduğu düşünülen özel bir alana yerleştirilmiştir. Özel ataerkil ilişkide baskın strateji, kadını özel alanda tutmaya zorladığından ve kamusal faaliyetlerden uzak tuttuğu için dışlayıcıdır. Kamusal ataerkinin baskın stratejisi ise ayrımcıdır, çünkü tüm alanlara girmelerine izin verilmesine rağmen, kadınlar burada ayrımcılığa uğrar ve ezilirler³⁴. Rebecca Grant’ın kadınların neden siyasi alanın dışında tutuldukları konusunda farklı bir açıklaması vardır. Hobbes ve Rousseau’nun kuruluş (*foundation*) teorilerinin, hayal edilen doğal düzenden (*state of nature*) düzenli

³² Yuval, 2016, s. 97

³³ Yuval, 2016, s. 152

³⁴ Walby, S. "Woman and Nation" / "Kadın ve Ulus", International Journal of Comparative Sociology, 1992, cilt 33, no. 1-2, s. 81-100. (der. Altınay, A. G.), Vatan Millet Kadınlar içinde, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2004, s. 49

topluma geçişi -münhasıran her ikisinin de doğal erkek özellikleri olduğunu varsaydıkları- erkeğin saldırgan doğası (Hobbes) ve erkeğin akıl kapasitesi açısından (Rousseau) betimlediklerini öne sürmektedir. Kadınlar bu sürecin parçası değildir. Bu yüzden de kadınlar toplumsaldan dışlanmış ve “doğal” olana yakın kalmışlardır³⁵.

Kadınların “doğa” ile özdeşleştirilmesi, sadece “uygun” kamu siyasi alanından dışlanmalarının nedeni değil, aynı zamanda da tüm kültürlerde kadınlara toplumsal olarak erkeklerden daha az değer verilmesinin de bir açıklaması olarak düşünülmektedir. Simone de Beauvoir’un “İnsanın hayvandan daha üst bir konuma yükseltilmesinin nedeni hayat vermesi değil, hayatı riske atmasıdır; bu yüzden insanlıkta doğuran değil de öldüren cinsiyete üstünlük verilmiştir”³⁶ sözü de kadının doğa ile özdeşleşip ikinci planda tutulmasını açıklar niteliktedir. Yine de ordular sırtlarını kadınlara dayar; ancak, tüm kadınların militarizasyon deneyimi tıpatıp aynı değildir. Ordular bazı kadınlara erkek askerlere ticari seks hizmeti sağlamaları için, bazılarına kendilerini asker aileleri içinde evlilik sadakatine adanmaları için ihtiyaç duymuştur ve duymaktadır; bunun yanı sıra, savunma kurumları için çalışmaktan gurur sağlayan kadınlara da ihtiyaç vardır³⁷.

Ulus devletin erkeklerden oluşan bir “kardeşler birliği” olması, kadınların sözleşmenin tarafından ziyade tamamlayıcısı olduğuna işaret etmektedir. Anthias ve Yuval-Davis’in yanında birçok başka yazar da, kadınların milliyetçiliği destekleyici, sembolik, genellikle de bastırılmış ve geleneksel rollerde kalmaları yönünde bir baskı hissettiklerini belirtirler. Bu kısıtlamalarla yüz yüze olan kadınlar, kimi kez milliyetçiliklerini, kendilerine milliyetçiler tarafından yüklenen geleneksel roller yoluyla gerçekleştirmeye yeltenirler; kocalarına destek vererek, çocuklarını yetiştirerek ve ulusun namusunun simgeleri olarak hizmet ederek³⁸.

³⁵ Yuval, 2016, s. 20

³⁶ Yuval, 2016, s. 26

³⁷ Enloe, 2006, s. 17

³⁸ Nagel, J. "Masculinity and Nationalism: Gender and Sexuality in the Making of Nations" / "Erkeklik ve Milliyetçilik: Ulusun inşasında Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik", *Ethnic and Racial Studies*, 1998, cilt 21, no. 2, s. 242-269. (der. Altınay, A. G.), *Vatan Millet Kadınlar İçinde*, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2004, s. 89

Anthias ve Yuval-Davis, kadınların ulusal sürece dahil olabilme yöntemlerini beşe ayırır:

1. Etnik toplulukların mensuplarının biyolojik üreticileri olarak
2. Etnik ve ulusal grupların sınırlarının yeniden üreticileri olarak
3. Topluluğun ideolojik yeniden üretiminde merkezi bir rol alarak ve kültürün aktarıcısı olarak
4. Etnik ve ulusal kategorilerinin dönüşümü, yeniden üretimi ve inşasında kullanılan ideolojik söylemlerin merkezinde yer alan semboller olarak
5. Ulusal, ekonomik, politik ve askeri mücadelelerde katılımcı olarak³⁹

Kadının erkeğe göre bir adım geriden gelen bu rolünü doğrular nitelikte; Partha Chatterjee Hindistan örneğinden yola çıkarak “Dünya, maddi çıkarlar peşinde koşulan, pratik kaygıların belirleyici olduğu, tuzaklarla dolu bir alandır. Aynı zamanda tipik olarak erkeklerin alanıdır. Ev özünde, maddi dünyanın etkisiyle kirlenmemelidir; evi kadın temsil eder” diyerek, erkeklerin maddi ilerlemeden, kadınların ise ulusun özünü temsil ederek özü yaşatma ve aktarma görevine sahip olduğunu savunur⁴⁰.

Kadınlar sıklıkla milliyetçi hareketlere katılmaya teşvik edilmişler, fakat rolleri erkek arkadaşlarının egolarını okşayan sevgili, stoik eş veya besleyen anne olmakla sınırlandırılmıştır. Erkek milliyetçi örgütçüler topluluğun birliğini tekrar tekrar siyasi bir öncelik haline getirmişlerdir. Bu öylesine abartılmıştır ki, hareketin içindeki kadınların ve erkeklerin arasındaki ilişkilerin herhangi bir biçimde sorgulanması, bölücü, hatta haince bir davranış olarak etiketlenmelerini mümkün kılmıştır. Cinsler arasında -hareketin içinde olsun, evde olsun- daha gerçek bir eşitlik talep eden kadınlara, bunun şimdi zamanı olmadığı, ulusun fazlasıyla kırılğan bir durumda olduğu, düşmanın çok yakında olduğu söylenmiştir. Kadınların siyasete girmesi, Enloe’ya göre ancak erkek rolünü başarıyla oynayabilmeye veya erkeklerin küstahlığını sarsmamaya bağlıdır. Kadınların,

³⁹ Anthias, F. & Yuval-Davis, N., *Woman-Nation-State*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 1989, s. 7

⁴⁰ Altınay, 2004, s. 19

başarılı bir milliyetçi kampanyaya önemli katkılarda bulunsalar bile, milliyetçi eş, kız arkadaş ya da anne olmakla sınırlandırılmalarıysa, daha sonra topluluk içinde topluluğa yayılan bir otorite elde etmelerini mümkün kılacak prestij ya da beceri kazanma ihtimallerini neredeyse sıfıra indirir⁴¹.

Durkheim, toplumların “iş bölümünün gelişimine doğru orantılı olarak, farklı organları bünyelerinde bağdaştırdıkları ölçüde bütüncül” olduklarını ileri sürer⁴². Her üyenin aile içerisindeki varlığının ve vazifesinin detaylı bir şekilde tanımlanması, organizmanın devamı için şarttır. Enloe, bu görüşün günümüzdeki yansımalarını “Ulusun en iyi döneminin -en birleşik, en fedakâr halinin- kadınların kendi arzularını erkeklerin hakimiyetindeki kolektifin yararına kurban ettiği bir dönem olarak düşünülecektir” sözleri ile eleştirir⁴³.

Ulus devletin yapısı doğrultusunda iyi bir vatandaş olmak erkekler için “ailesini geçindirebilen, iş sahibi baba” olmak iken, kadınlar için bu yol annelikten geçer. Ailede çocuğun “ailesine, vatana, millete faydalı bir evlat” olarak yetişmesi için çaba sarf edilirken, okulda iyi bir vatandaşın aile içerisindeki görevleri hakkında öğretiler verilir. Bu temaların aile ile devlet yönetimindeki okullar arasında sürekli pekiştirilmesinin pragmatik sebebi aile aracıyla toplumdaki sosyal düzenin hem yerleşikliğini hem de devamlılığını sağlamaya çalışmaktır. Bunun ulus devlet için en büyük getirisi, düzenli iş gücü ve statüko güvencesidir. Ulus devlet için ailenin kurum olarak değeri, nüfusunun fizyolojik üretimini sağlaması ve temel ilişkileri bireylere kazandırmasında yatar. Doğurganlığın, özellikle aile içerisinde gerçekleşmesi için devletin teşvikte bulunmasının ardında, sadece sağlığa dayalı bir endişe değil, “ahlaki” açıdan da vatandaşı kontrol altında tutma gayesi vardır⁴⁴. Ulusal güvenliğin toplumsal gereklerine ilişkin kaygılardan dolayı, ordu mensupları ve savunma bakanlığı bürokratları, yalnızca genel doğum oranlarındaki düşüşlerden değil, mevcut hükümetin güven duymadığı etnik gruplar

⁴¹ Enloe, 2003, s. 100

⁴² Üstel, F., "Makbul Vatandaş"ın Peşinde: II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, s. 116

⁴³ Enloe, 2003, s. 100

⁴⁴ Şerifsoy, S. Aile ve Kemalist Modernizasyon Projesi, 1928-1950. (der. Altınay, A. G.), Vatan Millet Kadınlar içinde, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2004, s. 169-170

arasındaki yüksek nüfus artış oranlarından da endişe duyarak demografik gidişatın çetelesini tutarlar. Böyle bir ulus devlette, ırkçılık ve militarizm karşılıklı olarak birbirini besler⁴⁵.

Ulusun; fertleri birbirine gönülden bağlı, büyük ve fedakâr bir aile olarak tahayyül edilmesi, kadının aile reisliği veya erkeğin hamiliği kavramı ile babası/kocasını üzerinden eril olan devlete/iktidara boyun eğmesini, teorik düzlemde çocuğun da annelik bağı üzerinden yalnızca içine doğduğu ailenin evladı olmaktan çıkıp tüm “ulusun evladı” olmaya geçişini beraberinde getirmiştir. Tüm ulusu sanki kan bağı ya da feshi mümkün olmayan bir akitle dahil olunan geniş bir aileymişçesine tasavvur edilmesi ve benimsemesi beklenen “milliyetperver” çocuğun, toplumsal hiyerarşiyi ve açık ya da örtük iktidar ilişkilerini verili olarak kabul etmesi arzu edilmiştir⁴⁶. Kendisini besleyip büyüten insana karşı vicdanında bir bağlılık ve minnet hissi duymayanın daha büyük bir topluluğa kendisini borçlu ve hizmetli bilmesi gerçekten çok güçtür. Sosyalizasyonda, kişinin ailesi için ne yapsa üzerindeki hakkı ödeyemeyeceği öğretilir. Dolayısıyla kapanmayan bu borç hanesi yüzünden kişiden ömür boyu hizmet beklemek ailenin meşru hakkı olarak görülür⁴⁷.

1.3.2 Cinselleştirilmiş Askeri Söylemde Femenin Vatan

Özellikle tarım toplumlarında, insanların “Toprak Ana”nın bereketine bağlılıkları, şüphesiz topluluk toprağı, topluluk kimliği ve kadınlık arasında sıkı bir bağ kurmaktadır. Bir kadın figürü, çoğunlukla da bir ana; Rusya Ana, İrlanda’da Eriu, Hindistan’da Bharat Mata, Endonezya’da Ibu Pertiwi, Fransa’da Marianne,

⁴⁵ Enloe, 2006, s. 101

⁴⁶ Öztan, 2014, s. 63

⁴⁷ Altınay, 2004, s. 197

Almanya’da Germania, Yunanistan’da Ellada; kendi kültürlerinde topluluğun ruhunu simgelemektedir⁴⁸.

Vatan aşkı, çoğu zaman neredeyse erotikleştirilmiş bir milliyetçilik ile tasvir edilir. Sevilen kadın tasvirinin yanında, vatan ayrıca bir anneye benzetilir. Vatan özleminin annenin yitirilmesinin verdiği acıya, annenin sıcak koynundan uzaklığın ıstırabına benzetilir. Vatan çoğu zaman kokularıyla, manzaralarıyla anılmaktadır. Koklamaya, görmeye dayalı bu duygusallık, vatanın erotikleştirilmesinde önemli bir rol oynar⁴⁹. Annelik vasfı ayrıca, farklı erkeklerin birbirlerini kardeş olarak görmesini de sağlar. Erkeklerin birliği, kardeş sevgisi ile perçinlenir. Nalini Natarajan’ın görüşü de bunu destekler niteliktedir: “Kadının anneliği birlik ve bütünlük hayalleri uyandırır. Anne, ortak efsanevi kökenleri hatırlatır, barınacak yer sağlayan, ürünleri veren toprak gibi; anne de ebedidir, sabırlıdır, vazgeçilmezdir”⁵⁰.

Feminist kuramcı Nancy Hartsock’a göre ise; ister siyasal ister askeri nitelikte olsun, iktidarın tüm biçimlerinin erotik bir bileşeni vardır. Bunun yanında Hartsock, askeri güç ve yiğitlik nosyonlarında içkin olan erkek erotizmine dikkat çeker. Takatten düşmesinler diye adamlarına çarpışmadan önce cinsel ilişkiyi yasaklayan Jül Sezar’dan bu yana klasik tarih, savaş alanındaki kuvvet ve yiğitlikle erkeksi cinsel üretkenliği ilişkilendirme örnekleriyle doludur. Bu erotizm, aynı zamanda kendini düşman tanımlamasında da gösterir. Savaşlara ve milliyetçi çatışmalara ilişkin pek çok anlatı, düşman erkekleri ya ulusun kadınlarına tecavüz etmek isteyen şeytanlar, ya da erkeklik gücünden yoksun hadımlar olarak tasvir eder. Düşman kadınlar ise cinsel açıdan aşırı serbest ve kolay elde edilebilir olarak, daha tek tip nitelendirilirler: Sürtükler, fahişeler ya da meşru tecavüz hedefleri. Aynı bağlamda, neredeyse tüm savaşlar münferit ya da küçük erkek gruplarının gerçekleştirdiği eylemler olarak değil, devletlerin ulusal politikasının bir parçası

⁴⁸ Yuval-Davis, 2016, s. 94. Bunun yanında toplum içindeki konumun babadan geçtiği kabulü ile vatanlarını baba figürü – babadan kalan toprak üzerinden tanımlayan gruplar da bulunmaktadır.

⁴⁹ Najmabadi, A. “The Erotic Vatan (Homeland) as Beloved and Mother: To Love, To Possess; and To Protect” / “Sevgili ve Ana Olarak Erotik Vatan: Sevmek, Sahiplenmek. Korumak”, Comparative Studies in Society and History, 1997, cilt 39, no. 4, s. 442-467. (der. Altınay, A. G.), Vatan Millet Kadınlar içinde, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2004, s. 130-135

⁵⁰ Altınay, 2004, s. 234

olarak ve ordu komutasının emriyle gerçekleşen tecavüz ya da cinsel istismar tartışmalarına göndermeler içerir. Theweleit'in özetlediği gibi: “Kadınlar, tarihsel sahasızlaştırmanın (*detrterritorialization*) her basamağında, erkeklerin kendi arzularına bulanmış ütopyaları için malzeme aradıkları, ayak basılmamış uçsuz bucaksız bir arzu sahasıdırılar”⁵¹.

1.3.3 Namusun İki Sureti: Kadın ve Vatan

Milliyetçilere göre ulus, erkeklerin ve kadınların “doğal” hallerini ve görevlerini içerir. Şüphesiz bu doğal rolde, liderlik/reislik görevi erkeğe verilir, annelik görevine sahip kadının rolü ise çoğu zaman sembolik niteliktedir. “Babanın yurdunun anaları” olarak yüceltildikleri için namusları lekесiz olmalıdır; bu nedenle milliyetçiler genelde kadınlarının cinselliğine ve cinsel davranışlarına özel bir önem verirler. Gelenekçi erkekler, kendilerini ailenin ve ulusun koruyucuları olarak görürlerken, kadınların da ailenin ve ulusun namusunu temsil ettiğini düşünürler: Kadınların utancı ailenin utancıdır, ulusun utancıdır ve erkeğin utancıdır⁵². El Solh ve Mabro, ailenin ve erkeklerin namusuyla kadınların iffeti arasındaki bağlantıyı, namusun erkeklerin kazanacağı, kadınların kaybedeceği bir şey olduğunu söyleyerek açıklarlar: “Namus erkeklerin sorumluluğundadır, iffet kadınların... namusun etkin bir biçimde elde edilmesi gerekir, iffet ise pasifçe savunulur”.

Ulusa katılan kadının aktarım görevinin ulusun devamlılığını sağlaması gibi, savaş sırasında bu aktarımın kesilmesi, bozulması ve yok olması da yine kadın bedeni üzerinden tanımlanır. Çatışma esnasında düşmanın kadınına tecavüz, düşman ırkının kirletilmesi, düşman ulusunun bozulması, namusunun lekelenmesi manasına gelecektir. Ulusun kadınları ile “yabancı” erkekler arasındaki iradi ya da zorlamaya dayanan cinsel ilişkiler bir namus sorunu yaratabilir ve erkeği, “namusunu temizlemeye” yöneltebilir.

⁵¹ Altınay, 2004, s. 89

⁵² Altınay, 2004, s. 84

Bahsedilen “namus temizleme” isteğini anlamak için, öncelikle tecavüzün aslında neden bu kadar yıkıcı etkiye sahip olduğunu tartışmak gerekir. Tecavüz, erkekler arası bir güç ispatı olmanın yanında aynı zamanda kadına karşı en temel silahtır; erkeğin isteğinin ve kadının korkusunun en temel halidir. Erkeğin kadının vücuduna, onun direnmesine rağmen gerçekleştirdiği müdahale; erkeğin kadın üzerindeki tartışmasız fiziksel gücünün ve zaferinin kanıtı olur⁵³. Kadının “evcilleşmesi” olarak adlandırılan süreçte; kadının, kendisine karşı tehdit oluşturan erkeklerden birinin himayesine girerek, tecavüzden korunması karşılığında erkeğin kendisi üzerindeki hakimiyetini kabul etmiştir. Böylece kadın, erkeklerin birbirlerine güçlerini ispatladığı araçlardan biri haline gelir.

Veena Das’a göre: “Tecavüz eden kimse, başka bir erkeğin karısına, kızına ya da kız kardeşine cinsel şiddet uygulayarak ondan intikam alan bir erkek olarak kurgulanır. Böylesi durumlarda, kadının bedeni, erkeklerin birbirleriyle ilişki yürütmelerinde rol oynayan bir gösterge olur”⁵⁴. Das, evlilik içi tecavüzün suç olarak kabul edilmemesini de, bu anlayış doğrultusunda herhangi bir erkeğin hakimiyetine zarar verilmediği fikrine bağlar. Benzer görüşte; Brownmiller da kızını tecavüze uğrayan bir babanın aslında “malının piyasa değerinde” düşüş yaşadığı için haksızlığa uğradığı savından yola çıkarak; tecavüzün, bir erkeğin başka bir erkeğe karşı işlediği zarar olarak değerlendirildiğini ve kadının bu durumda pasif bir konumda olduğunu söyler⁵⁵.

Savaş dönemi tecavüzleri ise, günlük hayat içerisinde gerçekleşen tecavüzlere göre iki farklı özellik taşır. Savaş esnasında öldürmek, yasaklanan bir davranıştan kahramanca addedilen bir göreve dönüşür. Öldürme eyleminin yanında diğer suçlar da eski ağırlıklarını ve yasaklarını kaybederler; böylece tecavüz, savaş döneminde uygunsuz ancak kaçınılmaz nitelikte değerlendirilir. Tecavüz edilen kadınlar, bombalama sırasında ölen siviller gibi, savaşın olağan kayıplarından sayılırlar. Bununla birlikte, savaş dönemi eli silah tutan, öldürme yetkisi olan, topluluğun

⁵³ **Brownmiller, S.**, *Against our Will: Men, Women and Rape*, New York: Ballantine Books, 1993, s. 14

⁵⁴ **Altınay**, 2004, s. 254

⁵⁵ **Brownmiller**, 1993, s. 18

kaderini ona bağı olan erkek askerler tarafından birleştirici bir güç olarak görülür ve toplum içinde kadınlarla olan ayrımı iyice belirginleşir. Vatan-kadın, asker-erkeklerce kurtarılmayı bekleyen, kendini koruma becerisi olmayan, pasif bir ögedir. Toplu tecavüz olayları üzerine çalışan Peggy Reeves Sanday; güçlü bir kardeşlik bağı hisseden erkeklerin birbirlerine duyduğu tutkunun aslında homoseksüel bir yönü olduğunu, ancak homoseksüellik ile grup içindeki yerini kaybetmek istemeyen erkeklerin, aynı kadın bedeni üzerinden birlikteliklerini yaşadıklarını ileri sürer. Mağdurun kullanılması ve onlara “teslim olması”, erkeklerin birlikte kadınlar üzerindeki tartışmasız güçlerini ispatladıkları ve bunun gururunu paylaştıkları bir gösteri olarak kabul edilir. Kadın üzerinde birlikte sağlanan güç, tekrarlanmış ve onaylanmış sayılır⁵⁶.

Kendilerine yakın kadınlar, eşleri ya da kızları için içten bir kaygı duymalarının yanında, işgalci tarafından tecavüz, fethedilen toprağın erkeklerinin iktidarsızlıklarının kanıtı sayılır. Kadınların savunulması uzun zamandır eril bir gurur simgesi iken, kadınların ele geçirilmesi de paralel şekilde eril bir zafer olarak görülür. İşgalci erkeklerin gerçekleştirdiği tecavüzler, işgal edilen erkeklerin tüm hakimiyet ve mülkiyet haklarını en ufak parçasına kadar yok eder. Tecavüz edilen kadının bedeni kutlamalara sahne olan bir savaş meydanı, zafer kazanmış erkeklerin gösteri alanı olur. Bu, erkekler arasındaki iletişimde, birisinin zafer kazandığının canlı kanıtı, diğeri için kaybettiği ve yenildiği mesajıdır⁵⁷.

Enloe, savaş dönemi tecavüzünün kapsamına ve yaygınlığına dikkat çekmek için, yaygın türleri şöyle sıralar:

1. Bir erkek askerin “yabancı” olarak gördüğü bir kadına tecavüzü
2. Bir erkek askerin kendi milletinden sivil bir kadına “izinde” olduğu sırada tecavüzü
3. Bir erkek askerin aynı ordudan bir kadın askere, onun eskiden tamamen erkeklerden oluşan bir birimde yer almasına duyduğu kızgınlık ya da kadın

⁵⁶ Sanday, P. R., *Fraternity Gang Rape: Sex, Brotherhood, and Privilege on Campus*, New York: New York University Press, 2007, s. 42

⁵⁷ Brownmiller, 1993, s. 38

askerin onunla sevgili olmaya veya flört etmeye isteksiz olmasına karşı duyduğu öfke gibi nedenlerle tecavüz

4. Askeri hapishanelerde tutulan kadınları bilgi vermeye zorlamak için yapılan tecavüzler
5. Bir grup işgalci askerin farklı etnik gruptan ya da ırktan olan kadınları, yaşadıkları bölgeden kaçırmaya zorlama üzere yaptıkları tecavüzler
6. Esir kadınlara bir cemaat ya da ulusun askerleri tarafından, esas olarak karşı grubun erkeklerini küçük düşürmek amacıyla yapılan tecavüzler
7. Bir etnik grup, ırk ya da milliyetten olan erkekler tarafından, “düşman” grubun erkeklerine, onları tecavüz yoluyla “bire kadına” indirgeyerek kendilerini küçük düşürmüş hissetmeleri için yapılan tecavüzler
8. Erkek subayların çatışmanın ardından adamlarına moral yükseltme ödülleri verme sisteminin bir parçası olarak, erkeklerin kadınlara tecavüzü
9. Savaş sırasında mülteci kamplarına sığınmış kadınlara, yine oraya sığınmış erkeklerin veya o kamptaki kadınları korumakla görevli erkeklerin uyguladıkları tecavüz
10. Fuhuş organize eden erkeklerin, kadınlara, daha sonra asker müşteriler için düzenlenmiş genelevlerde verecekleri hizmete “hazırlamak” için uyguladıkları tecavüz
11. Savaş sırasında kadınlara ayrı etnik ya da ulusal gruptan olan sivil erkeklerin, militarize ortamın beslediği ve meşru kıldığı kadın düşmanlığının dışavurumu olarak uyguladıkları tecavüzler
12. Militarizasyona karşı açıkça tavır alan kadınlara, kendi cemaatlerinden olup militarizasyonu destekleyen erkekler tarafından tecavüzü⁵⁸

Bosna konusunda çalışmaları bulunan Stasa Zajovic de benzer görüştedir: “Savaş da, tecavüz de ataerkil kardeşler topluluğunun erkekliğini gösterir. Kadınları tecavüze uğrayınca, bu, kadınların yaşadığı bir acı olarak kadınların yaşadıkları üzerinden algılanmaz, erkeklerin uğradığı bir yenilgi olarak görülür. Erkeklerin, sahip olduklarını koruyamayacak ölçüde zayıf oldukları anlaşılmıştır” Menon ve

⁵⁸ Enloe, 2006, s. 204

Bhasin'e göre ise göğüslerin ve cinsel organların işaretlenmesi, kadınların cinsel olarak zaptını kalıcı kılar ve ailenin biyolojik ulusal kaynağını kirletmiş olur. Kadının doğurma güçleri temellük edilerek, düşmanın soyunun çoğalması engellenmiş olmasının yanında, bizzat kadın bedeni de hain olarak gösterilmiş oluyordu. Bu tür şiddet, öteki açısından kutsallık ve simgesel değer taşıyan her şeyin kirletilmesi, bozulması olarak değerlendirilir⁵⁹.

⁵⁹ Altınay, 2004, s. 251-254

İKİNCİ BÖLÜM

PASİFİK'TE SAVAŞ TECAVÜZÜ

2.1 SAVAŞ ÖNCESİ JAPONYA

2.1.1 Eşitsiz Anlaşmalar ve Militarist Toplumun Değişimi

Japonya'nın II. Dünya Savaşı sırasında işlediği suçları ve kurduğu rahatlama istasyonlarını anlamak için; incelemeye takriben bir yüzyıl öncesinden başlamak gerekir. 1600-1868 yılları arasında Tokugawa Şogunluğu⁶⁰ egemenliğinde yaşanan Edo Dönemi; çoğunluk görüşüne göre Japonya'nın barış ve huzur dönemi olarak kabul edilir. "İç Savaş Dönemi" olarak adlandırılan 1467-1600 yılları arasındaki Sengoku Dönemi, egemenlik gücünün şogundan feodal beylere geçişine sahne olmuştur. Bu sebeple Tokugawa Şogunluğu Japonya içi birliğin tesisini sağlamış, ancak bu süreçte merkeziliğin ve imparatorun rolü giderek sembolik hale gelmiştir. Gelişen ticaretle beraber yabancı ülkelerin etkisi altında kalmaktan korkan Şogunluk 1636'da "Sakaoku" (Kapalı ülke) adlı politikayı yürürlüğe koymuştur ve bu politika uyarınca Japonya'da misyonerlik faaliyetleri yasaklanmış, limanlar yabancı gemilere kapatılmış, Japonya'dan ayrılmaya da Japonya'ya geri dönmeye teşebbüsün cezası ölüm olarak belirlenmiştir. Uygulama 1853'te yürürlükten kaldırılana kadar, Japonya sıkı bir korumacı düzenle yönetilmiş, bu dönemdeki çatışmasızlık ülkede ekonomik birikime yol açmıştır. Edo Dönemi'nde okuma yazma oranı dönem itibariyle dünyada rekor olarak nitelendirilebilecek şekilde %30'a çıkmış, gelişen altyapı ile üretim ve buna bağlı olarak ilerleyen dönemlerde ciddi nüfus artışı yaşanmıştır. Ancak 19. Yüzyılın başına gelindiğinde üretim artan nüfusa yetmemeye başlamıştır. Yaşanan kıtlık ve düşen vergi gelirleri ile başlayan toplumsal huzursuzluk, 1853'te ABD'nin⁶¹

⁶⁰ Şogun: En yüksek rütbeli ve yönetici vasfına sahip samuray. Yönetim kademesinde samuraylar (soylu asker) daimyo'lara (feodal beyler), daimyolar ise şogunlara bağlıdır.

⁶¹ Amerika Birleşik Devletleri

Tokyo'ya dört savaş gemisi göndererek ülkenin uluslararası ticarete açma talebi ile artmış, işsizlik ve enflasyon baş göstermiştir. 29 Temmuz 1858'de ABD ve Japonya arasında imzalanan eşitsiz⁶² Kanagawa Anlaşması ile Japonya, 2 limanını ticaret gemilerine açmayı, ABD vatandaşlarının ülkelerinde yaşamasını ve ticaret yapmasını kabul etmiştir⁶³. Benzer eşitsiz anlaşmalar üç ay içerisinde Hollanda, Rusya, Birleşik Krallık ve Fransa ile de imzalanmıştır. Edo Dönemi'nin sonu, "Bakumatsu" (Kapanış) olarak adlandırılmış, hem artan toplumsal huzursuzluk hem de imparatorun onuruna verildiği düşünülen zarar; egemenlik gücünü tekrar imparatora toplayarak ülkeden yabancıları kovma akımını tetiklemiştir.

1868-1912 yılları arasındaki Meiji Dönemi, Japonya'nın feodal sistemi terk edilerek ulus devlet yaratma gayesi ile yeni bir sosyal yapı, vergi sistemi ve ordunun yenilenmesine sahne olmuştur. 1873'de zorunlu askerlik uygulaması başlatılmış, böylece askerlik sadece soylulara tanınan ayrıcalıklı konumundan çıkarılmıştır. İlköğretim kadınlar ve erkekler için zorunlu hale getirilmiş, verilen eğitim ile çocuklar Japon milliyetçiliğine ve askerliğe teşvik edilmiştir. Meiji Dönemi'nde amaçlanan modernleşme, sadece yakın geleceğe ilişkin bir saikle değil, getireceği ekonomik büyümeye dayanarak, yenilmez kabul edilen Çin'i darmadağın eden, Kore'yi tehdit eden agresif ve askeri olarak üstün Batı'nın hizmetkarı olmaktan ve Japonya'nın egemenliğine tehdit oluşturan anlaşmalardan kurtulmak amaçlanmıştır. 20. Yüzyılın başından I. Dünya Savaşı'na kadar geçen sürede, siyasi, ekonomik ve sosyal modernleşme süreçleri Japonya için medeni devletler seviyesine gelmek için ana yol olarak belirlenmiştir⁶⁴. "Meiji Islahı"⁶⁵ adı verilen bu dönem, günümüz Japonya'sının temelini oluşturmuştur.

⁶² Unequal Treaty: Taraflardan en az birinin askeri eylem tehdidi altında kalarak imzaladığı anlaşma. Çin'in Afyon Savaşları sonrasında 1842'de Birleşik Krallık ile imzalamaya zorlandığı çok ağır şartlı anlaşma sonrasında tabir kullanılmaya başlamıştır.

⁶³ Bu anlaşmanın sonrasında ABD ve Japonya arasındaki müzakereler sürdürülmüş ve 1858'de Harris Anlaşması imzalanarak, Japonya'da yaşayan ABD vatandaşlarının kendi yasalarına ve bu yasalara uygun şekilde kurulmuş mahkemelerin yargı yetkisine tabi olacağına ve 4 yeni limanın daha ticaret gemilerine açılacağına karar verilmiştir.

⁶⁴ **Mihalopoulos, B.**, *The Making of Prostitutes in Japan: The Karayuki-san*, Social Justice, 21(2 (56)), 161-184, 1994, s. 166.

⁶⁵ Her ne kadar yabancı kaynaklarda "Meiji Restoration" olarak anılsa da, orijinal adındaki "Ishin"ın kavramsal karşılığı "Islah"a daha yakındır.

Oldukça kısa süren Taisho Dönemi'nde (1912-1926) gelişmeye devam eden ve uluslararası konularda söz sahibi olmaya başlayan Japonya, I. Dünya Savaşı sonunda Pasifik'teki birkaç adanın yönetimini ele geçirmiş ve savaş sonrasında Milletler Cemiyeti'ne üye olmuştur.

Japonya'nın yükselen milliyetçilik ve militarizm etkisinde kalarak, Pasifik çevresinde sömürgeci bir politika izlemeye başlaması ise 1926'da başlayan Showa Dönemi ile olmuştur. Meiji döneminde yaygınlaşan askeri güç görünürlüğü ve zorunlu eğitim sırasında öğretilen ilkeler, Japonya'yı Batılı ülkeler gibi yayılmacı olması gerektirdiğine inandırmıştır. Mançurya'nın işgali, Nanking Katliamı⁶⁶, II. Dünya Savaşı'na giriş ve Japonya'nın işgali gibi önemli tarihi olayları barındıran Showa döneminde, militarizmi meşrulaştırmak için "Japonya için ölmek" yüceltilmiş, Pearl Harbor bombalaması ile ünlü olan "Kamikaze" ruhu tesis edilmiş, hatta savaşta ölen erkeklerin Yasukuni Tapınağı'na gömülmeleri halinde ulusal kahraman kabul edileceklerine dair kanun çıkarılmıştır. Shinto inancına göre, her ölü Tanrıya ("kami" anlamında) dönüştüğü için, buraya gömülen Japon askerleri de bir tür Tanrı-kahraman statüsünü elde ediyordu. Savaşın son günlerinde kamikaze görevlerine gönderilen askerler arasında "ruhlarının Yasukuni'de buluşacağına" ilişkin vedalaşmalar ortaya çıkmıştır⁶⁷.

2.1.2 Göçmen Seks İşçileri: Karayuki-san'lar

Japonya'da 19. Yüzyılın sonlarına doğru kurulmaya başlayan ve birebir çevirisi "Çin'e seyahat eden" manasına gelen "Karayuki-san", Japonya'nın düşük gelirli bölgelerinden toplanarak Çin, Rusya ve daha sonra San Francisco dahil olmak üzere Pasifik Okyanusu çevresinde seks işçiliği yapan kadınlardır. Dönemin Japon ekonomisine katkıda bulunacak kadar gelir getiren bu sistem, II. Dünya

⁶⁶ Şehrin günümüzdeki adı Nanjing olmasına rağmen, ileride işlenecek konulara ilişkin kaynaklara sadık kalmak açısından şehrin eski adı kullanılmıştır.

⁶⁷ Ayrıntılı bilgi için: <https://dagmedya.net/2018/07/11/bellek-kurgulamalarindan-biri-yushukan-ve-japon-militarizmi/> Erişim tarihi: 22.07.2019

Savaşı sırasında ve sonrasında kurulan rahatlama istasyonlarına örnek teşkil etmiştir. Karayuki-san'lar, Japonya'nın modernleşme döneminde bireylerin hakları ve özgürlüklerinin, endüstrileşme ve militerleşme esnasında askeri ve bürokratik elitlerin isteklerine feda edilmesi açısından güçlü bir örnektir.

Japonya'da kayıt altına alınmış ilk genelev 1580'de Kyoto'da açılmıştır. 1608'de Kyoto'ya yapılan bir ziyarete ilişkin notlarda şehirde 50.000 seks işçisi bulunmaktaydı. Edo Dönemi'nde seks ticaretine kısıtlayıcı nitelikte düzenlemeler getirilmiştir. Birçok şehirde merkezden uzak genelev sokakları kurulmuş, çalışacak işçi sayısı, ücretler, vergiler ve güvenlik önemleri konularında kurallar belirlenmiştir⁶⁸. 1908'de kayıt dışı seks işçiliği, 1956'da da her türlü seks ticareti yasaklanmıştır ancak ihlal durumu için herhangi bir ceza öngörülmemiştir⁶⁹.

Karayuki-san tabiri Meiji Islahı döneminde ortaya çıkmıştır. Her ne kadar anlamı "Çin'e çalışmaya giden" olsa da Meiji Dönemi'nde sadece seks işçiliği yapmak için ayrılan ya da alıkonulan kadınlar için değil; daha iyi bir iş bulma amacıyla Kyushu'dan ayrılan tüm kadın ve erkek işçiler için kullanılmıştır. Taisho Dönemi'nde ise tabir, çoğunlukla Güneydoğu Asya ama genel olarak Pasifik'te çalışan kadın ve erkekler için kullanılmıştır. Bugünkü anlamını ise Pasifik savaşıdan sonra, Asya çevresindeki genelev sayılarındaki artış sebebiyle almıştır. Japonya'da göç dalgası Hong Kong ve Şanghai yönüne Edo Dönemi'nin sonlarında denk gelen 1860'larda başlamış olsa da asıl göç Japon hükümetinin 1880'de yurt dışına seyahat yasağını resmi olarak kaldırması ile yaşanmıştır.

Edo Dönemi'nde arttırılan toprak, kıyafet, mahsul ve kız çocuk vergileri⁷⁰ sebebiyle ekonomik sıkıntılar baş göstermiştir. 1873'te çıkarılan toprak reformu yasası, toprak sahibi olmadan çalışan köylülerini git gide artması, yaşanan kıtlıkla

⁶⁸ **Leupp, G.**, *Capitalism and Homosexuality in Eighteenth-Century Japan*, Historical Reflections / Réflexions Historiques, 33(1), 135-152, 2007, s. 140

⁶⁹ Günümüzde Japonya'da seks ticareti hala yasaktır ancak yasalar neredeyse hiçbir zaman uygulanmamaktadır.

⁷⁰ **Warren, J.**, *Karayuki-san of Singapore: 1877 — 1941*, Journal of the Malaysian Branch of the Royal Asiatic Society, 62(2 (257)), 45-80, 1989, s. 49

beraber çocuk cinayetlerinde ve insan ticaretinde artışa sebep olmuştur⁷¹. Bu dönemde insan tacirleri, ülkenin Çin'e en yakın bölgesi olan ve yoksullukla mücadele eden Kyushu'da, çoğunluğu uydurma olan çeşitli iş teklifleriyle kadınlara ya da kız çocuklarının ailelerini ziyaret etmeye başlamışlardır. Halihazırda ataerkil yapıya sahip bu toplumda, kız çocukları baba üzerinde giderek bir yük olarak görülmüş ve ailenin geri kalanını (özellikle erkek çocukları) hayatta tutabilmek için kız çocuklarını bu tacirlere satmaya başlamışlardır. Ancak Karayuki-san'lar sadece ailelerinden para karşılığı satın alınmamış; bir bölümü de alıkoyularak limanlara kaçırılmış ve daha sonra farklı ülkelerdeki genelevlere gönderilmişlerdir. Bunların yanında, bu tacirlerin kendilerine seks işçiliğine yöneltmek amacıyla yaklaştığını bilerek bunu kabul eden kadınlar da vardır. Mori Katsumi'nin aktardığına göre, Karayuki-san'ların %80'i kandırılarak, %20'si ise kendi tercihleri ile Japonya'dan ayrılmışlardır⁷². Ailelerinden parayla satın alınan yahut kaçırılan kız çocukları ve kadınlar geneleve vardıklarında, kendileri için ödenen para onların genelev sahibine borcu olarak kayda alınmıştır.

Karayuki-san'ların sayılarına ya da yaşam koşullarına dair Japon arşivlerinde pek fazla bilgiye rastlanmamaktadır. Asya çevresindeki Japon seks ticaretinin önemli yöneticilerinden ve eski bir genelev sahibi olan Muraoka Iheji'nin aktardığına göre, ekonomik olarak gelişmemiş bölgelerden, aslında olmayan iş vaatleri ile kandırılan kadınlar, rüşvet verilerek farklı ülkelere getirilmekte ve borç yükünün altına sokulmaktaydılar. Otobiyografisine göre kendisi 1890-1894 yılları arasında Japonya'dan sadece Singapur'a 3.222 kadını seks ticareti amacıyla getirtmiştir. Bu süre zarfında, Avustralya'ya da aylık 20-30

⁷¹ **Roustan, F.**, *Journal of Vietnamese Studies. Mousmés and French Colonial Culture: Making Japanese Women's Bodies Available in Indochina*, 7(1), 52-105., 2012, s. 58

⁷² **Terami-Wada, M.**, *Karayuki-san of Manila: 1890-1920*. *Philippine Studies*, 34(3), 287-316, 1986, s. 303

kadın gönderdiğini belirtmiştir⁷³. 1905'te Güneydoğu Asya'da toplam 6.000, 1910'da ise Japonya dışında toplam 19.000 Karayuki-san olduğu bilinmektedir⁷⁴.

Karayuki-san'lar geldikleri bölgenin ekonomik olarak hayatta kalmasını sağlayan ekonomik göçmenler olarak görülmüştür. Gönderilen ya da geri dönüşte getirilen para ile aileler, böylece sosyal düzen ve kültür hayatta kalmıştır. Kadınların her ay ailelerine gönderdikleri para aynı zamanda Japonya'da vergilendirilmeye tabi tutulduğu için, Karayuki-san'lar Japon ekonomisinin gelir kalemlerinden biri haline gelmiştir⁷⁵. Japon genelevlerinin açılmasını süratle takip eden Japon restoranları ve giyim mağazaları ile de imparatorluk açısından başarılı sayılabilecek bir ekonomik sistem tesis edilmiştir. Karayuki-san'lar, ailelerine ve dolaylı olarak Japonya ekonomisine destek olmanın yanında, 1890'larda Çin'e yapılan hareketler ve 1905'te Çarlık Rusya'sına karşı açılan savaşlarda Japon ordusuna toplu bağışlarda bulunmuşlardır. Bu tutumu destekler şekilde; genelevlerin sahipleri Karayuki-san'lara, bedenlerinin Japonya'ya ait olduğunu, kendilerinin ise Japonya'nın kadın ordusunun askerleri olduğu tekrarlanmıştır⁷⁶.

Sağladıkları çeşitli maddi yardımlar sebebiyle Karayuki-san'ların yaptığı seks işçiliği, toplumun ahlaki değerlerine zararlı nitelikte görülmemiştir; yurtdışında yapılan diğer herhangi bir iş ile eş tutulmuştur. Köylerine dönen kadınlar herhangi bir ahlaki yaftayla karşılaşmadan, sosyal hayata kabul edilmişlerdir⁷⁷. Bu tutumu destekler nitelikte, dönemin önemli siyasi düşünürlerinden olan Fukuzawa Yukichi, kadınların seks ticareti amacıyla Japonya dışına gitmesinin doğru olduğunu savunmuştur. İngiliz yönetimindeki Hong Kong'ta ve Rus yönetimindeki Vladivostok'ta Japon seks işçilerine talep olduğunu ve bu talebin ekonomik olarak gelişmemiş bölgelerdeki Japon kadınlarla

⁷³ Stockwin, A., & Tamura, K., *Karayuki-san: Japanese prostitutes in Australia, 1887–1916 (I & II)*. A. Stockwin, & K. Tamura içinde, *Bridging Australia and Japan: Volume 1: The writings of David Sissons, historian and political scientist* (s. 171-208). Australia: ANU Press, 2016, s. 332

⁷⁴ Tanaka, Y., *Japan's Comfort Women: Sexual Slavery and Prostitution During World War II and the US Occupation*, London: Routledge., 2002, s. 188

⁷⁵ Terami-Wada, 1986, s. 293

⁷⁶ Warren, J., *New Lands, Old Ties and Prostitution: A Voiceless Voice*. *Journal of Southeast Asian Studies*, 31(2), 396-404, 2000, s. 396

⁷⁷ Mihalopoulos, 1994, s. 173

karşılanaabileceğini söylemiştir. Kadınların Japonya’da kalmaları halinde de fakirlikle mücadele edebilmek için seks işçiliğine yöneleceklerini, bu durumda bunu yurtdışında yaparak Japonya’ya döviz akışını sağlamalarının daha yararlı olacağını savunmuştur ve “Onların yurtdışına gitmesi eleştirilecek bir şey değildir; aksine, işçi göçüne teşvik artarken, onlara da bunu yapma özgürlüğü tanınmalıdır” demiştir⁷⁸. Ancak Yamazaki Tomoko, “Sandakan Brothel No. 98 an Episode in the History of Lower-Class Japanese Women” kitabında, Japonya’nın Avrupa ile ilişkileri geliştirmek adına seks ticaretini yasaklaması üzerine Japonya’ya dönmek zorunda kalan Karayuki-san’ların toplum tarafından dışlandıklarını öne sürer. Tomoko’nun eski bir Karayuki-san’ın anıları üzerinden aktardığına göre; aileleri ve ülkeleri için maddi destek sağlamış bu kadınlar, Japon olmayan erkeklerle beraber oldukları için utanç kaynakları olarak görülmüşlerdir. Bu dışlanma karşısında bazı Karayuki-san’lar kendi istekleri ile 1930’daki Çin seferinde askerlerin yanına katılmış, bazıları ise intiharı tercih etmiştir⁷⁹.

Japonya’nın Çin topraklarındaki ilk askeri nitelikli genelevi, İkinci Çin-Japon Savaşı öncesinde yaşanan Birinci Şanghay Olayı sonrasında kurulmuştur. Her ne kadar 28 Ocak Olayları⁸⁰ öncesinde de Şanghay’da genelevler bulunsada, bunlar bölgede yaşayan ya da seyahat eden Japonlara hizmet amacı ile kurulmuş özel işletmeler olarak kullanılmışlardır. Ancak bu askeri genelev, sadece donanma askerlerine açık olması ve içeride tutulan kadınların işgal edilen bölgelerde yaşayan kadınlar yerine askeriye tarafından Çin’e gönüllü olarak gönderildikleri iddia edilen Japon kadınlar olması sebebiyle kendisini takip eden diğer askeri genelevlerden yapısı sebebiyle ayrılmaktadırlar⁸¹. Bölgedeki Japon Büyükelçiliği’ne göre 1936’da sadece 10 genelevde 102 Japon ve 29 Koreli kadın çalıştırılmıştır. Çalıştırılan kadınlara haftada iki kez cinsel yolla bulaşan hastalıklar için sağlık kontrolü yapılmış, bu kontrolü yapan doktorlar ise Japon Büyükelçiliği’nce

⁷⁸ **Terami-Wada**, 1986, s. 207

⁷⁹ **Warren**, 2000, s. 399

⁸⁰ 5 Japon Budist rahibin linç edilmesi ve bir fabrikanın yakılması sonrasında şehirde Japon mallarını boykot etme ve Japon emperyalizmine karşı gösteriler düzenlenmesi üzerine başlayan çatışmadır. Bazı kaynaklarda “Birinci Şanghay Olayı” olarak da geçmektedir

⁸¹ **Tanaka**, 2002, s. 27

görevlendirilmişlerdir. Bu da genelevin ordu ve Dışişleri Bakanlığı'nın bilgisi dahilinde faaliyette olduğunun bir kanıtı olarak kabul edilebilir⁸².

2.2 JAPONYA'NIN YAYILMACI POLİTİKASI

2.2.1 İlhak ve İşgal Dönemi

Meiji İslahı sırasında tüm okullarda ve askeriyede yoğun olarak verilen milliyetçi ve militarist eğitim, Japonya'nın sanayi için yeni hammadde kaynakları arayışı ve kendini dünya ülkelerine askeri alanda kanıtlama isteği Japonya'yı yayılmacı bir politika izlemeye yönlendirmiştir. Meiji hükümeti 1874'te Formosa (Tayvan) adasının işgali sonrasında 1876'da Kore'ye donanma yollayarak, ABD'nin kendisine yaptığı gibi, Kore'yi askeri müdahale tehdidiyle oldukça dengesiz bir ticaret anlaşması yapmaya zorlamıştır. Kore 1885'te yapılan anlaşma ile Çin ve Japonya'nın ortak mandası altına girmiş, 1895'te Birinci Sino-Japon Savaşı'nı bitiren anlaşma ile Kore'nin Çin'le olan bağı tamamen kesilmiştir. Takip eden yıllarda Japonya, Kore üzerindeki hakimiyetini adım adım arttırmıştır. 1905'te Kore dış siyaseti Japonya'ya bağlanmış, 1907'de Kore'deki yüksek rütbeli memurları atama yetkisi devredilmiş ve nihayet 1910'da Kore Japonya tarafından ilhak edilerek yönetim Kore Genel Valiliği'ne devredilmiştir.

1931'de sanayi için gereken hammaddeleri karşılayacak Mançurya işgali, Çin topraklarına yapılan yayılmacı müdahalenin ilk adımı olmuştur. 1932'de gerçekleşen Birinci Şanghay Olayı sırasındaki kayıplar için resmi özür ve maddi tazminat talep edilmiş, taleplerin kabul edilmesine rağmen Şanghay bombalanmıştır. Bir aydan fazla süren bombardıman sonrasında Çin'in tek taraflı eylemsizlik kararını açıklamasına rağmen ateşkes teklifini reddeden Japonya, 2 ay süren ve Milletler Cemiyeti temsilcilerinin de katıldığı görüşmeler sonunda; birkaç

⁸² Tanaka, 2002, s. 9

Japon birliği ve Çin kolluk kuvvetleri haricinde Şanghai'nın askerden arındırılması koşuluyla barış anlaşmasını kabul etmiştir⁸³. Aynı yıl, saldırgan askeri hareketlerini durdurması ve işgal altındaki Mançurya'nın Çin'e geri verilmesi gerektiği kararı karşısında, Japonya Milletler Cemiyeti'nden ayrılmıştır⁸⁴. Boxer Ayaklanması⁸⁵ sonrasında kuzey Çin topraklarında konuşlandırılan Japon askeri sayısının herhangi bir gerekçeye dayanmadan 7.000'den 15.000'e çıkarılmasından kısa bir süre sonra, 7 Temmuz 1937'de gerçekleşen Marco Polo Köprüsü Olayı ile İkinci Sino-Japon Savaşı başlamıştır.

Beiping (günümüz Pekin) şehrinin 6 günde işgal edilmesinden sonra Japon ordusu Şanghai'a yönelmiş; ancak Beiping gibi kısa sürmesi beklenen işgal, 3 ay sürmüştür⁸⁶. Şanghai'da gösterilen direnç, milletlerinin ve askeri yeteneklerinin üstünlüğü doktrini ile yetiştirilmiş askerler arasında moral bozukluğu yaratmış, bu moral bozukluğu da kısa sürede saldırganlığa dönüşmüştür. Şanghai'nın işgali sonrasında Çin ordusunun iç bölgelere çekilmesi ile Japon ordusu Nanking'e doğru ilerlemiştir. Nanking'in o dönemde Çin'in başkenti olması sebebiyle ele geçirilmesinin uluslararası bir yankı uyandıracak olması, bunun da Japonya'nın üstünlüğünü ve Çinlilerin zayıflığını bir kez daha kanıtlayacak bir adım olarak görülmesi, Japonya'nın savaş esnasında ele geçirdiği ilk yer olmamasına rağmen en büyük zararı gören şehir olmasına yol açmıştır⁸⁷.

⁸³ **Chen, C. P.**, *First Battle of Shanghai*, Mart 24, 2019 tarihinde World War 2 Database: 28 Jan 1932 - 8 Mar 1932: https://ww2db.com/battle_spec.php?battle_id=114 adresinden alındı

⁸⁴ Bu karar Milletler Cemiyeti'nin, taraf devletlerden birinin askeri müdahalesine karşı güçsüz olduğunu göstermiş ve İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya ve İtalya'nın müdahalelerine örnek teşkil etmiştir.

⁸⁵ 1899'da Çin'in kuzeyinde Batı devletlerinin sömürgeciliği ve Hristiyan misyonerliği karşılığı ile başlayan ayaklanmadır. Çoğunluğu Hristiyan Çinli siviller olmak üzere yaklaşık 100.000 kişinin hayatını kaybettiği ayaklanma 2 yılın sonunda bastırılmış; Çin bölgeye asker gönderen "8 Ülke Paktı" üyelerine (Avusturya-Macaristan, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Rusya, Birleşik Krallık, ABD) 39 yıl boyunca tazminat ödemeyi kabul etmiştir.

⁸⁶ Birinci Şanghai Olayı'nın sonunda imzalanan anlaşma gereği Şanghai askerden arındırılmışsa da, Çin ordusu Ağustos 1937'de Japon ordusunun şehre ulaşmasından önce şehir içinde konuşlanmıştır.

⁸⁷ **Li, F. F., Sabella, R., & Liu, D.**, *Nanking 1937: Memory and Healing*. New York: M. E. Sharpe, Inc. ., 2002, s. 42

2.2.2 Nanking Katliamı

9 Aralık 1937'de Japon ordusu teslimiyet çağrısı yapmış ve reddedilmesi halinde merhamet gösterilmeyeceğini bildirmiştir. Çin ordusunun cevap vermemesi üzerine 10 Aralık'ta harekât başlamıştır. Yoğun bombardıman altında kalan Çin ordusu 12 Aralık'ta geri çekilmiştir ve 13 Aralık'ta Japon ordusu Nanking'e girmiştir.

Nanking'in işgalinden sonra izlenecek strateji "Direnişi bırakmaları karşılığında Çinli askerlere adil muamele sözü verilmesi, askerleri teslim olmaya ikna etmek, teslim olanları 100-200 kişilik gruplara bölmek, grupları Nanking'in dışına çıkarıp öldürmek" olarak belirlenmiş ve aynı gün taburlara "Tüm savaş tutsakları öldürülecektir. Öldürülme yöntemi: Tutsaklar on kişilik gruplar halinde dizilecek, sırayla teker teker vurulacaktır" emri verilmiştir⁸⁸. Şehir dışına çıkarılan askerlerin bir kısmı ise acemi Japon askerlerinin süngü talimi için kullanılmıştır. Esir Çinli askerlerin nehir kenarına dizilmesine şahit olan Japon savaş muhabiri Omata'nun ifadesine göre;

*"İlk sırada duranların başları kesildikten sonra, ikinci sırada duranlar onların cesetlerini suya itip ilk sıraya geçiyorlardı. İnfaz sabahdan geceye kadar durmaksızın devam etti, ancak bu yöntemle sadece 2000 kişi öldürülmüştü. Ertesi gün bu yöntemden vazgeçildi ve otomatik silahlar kullanıldı"*⁸⁹

Toplu infazlar arttıkça, cesetlerin tasfiyesi Japon ordusuna ciddi bir iş yükü getirmeye başlanmıştır. Toprağa gömme çoğunlukla tercih edilse de, General Nakajima'nın günlüğünde anlattığına göre 7-8 bin kişinin gömülebileceği büyüklükte bir çukur için alan her zaman kolayca bulunamamıştır. Cesetleri yakmak bir diğer yöntem olarak kullanılmış, fakat Japon ordusunun elinde genelde işlemi sonlandırmaya yetecek kadar yakıt temin edilememiştir. Bir Japon onbaşının

⁸⁸ **Chang, I.**, *The Rape of Nanking: The Forgotten Holocaust of World War II*, Nanjing: BasicBooks, 1997, s. 39-40.

⁸⁹ **Chang**, 1997, s. 46.

aktardığına göre; gerçekleşen toplu infazlardan sonra, cesetlerin üzerine benzin dökülerek yakılmış ancak cesetler küle dönmeden önce yakıt stoku tükenmiştir ve sonuç “kömürleşmiş cesetlerle dolu bir yığın” olmuştur. Birçok ceset ise Yangtze Nehri’ne atılmıştır⁹⁰.

Nanking’te işlenen savaş suçları arasında Japon ordusunun şehirde gerçekleştirdiği tecavüzler de vardır. İşgal sırasında tecavüze uğrayan kadın sayısının ilk ayda 20.000 ve toplamda 80.000 arasında olduğu tahmin edilmektedir⁹¹. Kadınların bir kısmı tecavüzdən sonra öldürülmüş, hayatta kadınlar ise ya duydukları utanç sebebiyle yaşadıklarını paylaşmamış ya da intiharı seçmişlerdir. Alman bir diplomatın aktardığına göre 1937-1938 yılları arasında Yangtze Nehri’nde “sayılamayacak kadar çok” kadın intihar etmiştir⁹². Bazı komutanlar askerlerine toplu tecavüzlere teşvikin yanında, sonrasında delilleri ortadan kaldırmak için kadınlardan “kurtulmalarını” tavsiye etmiştir. Nanking Katliamı’nda yer alan eski asker Takokoro Kozo’nun aktardığına göre;

“En çok kadınlar acı çekmişti. Ne kadar genç ya da yaşlı oldukları fark etmedi, hiçbiri tecavüzdən kaçamadı. Kömür kamyonları ile sokaklardan ve yakındaki köylerden kadınları topluyor, daha sonra her birini 15-20 askerin istismarına ve şiddetine bırakıyorduk.

...

*Tecavüzdən sonra onları öldürürdük. Kaçmaya başladıklarında önce izin verirdik, sonra sırtlarından kurşunla vururduk. Belki de ona tecavüz ederken onu bir kadın olarak görüyorduk, ama öldürürken bir domuzdan farksız oluyorlardı”.*⁹³

Japon askerlerinin ifadelerine göre; ordunun düşman kadınlarına tecavüzü resmi olarak yasa dışı ilan etmesine rağmen; tecavüz Japon askeri kültürünün ve inançlarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiş, bu yüzden kurallar asla

⁹⁰ Chang, 1997, s. 44

⁹¹ Li, Sabella, & Liu, 2002, s. 50

⁹² Chang, 1997, s. 88

⁹³ Chang, 1997, s. 49

uygulanmamıştır. Birçok asker, bakirelere tecavüz etmenin onları savaşta daha güçlü yapacağına inanıyordu. İçlerine tecavüz mağduru kadınların kasık kollarının konulduğu kolyeler takmanın savaş esnasında onları özel güçleri ile yaralanmadan koruyacağına dair yaygın bir inanış mevcuttu⁹⁴. Japon esaretinden kaçan bir Çinli askerin aktardığına göre, yendiğinde cinsel gücü arttıracacağı inancıyla askerlerin penisleri satılmak üzere kesilerek toplanmaktaydı⁹⁵.

İşgal boyunca Nanking toplu infaz ve tecavüzlerin yanında Japon ordusunun cani hareketlerine de sahne olmuştur. Tecavüze uğrayan kadınların bazılarının göğüsleri kesilmiş, hamile olanların karınları deşilmiş, bazılarının ise tahta sırtıklar, süngü ve hatta maytaplar ile vajinaları tahrip edilmiştir. Her ne kadar cinsel nitelikli suçlar ağırlıklı kadınlara karşı işlenmiş olsa da; savaş esiri erkekler de tanımadığı kişilere, ölümlere ya da ailesinden birine tecavüz etmeye zorlanmışlardır⁹⁶. Bunların yanında, 1939'da insanlar üstünde tıbbi deneyler yapmak üzere bir merkez kurulmuş, işgalde ele geçirilen bir hastanede bulaşıcı hastalıklar hakkında araştırmalar ve deneyler yapılmıştır. Unit E 1664 adı verilen bu merkezde, savaş esirlerine farklı zehirler, mikroplar ve zehirli gazlar verilmiş, haftada ortalama 10 kişi deneyler sırasında ölmüş ve cesetleri bu merkezin fırınında yakılmıştır⁹⁷.

Japonya'nın II. Dünya Savaşı'nda teslim olmasının öncesinde, İmparator'un onurunun ordunun işlediği suçlar yüzünden zedelenmesinin ve kendisine herhangi bir suçlama yapılmasının engellemesi amacıyla savaş sırasında kullanılan belgelerin birçoğu emirler üzerine imha edilmiştir. Bu sebeple Nanking Katliamı'nda kaç kişinin öldürüldüğü tam olarak tespit edilememektedir. Çinli askeri uzman Liu Fang-chu'ya göre Nanking Katliamı'nda 430.000 kişi ölmüştür. Nanking Katliamı Müzesi yetkililerine göre bu sayı 300.000 iken Japon araştırmacılar tarafından sayının 3.000 civarı olduğu iddia edilmiştir⁹⁸. Uzak Doğu Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi'ndeki yargılama 260.000 kişinin öldürüldüğü

⁹⁴ Chang, 1997, s. 47-48

⁹⁵ Chang, 1997, s. 86

⁹⁶ Chang, 1997, s. 92

⁹⁷ Chang, 1997, s. 163

⁹⁸ Chang, 1997, s. 98

kabulü üzerinden yapılmış; bu sayıya, farklı örgütlerin şehirde yaptıkları defin çalışmaları sırasında bulunan 155.000 ceset ve yakılan, boğulan ve diğer farklı şekillerde cesetleri kaybolan kişi sayısı tahmin edilerek ulaşılmıştır.

Japonya, savaş esiri askerlerin durumlarına ilişkin maddeler içeren 1899 Birinci Lahey Sözleşmesi'ni imzalamış olsa da ordunun baskısı sebebiyle anlaşma usulüne uygun biçimde onaylanıp yürürlüğe girmemiştir. Bunun sebebi, anlaşma kurallarının Japon askerlerine uygulanması durumunda, askerlerin düşmana teslim olup savaş esiri sayılacak olmasıdır. Ancak ordunun kurallarına göre Japon askerlerinin teslim olması yasaktır, esaret durumunda intihar ederek Japon ordusunun onurunu korumaları gerekir. Kendi askerlerine teslim olmak yerine ölmeyi emreden Japon ordusu, bu anlayışı doğrultusunda, ele geçirdiği düşman askerlerini savaş esiri olarak kabul etmek yerine öldürmüştür⁹⁹.

Japon ordusunun Nanking Katliamı'nda gösterdiği cani yönü, militarist ideolojinin Bushido'ya sıkı sıkıya bağlı olması ile açıklanabilir. Buna göre askerler, imparatora karşı koşulsuz bir sadakat içindedir ve emirleri harfiyen yerine getirmekle yükümlüdürler. Ünlü Japon tarihçi Hora Tomio, Japon askerlerinin zihniyetini şu şekilde yorumlamıştır:

“Bence Japon köylüleri özlerinde basit ve iyi insanlardı. Islahtan sonra getirilen feodal nitelikler taşıyan yeni ideoloji onları vahşi askeri bir topluluk haline getirdi. Bunlar “Toplumsal Değerler” adı verilerek insanların zihinlerine işlendi. Japon köylüleri, faşist bir ordunun kudurmuş askerlerine dönüşmüşlerdir. Bunu böyle görmeliyiz. Japonya'yı işgal eden Müttefik Kuvvetler komutanı “Japonya'nın insanlığa karşı bu korkunç suçları işlediği şüphesizdir ve bu, Japonya'nın son 50 senedir dikte ettiği Kodo (İmparatora Giden Yol) ve Yamato Damashii (Japonya'nın Ruhü) Öğretileri'nin sonucudur”¹⁰⁰.

⁹⁹ Li, Sabella, & Liu, 2002, s. 79

¹⁰⁰ Li, Sabella, & Liu, 2002, s. 40

Japon savaş suçlusu Yamaoka Shigeru'nun, aldığı ideolojik eğitim sonucunda gelişen kişiliğini anlatışı da Homo Tomio'nun tezini doğrular niteliktedir:

“O sıralarda, Japon ırkının üstünlüğü fikri bizlere nüfuz etmişti ve diğer ırklara karşı aşağılayıcı fikirlere sahipti. Aynı zamanda, hayli acımasız Bushido öğretimiz bizlere öldürmenin kahramanca bir davranış olduğunu anlatırdı. Bunun üzerine, imparatora tapmak daha uę hallere geldikçe insanlık dışı bir davranış ortaya çıktı; güçlü ve kudretliye teslimiyet ve zayıf olanları boyun eğmeye zorlama. Tam da bu yüzden, bunu bir işgal yerine hakkımız olanı alma mücadelesi olarak gördük, merhametsiz ve insanlık dışı davranışlarımızın kötü bir tarafı yoktu”¹⁰¹.

¹⁰¹ Li, Sabella, & Liu, 2002, s. 40.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ASKERLERİN GANİMETLERİ: RAHATLATICI KADINLAR

3.1 KURULUŞ VE İSTİHDAM

Nanking Katliamı sırasında ve sonrasında Japon ordusunun işlediği tecavüz suçları, ordunun geleceği için tehdit oluşturacak düzeye varmıştır. Çinli kadınlara karşı işlenen tecavüzlerin işgal altındaki halkın nefret ve öfkesiyle Japon ordusuna karşı gelişebilecek bir direnişi tetikleme tehlikesine karşı, komuta kademesi kontrol altında tutulan bölgelerde askerler için istasyonlar kurulması gerektiğine karar vermişlerdir. Bir başka sebep ise askerlerce işlenecek herhangi bir suçun, işgalin diğer ülkelerin gözündeki itibarına ve öne sürülen meşru müdahale savına zarar verecek olması ihtimali olmuştur.

Nanking yakınlarındaki bir şehirde görevlendirilen Binbaşı Yamazaki Masao, 18 Aralık 1937’de günlüğüne şöyle yazmıştır;

“Benden önce buraya gelen teğmen, askeri polisin de yardımı ile askerler için bir eğlence istasyonu kurmuş. Daha önce 4 olan kadın sayısı şimdi 7’ye çıkarılmış. Ancak kadınlar askerlerden hala korktukları için diğer kadınlar burada çalışmak istemiyorlar ve servis de pek iyi değil. Onlara güvende olduklarını söyler, uygun bir ücret verir ve çok çalıştırmazsak eminim ki daha fazla kadın burada çalışmak isteyecektir. Askeri polisin dediğine göre, sayı 100’e çıkarılacak”¹⁰²

İlk istasyonlar için Şanghai’da halihazırda birkaç senedir bulunan Karayuki-san’ların çalıştırdıkları askeri genelevler örnek alınmıştır¹⁰³. Bu istasyonlara gönderilmek üzere kadınlar temin edilmesi sadece Çin topraklarındaki ordunun

¹⁰² Tanaka, 2002, s. 32.

¹⁰³ Askerlere cephede eşlik etmesi için seks işçisi kadınların ordu ile birlikte sefere çıkmaları, Roma İmparatorluğu döneminden beri kullanılan yaygın bir uygulamadır. Ancak Japon ordusunun kurduğu bu istasyonların, kısa zamanda devletin de dahil olacağı bürokratik bir yapı içerisinde desteklenmesi açısından daha spesifik bir örnek olan Karayuki-san’lardan yola çıktığı söylenebilir.

komuta kademesinin emri ile değil, aynı zamanda Japon Savaş Bakanlığı'nın da doğrudan talimatı ile olmuştur. Buna ilişkin dokümanlardan biri 4 Mart 1938 tarihinde Kuzey Çin Ordusu ve Orta Çin Ordusu Kurmaylığı tarafından yayınlanan “Kadınların ve Diğer Çalışanların Askeri Rahatlama İstasyonlarında Görevlendirmelerine Dair Hususlar” başlıklı bir talimatnamedir. Buna göre;

“Çin Olayı'nın” meydana geldiği yerde rahatlama istasyonları kurulması için Japonya'dan kadın ve diğer çalışanların işe alınması sırasında, bazıları askeri makamlardan izin aldıklarını uygunsuz bir şekilde iddia ederek, ordunun itibarını zedeleyip yerel halk arasında yanlış anlaşılmalara yol açmaktadırlar. Bazıları ise [kadınları], [şüpheli] işe alma ve kaçırma yöntemleriyle yasadışı yollardan almaya çalışarak sosyal sorunlara neden olmaktadır. Bu nedenle, uygun araçların seçilmesinde büyük özen gereklidir. Gelecekte, bu [kadınları] işe alırken, her ordunun biriminin uygun araçlarını dikkatlice seçerek [seçim prosedürü] kontrolünü sıkılaştırması gerekir. İşe alımlarda, her bir ordu birimi yerel Kempeitai veya polis makamlarıyla yakın iş birliği içinde çalışmalı, böylece ordunun itibarını korumalı ve sosyal sorunlardan kaçınmalıdır”¹⁰⁴

Bu talimatnamede Karayuki-san'ların çeşitli iş vaatleri ile kandırılma, tehdit ya da zor kullanma ile genelevlere (ve bundan sonra istasyonlara) teminlerinin 1938'de geçerliliğini korumakta olduğu görülmektedir. Bunun yanında, rahatlama istasyonlarının birçok farklı bölgede kuruluyor olması, Çin topraklarında yaşanan kargaşayı sona erdirmemiştir. Temin edilen Japon kadınların yanında Çinli kadınlar da istasyonlara zorla alınmış, ancak askerlerin istasyonlar dışında Çinli kadınlara tecavüzleri yine de devam etmiştir. Bunun üzerine Kuzey Çin Ordusu Korgenerali Okabe Naosaburo Haziran 1938'de kendisine bağlı birliklere şu notu göndermiştir:

“Çeşitli kaynaklara göre, bu kadar güçlü bir Japon karşıtı duygunun nedeni [yerel Çinli nüfusu arasında] Japon askerleri tarafından birçok yerde işlenen yaygın tecavüzdür... Bu nedenle, çeşitli yerlerde tecavüzlerin sıkça

¹⁰⁴ Tanaka, 2002, s. 23

görülmesi sadece ceza hukuku meselesi değildir. Toplumun barışı ve düzenini ihlal eden, tüm güçlerimizin stratejik faaliyetlerine zarar veren ve ulusumuzu ciddi sıkıntıya düşüren, ihanet niteliğinde bir şeydir... Bu tür eylemleri ortadan kaldırmak gereklidir. Bu sebeple, askerlerimizin eylemlerinin sıkı bir biçimde kontrol edilmesi ve bu istasyonların eksikliği yüzünden yaşanacak ihlallerin engellenmesi için istasyonların kurulması hayati öneme sahiptir”¹⁰⁵

Rahatlama istasyonlarının kurulmasının bir başka amacı ise cinsel yolla bulaşan hastalıkların yayılmasının önlenmesi olmuştur. Hastalığa sahip askerlerin savaşıma elverişliliklerini kaybetmeleriyle cepheye gönderilebilecek asker sayısında azalması, tedavi sürecinin uzunluğu ve pahalılığı, askerlerin Japonya’ya döndükten sonra bu hastalığı topluma bulaştırma riskleri yüzünden rahatlama istasyonlarının kurulmasının zaruri olduğu savunulmuştur¹⁰⁶.

Ancak istasyonların sayısı arttıkça, Çinli kadınların istasyonlarda çalıştırılması iki sebepten sakıncalı bulunmuştur. İlk sebep, daha önce de bahsedildiği üzere yerel halkın artan nefret ve öfkesi iken, diğer sebep istasyonlarda çalışan kadınların Çin için ajanlık yapmaları ihtimalini bertaraf etme düşüncesi olmuştur. Bu sebepler ışığında istasyon yöneticilerine “Çinli kadınları çalıştırmamaları” yönünde emirler gönderilmiş ve Mart 1938 itibarıyla istasyonlarda çalıştırılmak üzere Koreli ve Japon kadınlar bölgeye gönderilmeye başlanmıştır. Gönderilen Koreli ve Japon kadınların yanında, merkezden uzak birliklerin istasyonlarında Çinlilerin de çalıştırılmasına devam edilmiştir. 21. Ordu’nun Sıhhiye sorumlusu Dr. Matsumara’nın 15 Nisan 1939 tarihli raporuna göre, orduya hizmet için 1.400 ila 1.600 kadın getirilmiş (Çinli kadınlar “getirilmiş” sayılmamaktaydı) ve bu hesaba göre her 100 asker için istasyonlarda 1 kadın

¹⁰⁵ Tanaka, 2002, s. 35

¹⁰⁶ Askerlerin kondom kullanmayı genellikle reddetmeleri ve hastalığa sahip kadınların tedavileri tamamlanmadan istasyonlarda çalıştırılmaya devam etmeleri yüzünden, hastalıkların yayılması engellenememiştir. Ayrıca, cinsel yolla bulaşan hastalığa sahip askerin rütbesinin 2 derece düşürülmesi kuralı yüzünden askerler hastalıklarını bildirmemiş ve böylece tedavi edilmeden istasyonlara tekrar giderek hastalığın yayılmasına sebep olmuşlardır.

görevlendirilmişti¹⁰⁷. Japon Polis Gücü tarafından 1 Temmuz 1939'da yapılan sayıma göre ise sadece kuzey Çin'de 8.931 kadın "eğlence"¹⁰⁸ sektöründe çalışmaktaydı¹⁰⁹.

Rahatlama istasyonlarına duyulan ihtiyacın sadece güvenliğe ilişkin sebeplere dayandığını savunmak ise bir hayli güç olacaktır. Japon tarihi profesörü Yoshimi Yoshiaki'nin eski askerlerle yaptığı görüşmelerde birçok askerde "Bir kadına tecavüz edemeyenin asker de olamayacağı" görüşünün hâkim olduğu görülmüştür. Japon ordusunda sıhhiyecisi olarak çalışan Hayao Takeo'nun aktardığına göre komuta kademesi genç askerlere saldırganlığı öğretmek için tecavüzü gerekli görmüştür¹¹⁰. Bazı komutanlar ise, tecavüzün askerlere savaşmaları karşılığında verilen bir hak olduklarını iddia etmişlerdir¹¹¹. Kanadalı tarih profesörü Timothy Brook da Yoshiaki'nin görüşünden yola çıkarak, tecavüzün aslında bir işgal yöntemi olarak kullandığını iddia eder;

*"Eli silah tutan tüm erkekler ya vuruldu ya da zorla çalıştırılmak üzere toplandılar; çünkü onlar bir milletin askerleri olarak görüldüler. Doğurganlık çağında olan kadınlar tecavüze uğradılar ve fuhuşa zorlandılar, çünkü onlar da bir milleti taşıyan gövde olarak görüldüler. Tecavüz bir işgal yöntemi olarak sıklıkla kullanıldı, ama sadece erkeklerin cinsel açlıklarını gidermeleri için yapılmadı, bu bir aşağılamaydı. Japon askerler bu suçu Çinli kadınların bedenlerine karşı işlediler ama hedef Çinli erkekleri aşağılamaktı. Bu, her açıdan onların yetersizliklerinin bir kanıtı olacaktı"*¹¹²

Koreli yazar Kim Il Myon ise bu durumu cephede olan asker perspektifinden inceler: "Cephedeki askerlerin etrafı ölüm kokan silahların sesleriyle çevriliyken,

¹⁰⁷ Tanaka, 2002, s. 18

¹⁰⁸ Sayıya istasyonlarda çalıştırılan kadınların yanında, seks işçileri ve Japon askerlere yönelik eğlence mekanlarında çalışan tüm Çinli kadınlar dahil edilmiştir.

¹⁰⁹ Peipei, Q., Su, Z., Chen, L., *Chinese Comfort Women: Testimonies from Imperial Japan's Sex Slaves*, New York: Oxford University Press., 2014, s. 32

¹¹⁰ Tanaka, 2002, s. 48

¹¹¹ Dolgopol, U. & Paranjape, S., *Comfort Women, An Unfinished Ordeal: Report of a Mission*, Geneva: International Commission of Jurists., 1994, s. 25

¹¹² Peipei, Su, Chen, 2014, s. 23

rahatlama istasyonlarına gitmek onlar için şüphesiz ellerindeki tek teselli idi. Bu, bireysel olarak yaptıkları tek “özgür” hareketti. İstasyonlar, onların vahalarıydı”¹¹³

Yoshimi Yoshiaki, rahatlama istasyonlarını işletenlere göre üçe ayırır:

1. Japon askerleri tarafından işletilen ve sadece üst düzey komutanlara açık olanlar
2. Sivillerce işletilip Japon ordusunun sıkı denetimi altında olan ve ordu mensuplarına açık olanlar
3. Japon askerleri tarafından işletilip, askerlerin öncelikli kullanım hakkına sahip oldukları ancak herkesin kullanımına açık olanlar (İkuhiko Hata bunlara restoranlar, kafeler ve barlar gibi diğer fuhuş yapılan mekanları da ekler)

Bir başka Japon tarihi profesörü olan Yuki Tanaka ise ayrımı, istasyonların sürekliliklerine göre yaparak üçe ayırır:

1. Büyük şehirlerdeki kalıcı istasyonlar
2. Büyük birliklerin yakınında açılan yarı-kalıcı istasyonlar
3. Savaş bölgelerindeki taburların yakınında açılan geçici istasyonlar

Antropoloji Profesörü C. Sarah Soh ise bu sınıflandırmalara karşı çıkarak, istasyonları amaçlarına göre ayırır:

1. Siviller tarafından para kazanma amacıyla işletilenler
2. Askerlere düzenli cinsel ilişki imkânı sunarak onları kontrol altında tutmayı amaçlamış, ataerkil ordu mensuplarınca kurulan ve kâr amacı gütmeyen istasyonlar
3. 1941’den itibaren ağırlık kazanan ve askerlerin yerel halkın kadınlarına tecavüzleri sonrası kurulanlar¹¹⁴.

¹¹³ Hicks, G., *The Comfort Women: Japan's Brutal Regime of Enforced Prostitution in the Second World War*. New York: W.W. Norton & Company, Inc., 1997, s. 33

¹¹⁴ Peipei, Su, Chen, 2014, s. 9

3.2 KADINLARIN İFADELERİNDE İSTASYONLAR VE ÇALIŞMA KOŞULLARI

Rahatlama istasyonlarında çalışan kadınlar etnik köken açısından farklılıklar göstermiştir. Bahsedildiği üzere ilk dönemlerde kadınlar Japonya'dan getirilmiş, daha sonra Çinli kadınlar ve ilerleyen zamanlarda ise Koreli, Tayvanlı, Filipinli, Vietnamlı, Burmalı, Taylandlı, Endonezyalı, Hint ve Hollandalı kadınlar da bu istasyonlarda çalışmaya zorlanmışlardır. 1990'ların başındaki araştırmalara göre rahatlatıcı kadın¹¹⁵ sayısı 50.000 ila 200.000'dir ve bu sayının %80 ila 90'ının da Koreliler oluşmuştur. Japon araştırmacı Senda Kako'ya göre savaşın başından sonuna kadar görevlendirilen kadın sayısı 100.000'den fazladır. Kako, 1941'te Guangdong Ordusu'nca 700.000 askere hizmet etmesi için talep edilen 20.000 kadın oranından yola çıkarak, rahatlatıcı kadın/asker oranını 1/35 olarak kabul etmiştir. Ancak devam eden çalışmalarda 1/29 oranın gerçeğe daha yakın olduğu kabul edilmiştir. Kim Il Myon'a göre ise, 3.000.000 asker için 103.000 civarı kadın temin edilmişken, Hata Ikuhiko'ya göre 1/50 oranıyla 60.000, ancak ölenlerin yerine getirilen yeni kadınlar da 1,5 oranıyla hesaba katıldığında yaklaşık sayı 90.000 kadın olmuştur. Yoshimi Yoshiaki ise yeni getirilen kadın oranının 2 alınmasıyla sayının 200.000 civarında olduğunu savunur¹¹⁶. Japon ordusu kayıtlarının bir kısmında kullanılan 1/40 oranını esas alan Tanaka ise 3.500.000 asker için 90.000 kadın getirildiğini savunur¹¹⁷. İstasyon haricinde askerlerin tecavüzüne uğrayan kadınlar tüm araştırmacılar tarafından hesaplamının dışında tutulmuşlardır.

Etnik kökenler açısından yapılacak bir sıralamada, istasyonlarda kronolojik olarak:

¹¹⁵ "Rahatlatıcı kadın" tabiri, kendilerine verilen "Jugun iafu"nun birebir tercümesi olması ve literatürde bu şekilde kabul görmüş olması sebebiyle kullanılmıştır.

¹¹⁶ Peipei, Su, Chen, 2014, s. 37

¹¹⁷ Tanaka, 2002, s. 50

1. Japonya'dan kendi istekleri ile veya zor kullanılarak (kandırma, korkutma, alıkoyma ile) getirilen kadınlar
2. Çin topraklarının işgali sonrasında zorla toplanan Çinli kadınlar
3. Çinli kadınların sakıncalı bulunmasından sonra getirilen Koreli ve Japon kadınlar
4. Japonya'nın Pasifik çevresindeki cepheleri etrafından zorla toplanan Güney Asyalı kadınlar çalıştırılmıştır.

İstasyona getirilen kadınların çoğu, cinsel yolla bulaşan hastalık taşımaması veya hamilelik ihtimali olmaması için genç ve bakire kadınlardan seçilmiştir. Kore, Tayvan ve Japonya'dan getirilecek kadınlar genellikle 17-25 yaş arası kadınlar tercih edilse de bakanlıkların bilgisi haricinde alıkonulan Filipinli ve Çinli kadınların büyük çoğunluğu 15 yaşından küçüktür. İstasyonlara gönderilenlerin tespit edilebilen en genci 10, en yaşlısı ise 65 olmuştur¹¹⁸.

Kadınlar birkaç farklı milletten olsalar da çoğunluk görüşüne göre rahatlatıcı kadınların büyük kısmını Koreli kadınlar oluşturmuştur. "Kore'nin Japonlaştırılması" adı verilen ilhak döneminde verilen eğitimlerin ve kurulan sosyal yapının, Koreli kadınları diğer ülkelerin kadınlarına göre Japon dili ve kültürüne daha uyumlu hale getirdiği düşüncesi sonucunda, istasyonlarda çalışmaya daha uygun oldukları kabul edilmiştir. 1874'ten beri Japon egemenliğinde olan Tayvan'ın kadınları da aynı sebeplerle istasyonlarda çalıştırılmak üzere tercih edilmişlerdir.

Çinli kadınlar ise genellikle ailelerinden zorla alınmış yahut istasyon yöneticileri tarafından kaçırılmışlardır. İstasyonda çalışacak kadınların temini için kullanılan yaygın bir yöntem, Kempetai¹¹⁹ ve askerlerden oluşan bir grubun, yerel halkın liderinden, kendilerine genç kızlar getirmesini söylemek, getirilmemesi durumunda şiddet uygulamakla tehdit etmek olmuştur. Bu durum, toplanan

¹¹⁸ Henson, M. R., *Comfort Woman: A Filipina's Story of Prostitution and Slavery under the Japanese Military*, Lanham: Rowman & Littlefield, 2016, s. 20

¹¹⁹ Japon askeri polis gücü.

kadınlara jinekolojik muayene yapan Dr. Yamaguchi Tokio'nun günlüğündeki yazısıyla doğrulanır:

“Muayene için getirilen ilk kadın, utancından pantolonunu çıkarmak istemedi. Tercüman ona kıyafetlerini çıkarması için bağırdı. Onu sedyeye yatırıp muayeneye başladığımda delirmişçesine ellerimi tırnakladı. Yüzüne baktığımda ağladığını gördüm. Odadan çıktıktan sonra da ağlamaya devam ettiğini söylediler. Bir sonraki kadın da aynı şekilde davrandı... Sanıyorum bu kadınlar, yerel liderlerce köylerinin huzuru karşılığında buraya getirildiler”¹²⁰

İstasyonlara getirilen Japon kadınlar arasında, diğer etnik kökenlere sahip kadınlarda olmayan bir ayırım bulunmaktadır. Bu kadınların çoğu Koreli ve Tayvanlı kadınlarda olduğu gibi daha iyi iş vaatleri ile kandırılarak getirilmişler de alıkoyma genelde tercih edilmemiştir. Bunun yerine, Japon ordusunun ihtiyacı için üstlerine düşen görevi yapmaları emri ile toplanmışlardır. Eski bir rahatlatıcı kadının anlattığına göre, annesi Japon askerleri tarafından “bazı kağıtlar” imzalamaya zorlanmış, bunun sebebi olarak da Japon ordusuna verecek bir oğlu olmadığı için, kızını vererek katkıda bulunması gerektiği söylenmiştir¹²¹. Getirilen Japon kadınların bir kısmı ise halihazırda seks işçisi olarak çalışan kadınlar olmuştur. Şanghai'daki askeri hastanede çalışan jinekolog Dr. Aso Tetsuo'nun kendi ifadesine göre “İlginçtir ki (muayene ettiği) kadınlardan Koreli olanlar oldukça genç ve “el değmemiş” iken, Japon kadınların “işlerinde profesyonel” oldukları bariz” idi¹²². II. Dünya Savaşı öncesinde de genellikle tercih edilmeyen Japon kadınlar, 1939'dan sonra istasyonlara gönderilmemişlerdir.

Kadınlar savaşın ilk döneminde Çin'e ve daha sonra tüm Pasifik çevresine, Savaş Bakanlığı'nın bilgisi dahilinde askeri gemiler ile getirilmişler ve çatışma bölgelerine taşınırken “savaş mühimmatı” olarak kaydedilmişlerdir. Japonya'nın 1941'de II. Dünya Savaşı'na katılmasından sonra, Pasifik'in farklı cephelerinde

¹²⁰ Tanaka, 2002, s. 22

¹²¹ Argibay, C. M., Sexual Slavery and the Comfort Women of World II. Berkeley Journal of International Law, 21(2), 375-389, 2003, s. 378

¹²² Tanaka, 2002, s. 14

savaşan askerler için de rahatlama istasyonlarının kurulması gerekli görülmüştür. Daha önce Kore ve Tayvan gibi sömürgelerden getirilen kadınların aynı ülke içinde seyahat ettikleri kabulü ile herhangi bir belgeye ihtiyaç duyulmazken, savaşın yayılması ile kadınların yabancı ülkelere gönderilmesi gerekmiştir. Bu sebeple, Savaş Bakanlığı'ndan sonra Ocak 1942 itibariyle Dışişleri Bakanlığı da rahatlama istasyonlarının kurulmasına müdahil olmuş, istasyonlara gönderilecek kadınlara “askeri seyahat belgesi” çıkarılması emri ile pasaport gerekliliği ortadan kaldırılmıştır¹²³. Savaş Bakanlığı'nca hazırlanan bir rapora göre Eylül 1942 itibariyle rahatlama istasyonlarının sayısı 400'e ulaşmıştır; Çin'de 100'ü kuzeyde, 140'ı iç bölgelerde ve 40 tanesi güneyde olmak üzere 280 istasyon varken, güney Asya'da 100, güneybatı Pasifik'te 10 ve kuzey Pasifik'te 10 istasyon faaliyet göstermiştir¹²⁴.

Rahatlama istasyonları, farklı rütbelerdeki askerlerin ihtiyaçlarını karşılamak için zaman dilimlerine bölünmüştür. Buna göre erlere sabah-öğlen, astsubaylara öğleden sonra-akşam, subay ve daha üst rütbeli askerlere akşamdan bir sonraki sabaha kadar istasyonları kullanma hakkı tanınmıştır. Ordunun farklı bölümleri için de haftanın farklı günleri belirlenmiştir. Bu durum aynı zamanda, istasyonlarda çalışan kadınlardan 24 saat boyunca hizmet beklendiği anlamına gelmektedir¹²⁵. İstasyondaki kadınların performanslarının denetlenebilmesi için, hizmet ettikleri her askerden birer fiş almakta ve gün sonunda bunu istasyonun yöneticilerine teslim etmekteydi. Yapılan sayımlarda az kuponu olan kadınlar istasyon görevlilerince çeşitli şekillerde cezalandırılmaktadı.

Kadınlar ayrıca etnik kökenlerine göre farklı görevlere atanmışlardır; subay ve üstü askerlerin kullanacağı askeri genelevler için sadece Japon kadınlar görevlendirilirken, erler ve astsubaylar için Kore'den getirilen ve Çin'den toplanan kadınlar kullanılmıştır. 1941 tarihli Tongcheng Rahatlama İstasyonu verilerine göre, biletler 3 farklı kategoride satılmaktaydı; birinci sınıf (Japon kadınlar) 1,4

¹²³ **Ikuhiko, H.**, *Comfort Women and Sex in the Battle Zone*, Lanham: Hamilton Books, 2018, s. 88

¹²⁴ **Henson**, 2016, s. 14-15

¹²⁵ **Tanaka**, 2002, s. 51

yuan, ikinci sınıf (Koreli ve Tayvanlı kadınlar) 0,8 yuan, üçüncü sınıf (Çinli kadınlar) 0,4 yuan olarak belirlenmiştir¹²⁶.

II. Dünya Savaşı sonrasında Japon ordusunun kendi kayıtlarını yok etmesi sebebiyle, rahatlatıcı kadınların hayatlarına dair bilgiler, hayatta kalanların aktardıklarına dayanmaktadır.

İstasyonlarda tüm kadınlar aynı odanın içerisinde, perdeler ile bölünmüş bölmelerde kalmışlardır. Her bir bölüm, küçük bir tek kişilik yatağın sığacağı büyüklüktedir ve kadınlar askerleri bu bölümlerde karşılaşmışlardır. Aynı odada kalmalarına rağmen kadınların birbiriyle konuşması yasaklanmış, konuşmaya çalışanlar istasyonda görevli askerler tarafından dövülmüşlerdir. İstasyonlarda kadınlara sadece hayatta kalmalarına yetecek kadar yemek verilmiştir, yetersiz beslenme sebebiyle birçok kadın çeşitli sağlık sorunları yaşamıştır. Kadınlara geceleri askerleri karşılamının yanında, gündüzleri de askerlerin kıyafetlerinin yıkanması, onlara yemek pişirilmesi, temizlik yapılması gibi görevler verilmiştir. Eski bir rahatlatıcı kadın olan Koreli Kim Tai, gündüzleri cephede yaralanan askerlere bakan bir hemşire, geceleri ise istasyonda çalıştığını anlatmıştır¹²⁷. İstasyona getirilen kadınlara Japonca isimler verilmiş, kendi dillerinde konuşmaları yasaklanmış, Japon tipi elbiseler giymeleri emredilmiştir. Kadınlara ayrıca herhangi bir rütbeden askerle karşılaştıklarında Japon kültürüne uygun olarak önlerinde saygıyla eğilmeleri emredilmiş, bunu aksatan kadınlar cezalandırılmışlardır¹²⁸.

İstasyonda çalıştırılan her kadın günde 10 kadar erkeğe hizmet vermekte, ancak hareketlerin hemen öncesi ve sonrası bu sayı günlük 40'a kadar çıkmaktaydı. Her askere 30 dakika süre verilse de bu yoğunluk zamanlarında süre birkaç dakika ile sınırlandırılmıştır. İstasyonda çalışan 13 yaşındaki bir uşağın anlattığına göre;

“Askerler sırada beklerken “Çabuk ol” diye bağıryorlardı. Birkaçı, önlerinde daha çok asker olmasına rağmen pantolonlarının kemerlerini

¹²⁶ Peipei, Su, Chen, 2014, p. 64

¹²⁷ Dolgopol & Paranjape, 1994, s. 118

¹²⁸ Dolgopol & Paranjape, 1994, s. 51

çözüp heyecan içinde beklediler. Çoğu asker 20-30 saniye sonunda odadan, yüzlerinde rahatlık ifadeleri ile çıktı. Ama bazıları, beş dakikadan daha fazla kalanlar oldu, uzun süre kalanları kıdemli bir asker enselerinden tutarak odadan dışarı atardı”¹²⁹

Eski bir rahatlatıcı kadın olan Filipinli Maria Rosa Henson, kitabında yaşadıklarını şöyle anlatmıştır:

“On iki asker tarafından tecavüze uğradıktan sonra dinlenmem için yarım saat izin verildi. Bunu on iki asker daha takip etti. Hepsi kapıda dizilip sıralarını beklediler. Çok kanamam vardı ve acı çekiyordum, yerimden kalkamıyordum. Ertesi sabah ayağa kalkacak gücüm yoktu. Yemek yiyemiyordum. Çok acı çekiyordum ve vajinam şişmişti. Ağladım, annemi istiyorum diye ağladım. Öldürülme korkusu yüzünden askerlere direnemiyordum. Başka ne yapabilirdim ki? Her gün, 14:00’den 22:00’a kadar askerler benim ve diğer altı kadının kapısının önünde sıraya diziliyorlardı. Her tecavüzden sonra kendimi temizleme fırsatım bile olmuyordu. Günün sonunda yapabildiğim tek şey gözlerimi kapatıp ağlamaktı”¹³⁰.

İstasyonlarda zorla çalıştırılmalarının yanında kadınların tehdit edilmelerine, dövülmelerine, eziyete maruz kalmalarına ve çeşitli silahlarla yaralanmalarına sıklıkla rastlanılmıştır. Kadınlar herhangi bir sebeple askerin bir isteğini reddettiklerinde ya da askerler kendisinden memnun kalmadıklarında onlara şiddet uygulanmış, çoğu zaman askerlerin taşıdıkları silahla yaralanmışlardır. Eski bir rahatlatıcı kadın olan Kang Soon-Ae’nin ifadesine göre askerler tarafından kadınların üzerinde sigara söndürülmekte, göğüsleri kesilmekte ya da karınları deşilmekteydi¹³¹. Kadınların neredeyse tamamı istasyonlarda kaldıkları sürece askerler tarafından farklı şekillerde yaralanmış ancak çoğunluğun bu yaralanmalar için herhangi bir tedavi uygulanmamıştır. Kendilerine verilen tek

¹²⁹ Tanaka, 2002, s. 52

¹³⁰ Henson, 2016, p. 42

¹³¹ Dolgopol & Paranjape, 1994, s. 89-90

sağlık hizmeti, cinsel yolla bulaşan hastalıklar için olmuştur, bu hizmet de kadınların sağlığından ziyade askerlerin istasyonlarda hizmet alabilmesini sağlayamaya yönelik yapılmıştır. Eski bir rahatlatıcı kadın olan Hollandalı Jan Ruff'un aktardığına göre; her hafta kendisini muayene eden doktorun tecavüzüne uğramış ve aşığılama için muayene sırasında kapı açık bırakılarak Japonların kendisini izlemesine izin verilmiştir¹³².

İstasyonlarda birçok kadın cinsel yolla bulaşan hastalıklara yakalanmış ve iyileşme imkânı verilmeden istasyonlarda çalışmaya devam etmeye zorlanmışlardır. Askerlerin çoğunun kondom kullanmayı reddetmesi ve ordu tarafından gönderilen kondomların yetersizliği yüzünden aynı kondomun yıkanarak tekrar kullanılması hastalıkların hızla yayılmasına sebep olmuştur. Rahatlatıcı kadın olarak çalıştırılan Kim Tokchin'in ifadesine göre; rahatlama istasyonlarındaki odalarda hastalıkların yayılmasını önlemek için kondom bulunsa da savaş sırasında her an ölüm riski taşıyan askerler, hastalık riskini umursamadıklarını söylemişlerdir. Hasta kadınlara "No 606" adlı ve sıklıkla kanamaya yol açan bir ilaç verilmiş, hamile kalanlar ise kürtaja zorlanmışlardır¹³³. Bir kısmının yumurtalıkları ameliyatla alınmış, böylece regl olmadan ayın her günü askerlere hizmet etmeye uygun hale getirilmişlerdir. Tedavi edilenler istasyonlara geri gönderilirken, tedavi şansı olmayanlar istasyonlarda görevli askerler tarafından öldürülmüş ve cesetleri uzak bölgelere atılmıştır. Uygulanan yanlış ve agresif tedaviler yüzünden birçok kadın hayatlarının devamında sağlık sorunları yaşamış ve çocuk sahibi olamamıştır.

Japonya'nın savaştan mağlubiyetle ayrılacağı düşüncesi ağırlık kazandıkça, rahatlama istasyonlarındaki kadınlara ne olacağı sorusu günleme gelmiştir. Eylül 1944'ten itibaren rahatlama istasyonlarında çalışan Japon kadınların yurda döndürülmesi hakkında askeri emirler dağıtılmaya başlamıştır. Ancak farklı ülkelerden getirilen kadınlar için böyle bir yerleştirme öngörülmemiştir; herhangi bir uyarı olmadan istasyonlarda bırakılan bu kadınların birçoğu ülkesine dönme

¹³² Hicks, G., 1997, s. 64

¹³³ Tanaka, 2002, s. 53

imkânı bulamadan açlıktan ya da hastalıktan ölmüştür. Bunun yanında, Japon ordusunun geri çekilmek üzere oldukları istasyonlarda çalışan kadınları intihara teşvik ettikleri, silahlarıyla, el bombalarıyla yahut zehirleyerek öldürdükleri, bazen de Amerikan askerlerine karşı canlı kalkan olarak kullanıldıkları bilinmektedir. Hayatta kalan birçok kadın ise yaşadıkları utançtan dolayı intiharı seçmiştir¹³⁴. Ancak bu belirsizlik ve geri çekilme döneminde dahi tecavüzler devam etmiştir. Eski bir rahatlatıcı kadın olan Filipinli Juanita Jamot, savaşın son günlerini şöyle anlatmaktadır:

“Yoğun bir bombardıman vardı. Yerler cam kırıklarıyla, molozla doluydu. Buna rağmen, Japon askerleri bana tecavüz etmeye devam ettiler. Bombardımanla kırılan cam parçalarının üzerinde yatıyordum ve canım çok acıyordu.

...

O gün bana üç asker peş peşe tecavüz etti. İkinci asker bana tecavüz ederken, bir yandan da gökyüzünde uçan mermileri takip ediyordu. Üçüncü asker kanamam olduğu görmesine rağmen bana tecavüz etmekte tereddüt etmedi”¹³⁵.

Ülkelerine dönebilenlerin çoğu ise toplumları tarafından dışlanmış ve hayatlarını yalnızlık içinde sürdürmüşlerdir. Rahatlama istasyonlarında tutulan kadınlar, bekarete yüklenen değer sebebiyle kendilerine tecavüz edenlerin isimlerini açıklamamış yahut yaşadıklarını çevreleri ile paylaşmamışlardır. Tecavüze uğramış olmaları sebebiyle birçoğu saygın evlilikler yapamamış, evlenenler ise yaşadıklarını eşlerinden ve çocuklarından gizlemişlerdir. Margaret D. Stetz ve Bonnie B. C. Oh’a göre bu kadınlar değersiz görüldükleri için istasyonlara kapatılıp tecavüze uğramışlar ve sonrasında tecavüze uğradıkları için bir kez daha değersiz görülmüşlerdir¹³⁶. Ataerkil bir bakış açısıyla; onları

¹³⁴ Dolgopol & Paranjape, 1994, s. 29

¹³⁵ Dolgopol & Paranjape, 1994, s. 67

¹³⁶ Stetz, M. D. & Oh, B. B., *Legacies of the Comfort Women of World War II*, New York: Routledge, 2015, s. 17

bekaretlerini kaybettiklerini açıklamak zorunda bırakmamak ve hiçbir şey olmamış gibi davranmak, toplumun adeta onlara yapılan bir iyilik olarak görülmüştür¹³⁷.

3.3 MAĞLUP JAPONYA'NIN KADINLARI: DİNLENME VE EĞLENCE LOKALLERİ

3.3.1 Savaş Sonrası Japonya

Japonya 15 Ağustos 1945'te teslim olmuş ve Müttefik Kuvvetler Yüksek Komutanlığı temsilcisi General McArthur'a yönetimi devreden anlaşmayı 2 Eylül 1945 tarihinde imzalamıştır. Temmuz 1945'ten yana süren yoğun bombardıman ve 6 Ağustos 1945'te Hiroşima'ya, 9 Ağustos 1945'te Nagazaki'ye atılan atom bombaları sonucunda Japon imparatoru Hirohito; radyodan halka seslenerek "Savaşa devam etmelerinin Japon halkının ve devamında insanlığın sonunu getirmesini engellemek için kendilerine sunulan teklifleri kabul ettiklerini" açıklamıştır. II. Dünya Savaşı sırasında 66 Japon şehri bombalanmış, savaş bittiğinde yerleşim yerlerinin yaklaşık %40'ı yıkılmış ve nüfusun %30'u evsiz kalmıştır. Tokyo'nun yıkım oranı %65 iken, en büyük ikinci şehri olan Osaka'da %57 ve üçüncü Nagoya'da %89'dur. Bombardımanlar sonucu ülkenin ekonomik kaynaklarının yaklaşık %25'i yok edilmiş, ayakta kalan fabrikaların çoğu işgal kuvvetlerince kullanılamaz hale getirilmiştir. General McArthur kabinesinde yapılan araştırmalara göre ise 1946'da Japonya toplam zenginliğinin 1/3'ünü ve gelir imkanlarının 1/3'ü ile 1/2'sini kaybetmiştir¹³⁸.

Yapılan anlaşma ile Japonya'nın yönetimi defacto olarak General McArthur'a devredilmiştir. Devirden sonra 1945 sonu itibariyle 350.000 Amerikan askerinin yanında, 1946'da işgal birlikleri olarak Avustralya, Yeni Zelanda, İngiliz

¹³⁷ Hicks, G., 1997, s. 21-22

¹³⁸ Dower, J. W., *Embracing Defeat: Japan in the Wake of World War II*, New York: W. W. Norton & Company / The New Press, 2000, s. 45-46

ve Hint askerleri de “İngiliz Milletler Topluluğu İşgal Kuvvetleri” olarak Japonya’ya gelmişlerdir. 1945’in sonunda Japonya’da 430.000 işgal askeri bulunurken, bu sayı 1950’nin başında 115.000’e inmiş, ancak aynı yıl Japonya’nın Kore Savaşı’nda bir üs olarak kullanılması sebebiyle savaş döneminde sayı tekrar 260.000’e çıkmıştır¹³⁹. Ağustos 1945’te başlayıp Nisan 1952’de biten işgal kuvvetleri yönetimi, neredeyse savaşın kendisinden neredeyse 2 kat daha uzun sürmüştür.

Japonya’nın resmi olarak teslim olmasıyla, Amerikalıların Japonya’da işgal edeceği topraklarda toplu tecavüzler ve ölümler görüleceği korkusu yönetim kademesini önlem almaya yöneltmiştir. 16 Ağustos itibariyle kadınlara “kadınsı” veya “güler yüzlü” görünmemeleri ve çocuklarla birlikte şehir merkezlerinden kırsal alanlara gitmeleri emredilmiştir¹⁴⁰. Amerikan birliklerinin Japonya’ya varmasından önce Saipan’da tecavüz ve cinayet ihtimaline ilişkin duyuru sonrasında yüzlerce kişi “Amerikalıların eline düşmemek için” kendini öldürmüştür¹⁴¹. Bu duyurular genelde eski askerlerce yapılmıştır. Bu korkunun altında, Japon ordusunun Pasifik boyunca işlediği tecavüzler ve kurduğu rahatlatma istasyonları sonrasında “sıranın kendi kadınlarına geldiği” korkusu yatmaktadır. Ancak beklenen olmamış¹⁴² ve ABD’li askerler Nanking Katliamı benzeri bir şiddet uygulamamışlardır. Yine de bu, ABD’li askerlerce hiçbir tecavüz suçu olmadığı sonucunu da doğurmayacaktır. Japon kız çocukları ve kadınları, ABD’li askerlerin tecavüz sonrası kendilerine para ya da çeşitli eşyalar vermeyi teklif ettiklerini söylemişlerdir. Dönemin Japon polis kayıtlarına göre, Eylül 1945’te bir askerin, 14 yaşında bir kız çocuğunun kafasına silah dayayarak, biraz sigara ve şeker karşılığında kendisinin ona oral seks yapmasını istemiştir. Aynı ay içerisinde üç ABD’li askerin bir kadına, 10 Yen banknotuna benzeyen (ABD’li askerlere Japonya’ya varmadan önce dağıtılan askeri para birimi olduğu tahmin edilen) bir

¹³⁹ **Kovner, S.**, *Occupying Power: Sex Workers and Servicemen in Postwar Japan*, Stanford: Stanford University Press, 2012, s. 19

¹⁴⁰ **Yoshimi, Y.**, *Comfort Women: Sexual Slavery in the Japanese Military During World War II*, New York: Columbia University Press, 2000, s. 179

¹⁴¹ **Kovner**, 2012, s. 50

¹⁴² Okinawa’daki toplu tecavüz barış anlaşmasından daha önce yaşandığı için dışarıda bırakılmıştır.

banknot gösterip, reddetmesi üzerine tecavüz ettiklerine dair rapor da düzenlenmiştir¹⁴³.

18 Ağustos'ta Japon hükümeti tarafından işgal askerleri için “Rahatlama Evleri”nin kurulması kararlaştırılmış ve bu kurumlar 23 Ağustos tarihinde “Dinlenme ve Eğlence Lokalleri”¹⁴⁴ adı ile açılmıştır. 13 Eylül 1945'te hazırlanan bir valilik raporuna göre, Kanagawa'da bulunan ABD'li kurmaylar “Askerlerin rahatlayabilecekleri yerlerin bizim talebimizle kurulması halinde ülkemizin kadınları buna tepki gösterecektir, bu sebepten sizden bunu talep edemeyiz. Ancak böyle yerlerin yokluğu halinde birçok sorunun yaşanacağı da aşikardır. Her şey yolunda gittiği durumda en fazla 3 yıl sürmesi beklenen işgal, kargaşa durumunda korkarım 10, hatta 15 yıla kadar uzayabilir” diyerek üstü kapalı olarak yetkilileri tehdit etmişlerdir¹⁴⁵.

Lokallerin açılması için ihtiyaç duyulan sermaye, Japon Ekonomi Bakanlığı'nca lokal sahiplerine çok düşük faizli kredilerle sağlanmıştır. Kredi miktarı önce 100 milyon Yen olarak belirlense de, toplam 33 milyon Yenlik ödeme yapılabildiği görülmüştür. Krediyi ilgili görüşmeleri ve düzenlemeleri yapan Ekonomi Bakanlığı çalışanı Ikeda Hayato'ya göre, “100 milyon Yen, Japon kadınlarının iffetini korumak için oldukça ucuz bir bedeldir”¹⁴⁶.

3.3.2 Kadın Kamikazeler

Lokallere istihdam çoğunlukla araçlar tarafından yapılsa da şehirlerdeki polisler de bu görevi üstlenmişlerdir. İşgal öncesi tutulan polis kayıtlarına dayanarak, daha önce seks işçiliği yapmış kadınlar tespit edilmiş, kendilerine battaniye, çorap, şeker gibi hediyeler verilerek “Japonya'nın ve Japon halkının geleceği için” bu göreve başvurmaları istenmiştir. Polis teşkilatının işgücü ayrıca

¹⁴³ Kovner, 2012, s. 51

¹⁴⁴ Recreation and Amusement Association (RAA).

¹⁴⁵ Tanaka, 2002, s. 151

¹⁴⁶ Dower, 2000, s. 126

bu kadınların ve kullanılacak yatak, battaniye, kondom gibi ihtiyaçların da lokallere teminini sağlamıştır¹⁴⁷. “Önemli Duyuru: Kadın işçiler için özel iş fırsatı. Yemek, kıyafet, konaklama ve yüksek maaş verilecektir. Avans imkânı vardır”¹⁴⁸ yazan ilanlar şehirlerin birçok noktasına asılmıştır. Kadınlar hayatta kalabilmek için lokaller için yapılan ilanlara büyük ilgi göstermişlerdir, zira 1931’den beri birçok aile, ailede geçimi sağlayan erkekleri savaşta kaybetmiş, kalan erkekler ise çalışacak bir iş bulamamışlardır. Yerel halk “Bunu söylemek bizim için zor ancak lokal işçilerinin ve geysaların sayısının mümkün olduğunca artırılmasını istiyoruz”, “Amerikan askerlerini tatmin etmek için hızla eğlence semtleri kurulmalı” diyerek lokallerin çoğaltılmasını talep etmişlerdir. Bir görevli bu isteğin “genelde kadınlar ve genç kızlardan” geldiğini belirtmiştir¹⁴⁹. Ancak yoksulluk bu talebin tek sebebi olmamıştır. 1949’da yabancı askerlere mahsus seks işçiliği yapmış 500 kadınla yapılan bir araştırmada, kadınların %26,8’i bunu açlıktan kurtulmak için yaptığını söylerken, ülkelerinin ve halkının geleceği için yaptığını söyleyen kadın oranı ise %22,8 olmuştur¹⁵⁰.

Japonya’nın ataerkil aile yapısında kadınlara verilen “iyi eş, bilge anne” görevi onu ailesindeki erkeklere ve böylece imparatorluğa karşı hizmetle yükümlü kılar. İşgal döneminde “Japon ırkının saflığını korumak” için görevlendirildikleri söylenen bu kadınlar “Kadın Kamikazeler” lakabını almış¹⁵¹, görevlerine başlamadan önce kendilerine bir yemin metni okutulmuştur:

“Ailemiz, dağ ve vadiler, nehirler ve çimler gibi değişmeden 3.000 yıl boyunca varlığını sürdürmüş olsa da bir dönemin sonunu belirleyen, yürek paralayıcı 15 Ağustos 1945’ten beri sonsuz bir üzüntüyle dalmış ve uçsuz bucaksız bir çaresizlikte kaybolmak üzereyiz... Zamanı geldi, bir emir verildi ve savaş sonrası ülkede düzenin tekrar tesisi için, işgal ordusunun rahatını temin etme görevini aldık. Bu görev ağır ve çok büyük. Ve başarı

¹⁴⁷ Tanaka, 2002, s. 135

¹⁴⁸ Ikuhiko, 2018, s. 135

¹⁴⁹ Ikuhiko, 2018, s. 135

¹⁵⁰ Tanaka, 2002, s. 149

¹⁵¹ Kovner, 2012, p. 23

son derece zor olacak... Ve böylece kenetleniyoruz, inancımızla ilerliyoruz ve günümüze birkaç bin Okichi'si¹⁵² olarak kimliğimizin temelini zarar vermek isteyen öfkeli dalgaları engellemek ve ırkımızın saflığını savunmak için bir dalgakıran inşa ediyoruz... İşgal ordusunu onurlandırmıyoruz. Bütünlüğümüzden ödün vermiyoruz veya ruhlarımızı satmıyoruz. Kaçınılmaz bir nezaketi gösteriyor, sorumluluğumuzun bir parçasını yerine getirmek ve toplumumuzun güvenliğine katkıda bulunmak için hizmet ediyoruz. Bunu yüksek sesle söylemeye cüret ediyoruz: ulusun savunulması için kendimizi sunuyoruz”¹⁵³.

Yemin metni de göstermektedir ki; kadınlar arasında yaratılan bu sınıflandırma sayesinde orta ve üst tabakaya mensup kadınlar “iyi eş bilge anne” görevi yüklenerek korunurken, alt tabakaya mensup kadınlar gözden çıkarılmış ve bunu ülkenin geleceği için yaptıklarına inandırılmışlardır. Kimura'nın günümüz seks işçiliğinin de temelini oluşturan “iffetli/iffetsiz kadın” ayrımında, alt tabaka kadınların bedenleri, orta ve üst tabaka kadınları ve onların namuslarını korumak için feda edilmiştir¹⁵⁴. Ancak işgal döneminde yaşanan ağır yoksulluk orta sınıf kadınları da lokallerde çalışmaya iterek, kurulmaya çalışılan iffetli eş/iffetsiz kadın ayrımını etkisiz kılmıştır.

Kurulan bu lokaller her ne kadar Japonya'nın savaş döneminde kurduğu rahatlama istasyonları ile büyük benzerlikler gösterse de; istasyonda çalıştırılan kadınlar bahsedildiği gibi kandırılarak yahut zorla getirilirken, lokallerde çalışan kadınlar reklamlar ve duyurular vasıtasıyla duydukları bu işlere kendi istekleri başvurmuşlardır. Rahatlama istasyonlarında olduğu gibi, lokallerde 100 Yen (Yaklaşık 8 Cent) karşılığında askerlere biletler verilmiş, görüşme sonrasında askerler bu biletleri kadınlara teslim etmişlerdir. Ancak istasyonlardaki

¹⁵² Okichi, seks işçileri için kullanılan bir terimdir. 1857'de Japonya'daki ilk Amerikan ataşesinin metresi olması için yetkililerce kendisine gönderilen 16 yaşındaki Okichi, bir yabancı ile ilişkisi olduğu için çeşitli hakaret ve aşağılamalarla maruz kalmış, toplumdan tamamen dışlanması üzerine intihar etmiştir. Kadınlara ülkeleri için yerine getirmeleri istenen görevin utanç, acı ve fedakârlık dolu olduğunu anlatmak için yeminde bu tabir özellikle seçilmiştir.

¹⁵³ Dower, 2000, s. 128

¹⁵⁴ Kimura, M., *Unfolding the "Comfort Women" Debates: Modernity, Violence, Women's Voices*, London: Palgrave Macmillan, 2016, s. 74

düzenlemeden farklı olarak, kadınlar her sabah topladıkları biletleri işletme görevlilerine vererek kendi biletlerinden elde edilen gelirin %50'sini teslim almışlardır. Yiyecekler, kıyafetler ve ihtiyaç duyulan sağlık malzemelerinin giderleri işletme sahipleri tarafından karşılanmıştır. Ancak yapılan tüm hazırlıklara rağmen lokaller açıldığında adeta bir kaos ortamı hâkim olmuştur. Kadınlar günde en az 15 askere hizmet ederken, bu sayı 60'a kadar çıkmıştır¹⁵⁵. Tokyo'nun Omori semtinde az sayıda tecrübesiz kadınla kurulan lokalde, odaların henüz çiftler için özel alanlara ayrılmış bölümlerinin yahut yataklarının temin edilmemiş olması askerleri durdurmamış; cinsel ilişkiler herhangi bir mahremiyet olmaksızın lokalin her köşesinde devam etmiştir¹⁵⁶.

3.3.3 İşgal Askerlerinin Japonyasında Lokaller, Yasaklar ve Denetimler

Çavuş Robert Cornwall'ın anlattığına göre “Ginza Vahası” isimli lokalde “Büyük bir oda birçok güzellik ile doluydu ve hiç çirkin dişlek adam yoktu; orada askerler birer fatih edasıyla görevlerini yaparlardı”. Burada “Çirkin dişlek adam”dan kasıt şüphesiz Japon erkekleridir¹⁵⁷. Silahlı Kuvvetler Radyosu'nda spiker olarak çalışan bir kişi, bu döneme ilişkin anılarında “ABD’li askerlerin suçluluk hissetmeden, umursamadan, koşulsuz seksi Japon kadınlarında bulduğunu” söylemiş ve şöyle devam etmiştir: “Ama ilgilerini çeken tek şey Japon kadınlarına ulaşmanın çok kolay olması değildi, Japon kadınlara sahip oldukları hissiydi. İster sevgili ister müşteri olsun, Japon kadınlar ABD’li askerlere kendilerini tamamıyla teslim ediyorlardı”¹⁵⁸. Askerlerin gözünde henüz çok yakın bir zamanda kuvvetiyle etrafa tehdit ve korku saçan Japonya, bir anda galiplerin her

¹⁵⁵ **Ikuhiko**, 2018, s. 135

¹⁵⁶ **Dower**, 2000, s. 129

¹⁵⁷ Ancak bazı lokaller, Amerikan askerlerinin yanında Japon erkekleri de müşteri olarak kabul etmişlerdir (**Kovner**, 2012, s. 23)

¹⁵⁸ **Kovner**, 2012, s. 57

istediklerini yaptırabilecekleri uysal ve itaatkâr hale gelmiştir. Avustralyalı bir askere göre, işgal Japonya'sı “devasa bir genelev” idi¹⁵⁹.

Ocak 1946'da işgal yöntemi, demokrasiye uygun olmadığı ve kadınların insan haklarını ihlal ettiği gerekçesiyle tüm “kamusal” nitelikli lokalleri yasaklamıştır. Ancak yasağın arkasındaki asıl sebep, askerler arasında korkutucu derecede artan zührevi hastalıklardır. Lokallerde biletle birlikte kondom verilmesine rağmen; 1946'nın ilk üç ayında Amerikan askerleri arasında zührevi hastalık oranı %23,3'e ulaşmıştır¹⁶⁰. Yasağın uygulamaya konduğu dönemde, lokalde çalışan kadınların %90'ında zührevi hastalık tespit edilmiştir. Aynı dönemde tek bir ABD taburunun %70'inde frengi ve %50'sinde belsoğukluğu tespit edilmiştir¹⁶¹. Bunun üzerine işgal yönetimi, Japon polisinden sokaklarda devriye gezdirilmesini ve panpan¹⁶² olduğundan şüphelenilen kadınları muayeneye götürülmesini talep etmiştir. Kontrolün başladığı 20 Ağustos'ta bir gün içerisinde 15.000 kadın zorla muayeneye götürülmüştür. Bu kontrollerde, yoldan geçmekte olan kadınlar da hastanelere götürülmüş, test sonuçlarının çıkması için üç gün hastanede tutulmuşlardır¹⁶³. Tokyo'da yapılan bir kontrol esnasında panpan olmadığını ve yanlışlıkla getirildiğini söyleyerek muayeneyi reddeden kadınlar ABD'li askerler “Sen kesin birçok erkekle yatmışsındır” gibi aşağılayıcı tepkileriyle karşılaşmış, Japon askerleri tarafından kadınlara “Savaşı kaybettiklerini hatırlatarak” istenenleri yapmalarını söylemiştir¹⁶⁴. Bu aşağılama, işgal yönetimi askerlerinin istediği her kadına fahişe gibi davranabildiğini gösterir¹⁶⁵.

Tam sayı bilinmemekle birlikte lokallerin en yoğun dönemde 70.000 kadın ve kapatıldığında 55.000 kadın seks işçisi olarak çalışmaktaydı¹⁶⁶. Lokallerde çalışan kadınların çok büyük bir kısmı geçimini sağlayabilmek için panpan olarak

¹⁵⁹ Tanaka, 2002, s. 162

¹⁶⁰ Kovner, 2012, s. 31

¹⁶¹ Dower, 2000, s. 130

¹⁶² Genellikle sokakta tek başına gezerek seks işçiliği yapan kadınlara verilen lakap (İng: Streetwalker)

¹⁶³ Tanaka, 2002, s. 163

¹⁶⁴ Kovner, 2012, s. 42

¹⁶⁵ Dower, 2000, s. 138

¹⁶⁶ Ikuhiko, 2018, s. 135

seks işçiliğine devam etmiş; bunun sonucunda zührevi hastalıkların tespiti ve tedavisi daha güç halde gelmiştir. İstasyonların kapatılması, Amerikan askerleri tarafından işlenen tecavüzlerde artışı da beraberinde getirmiştir. Lokallerin açık olduğu dönemde polisler tarafından bildirilen tecavüz ve saldırı suçları günde 40 civarında iken, lokallerin kapatılmasından sonra bu sayı günlük 330'a çıkmıştır¹⁶⁷.

İşgal yönetimi askerleri ve Japon kadınları arasındaki ilişkilerden doğan çocuklar, “kanlarının saflığı” doktrini ile yetiştirilmiş Japon halkında ciddi bir huzursuzluğa sebep olmuş, bu melez bebekler toplumda neredeyse “tiksinti” ile karşılanmıştır. Mançurya’da Sovyet askerlerinin tecavüzüyle ya da Japonya’da işgal yönetimi askerlerinden rıza dahilinde ya da tecavüzle hamile kalan kadınlar için 1947’de kürtajın sayılı durumlarda yasal olmasını sağlayacak bir kanun hazırlanmış; tecavüz sonucu hamilelik, annenin sağlığının tehlikeye düşmesi, annenin ekonomik durumunun yetersizliği gibi sebeplerin yanında öjeni de sayılmıştır. Kanun tartışmaları sırasında Doktor Taniguchi Yasaburo “Sokaklarda akli dengesi yerinde olmayan panpanların ve dilencilerin sağlık merkezlerince bulunması ve kısırlaştırılması” gerektiğini savunmuştur. Profesör Takashi Hayashi’ye göre de kürtajın yasal hale gelmesiyle; “Seks işçilerinin ve suça eğilimlilerin %80’i 20 sene içerisinde yok olup gidecek ve Japonya böylece daha kaliteli insanların yaşadığı bir ülke haline gelecektir”. Kurulan Öjeni Koruma Komisyonu’na kısırlaştırma operasyonlarına onay yetkisi verilmiş, 1950-1959 yılları arasında 8.408 kadın komisyon tarafından zorla kısırlaştırılmıştır¹⁶⁸.

¹⁶⁷ Dower, 2000, s. 246

¹⁶⁸ Kovner, 2012, s. 67-68

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ADALET ARAYIŞI

Bireylerin çatışmalardan gördükleri zararlara ilişkin evrensel nitelikteki kurallara uyularak ve adalet duygusu gözetilerek yargılama yapılması oldukça yeni bir yöntem olarak kabul edilir. Bu bölümde; rahatlatıcı kadınların adalet arayışı savaş sonrası yargılamalar ve yargı dışı yollar olmak üzere iki başlıkta incelenecektir.

4.1 SAVAŞ SONRASI YARGILAMALAR

Devletlerin ya da bireylerin işledikleri suçlar sebebiyle uluslararası nitelikteki mahkemelerde yargılanması her ne kadar yakın tarihte birkaç kez dile getirilmiş olsa da; 1998’de Roma Şartı’nın kabulüne kadar olan dönemi bir “deneme” aşaması olarak görmek gerekir.

Uluslararası nitelikteki ilk yargılama talebi, 1474’te dönemin Alman komutanı Peter von Heigenbach için kurulan Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu Mahkemesi olmuştur. Mahkeme Heigenbach’ı, “Tanrının ve insanların kanunlarını ihlal etmek” ve askerlerine tecavüz ve katliam emri vermekle suçlamış ve yargılama sonunda kendisini mahkûm etmiştir¹⁶⁹.

Kızılhaç’ın kurucularından Gustav Monnier’in 1864 Cenevre Sözleşmesi’ne ve insancıl hukukun genel ilkelerinin ihlaline ilişkin uluslararası bir ceza yargılaması sistemi kurulması talebi, kendi dönemi içerisinde çok radikal görüldüğü için hayata geçirilememiştir. Daha sonra 1899 ve 1907 Lahey

¹⁶⁹ Tezcan, D. “Uluslararası Suçlar ve Uluslararası Ceza Divanı”, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı, 2000, s. 272

Sözleşmelerinde her ne kadar savaş suçları için yargılama öngörülmüşse de, gerekli düzenlemeler yapılmamıştır¹⁷⁰.

18 Ocak 1919 tarihinde Versay Antlaşması'nda eski Alman İmparatoru II. Wilhelm'in, ABD, İngiltere, Fransa ve Japonya'dan beş yargıcın oluşturacağı özel bir mahkemede yargılanması öngörülmüş, ancak bu antlaşma maddesi, Hollanda'nın II. Wilhelm'i iade etmemesi nedeniyle uygulanamamıştır¹⁷¹.

4.1.1 Savaş Mahkemeleri ve Kurucu Şartı

II. Dünya Savaşı sırasında işlenen suçlar için kurulan Nürnberg ve Tokyo Mahkemeleri, devletlerin bir araya gelerek insanlığa karşı suçları araştırdığı mahkemeler olması açısından önem teşkil eder.

Nazilerin savaş suçlarından dolayı yargılanması yönündeki ilk açık talep, 1942'da Londra'da St. James Deklarasyonu'nda yapılmıştır¹⁷². Bu sırada İngiliz hükümeti yargılama yapılması durumunda Nazi liderlerinin kendilerini aklamak ve propaganda yapma ihtimalleri sebebiyle, ele geçirilen düşman liderlerinin idam mangaları tarafından ivedilikle öldürülmeleri gerektiğini savunmuştur. Ancak Sovyetler Birliği temsilcileri ise zaferlerinin ve haklılıklarının görünür hale gelmesi için Nazilerin yargılanmasının şart olduğunu öne sürmüştür. Eski bir hâkim olan ABD başkanı Harry Truman'ın da yargılama yapılması fikrine destek vermesiyle "Üç Büyükler" arasında Birleşik Krallık yalnız kalmış ve mahkeme kurulması kararına uymuştur. Bu mahkemede savaş suçları her ne kadar askeri kararlar çerçevesinde işlenmiş olsalar da yargılamaların sivil hakimler ve avukatlarca yapılması kararlaştırılmıştır¹⁷³.

¹⁷⁰ Schabas, W. "An Introduction to the International Criminal Court", Cambridge University Press, 2014, s. 2

¹⁷¹ Karakehya, H., *Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulanabilir Hukuk*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 133-163, 2008, s. 136-137

¹⁷² Bu anlaşma aynı zamanda Birleşmiş Milletler'in kurulmasına öncülük etmiştir.

¹⁷³ Sands, P., *From Nuremberg to The Hague: The Future of International Criminal Justice*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003, s. 4-6

Üç Büyükler'in Almanya ve müttefiklerine uygulayacağı yaptırımlar, Aralık 1943'te Tahran, Şubat 1945'te Yalta ve Temmuz 1945'te Potsdam'da gerçekleştirilen toplantılarda tartışılmıştır. 8 Ağustos 1945'te imzalanan Londra Anlaşması'yla¹⁷⁴ mahkemenin ve yargılama usullerinin şartının hazırlanmasına karar verilmiştir. Bu anlaşmaya daha sonra 19 ülke daha taraf olmuştur¹⁷⁵.

Londra Şartı ile üç suç tanımlanmıştır:

(a) Barışa karşı suçlar: Bir saldırı savaşının ya da antlaşmalara aykırı bir savaşın yönetilmesi, hazırlanması, başlatılması ya da sürdürülmesi ile bu eylemlerin gerçekleşmesi için bir ortak plâna ya da iş birliğine dahil olunması;

(b) Savaş suçları: Savaş eylemi sırasında uyulması gereken kuralların çiğnenmesini belirtmektedir. Bunlar özellikle, işgal edilen ülkelerde sivil halkın öldürülmesi, kötü muameleye tabi tutulması ya da zorla çalıştırılması eylemleri ile savaş tutsaklarının öldürülmesi ya da kötü muameleye tabi tutulması, rehinelere öldürülmesi, kamu ve özel kişilerin mallarının yağmalanması, gereksiz yere kentlerin yakılıp yıkılması;

(c) İnsanlığa karşı suçlar: Savaş öncesi ve savaş sırasında sivil halkın öldürülmesi, köle olarak kullanılması, sürülmesi ve öteki insanlık dışı muamelelere tabi tutulması ile savaş suçlarına bağlı olarak siyasal, ırkçı ya da dinsel nedenlerle yapılan zulümler¹⁷⁶.

Londra Şartı doğrultusunda yapılan yargulamalarda müttefiklerin üzerinde anlaşma sağladığı yirmi dört kişi, Kasım 1945'ten Ekim 1946'ya kadar yargılanmış, dava sonucunda iki sanık beraat ederken, 12 kişi idam edilmiş, diğer sanıklar çeşitli hapis cezalarına çarptırılmışlardır.

¹⁷⁴ **Agreement of the prosecution and punishment of the major war criminals of the European Axis**, 251 (United Nations - Treaty Series Ağustos 8, 1945). 16.05.2019 tarihinde https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.2_Charter%20of%20IMT%201945.pdf adresinden alındı.

¹⁷⁵ **Sharma, D. C.**, *The Nuremberg Trials: Past and Present*, Proceedings of the Indian History Congress. 53, s. 586-592. Indian History Congress, 1992, s. 588

¹⁷⁶ **Uzun, E.**, *Milletlerarası Ceza Mahkemesi Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi ve Roma Statüsü*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2, 25-48, 2003, s. 28

Nüremberg Mahkemesi'nin en temel kazanımlarından biri “Devletler birliği aynı zamanda insanların birliği olduğunu ve uluslararası hukuk devletlerin suni sınırlarını aşarak, toplumun temel ilkelerine ve dünya barışına tehdit oluşturanları cezalandırma hakkına sahip olduğunu açıkça ilan etmesi” olmuştur¹⁷⁷.

4.1.2 Uzak Doğu Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi (Tokyo Mahkemesi)

Tokyo Mahkemesi, kendi şartının¹⁷⁸ ilk maddesinde belirtildiği üzere “Mihver Devletleri'nce Asya'da işlenen savaş suçlarını adil ve ivedi bir şekilde ile yargılamak ve cezalandırmak” amacıyla kurulmuştur.

Japonya'nın 2 Eylül 1945'te imzaladığı anlaşma ile işgal kuvvetleri tarafından yargılanma resmi olarak kabul edilmiştir. Tokyo Şartı General McArthur'un Japonya'nın yönetimini fiilen devralmasından yaklaşık 5 ay sonra, 19 Ocak 1946 tarihinde yayınlanmıştır. Bu şart Nüremberg Mahkemesi'nde olduğu gibi devletlerin anlaşmasıyla hazırlanmış olmasa da, içeriği Londra Şartı ile aynıdır. Mahkeme heyeti Japonya'nın esir askerlerine karşı savaş suçu işlediği Avustralya, Kanada, Çin, Fransa, Hollanda, Yeni Zelanda, Sovyetler Birliği, ABD, ve Birleşik Krallık'tan, ayrıca Japonya'nın sömürgeci siyasetinden zarar gören Hindistan ve Filipinler'den gelen hakimlerle kurulmuştur¹⁷⁹.

Tokyo Mahkemesi yargılamalarından önce yargılamanın Başsavcısı Joseph Keenan, yaptığı basın açıklamasında “Bu saldırgan ve acımasız savaşı destekleyenleri, ulusal kahraman görünüşlerinden koparıp, aslında en başından beri

¹⁷⁷ Girelli, G., *Understanding Transitional Justice: A Struggle for Peace, Reconciliation and Rebuilding*, New York: Springer International Publishing, 2017, s. 132

¹⁷⁸ **Special proclamation by the Supreme Commander for the Allied Powers at Tokyo**, Treaties and Other International Act Series 1589, International Military Tribunal for the Far East, 26.04.1946, s. 21

¹⁷⁹ Tanaka, Y. & McCormack, T. & Simpson, G., *Beyond Victor's Justice? The Tokyo War Crimes Trial Revisited*. Leiden: Brill, 2011, s. 7

oldukları gibi, sade ve sıradan katiller olduklarını gösterme zamanı” olduğunu söylemiştir¹⁸⁰.

Şart'ta Japonya'nın yönetim kademesinin savaş başlatmak (A sınıfı), savaş suçları (B sınıfı) ve insanlığa karşı suçlar (C sınıfı) olmak üzere üç kategori oluşturmuştur. Askerlerden ve yönetim kademesinden toplam 28 kişi yargılanmış ve en hafifi yedi yıl hapis, en ağırı idam olmak üzere çeşitli cezalara çaptırılmışlardır. Yargılama sırasında Çin'de işlenen suçlar (Çinli askerlere ve sivillere karşı zehirli gaz kullanımı, insanlar üstünde yapılan biyolojik deneyler, sömürgelerden getirilen insanların Japon askeri endüstrisinde zorla çalıştırılmaları ve rahatlama istasyonları) kapsam dışında bırakılmıştır¹⁸¹.

General McArthur ve ABD yönetimi Japonya'da yapılacak reformlara destek ve meşruluk kazandırması için İmparator Hirohito'nun Tokyo Mahkemesi'nde yargılanmaması gerektiğine karar vermişlerdir. Benzer doğrultuda Müttefikler, 1949'dan sonra Soğuk Savaş stratejileri için eski düşmanları ile iş birliğine yönelmişlerdir. Winston Churchill'e göre “Bundan sonra politikamız, her ne kadar zor olsa da geçmişteki suçların üzerine sünger çekmek ve kurtuluşumuz için birlikte geleceğimize bakmaktır”¹⁸².

4.1.3 Mahkemelerin Değerlendirmesi ve Eleştiriler

Birinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan tartışmalar, uluslararası hukukta yeni bir dönemin öncülü olarak görülmüştür. Zira bu döneme kadar devletler, uluslararası hukuktaki tek aktör olarak değerlendirilmiştir. Devletten kasıt ise her zaman devlet başkanı (kral, imparator) olmuştur. Nüremberg ve Tokyo Mahkemeleri, uluslararası suçlardan dolayı bireylerin cezalandırılmaları açısından ilk örneği teşkil eder. Şart ayrıca gruplara ve kuruluşlara üye olanların da cezai

¹⁸⁰ Tanaka & McCormack & Simpson, 2011, s. 267

¹⁸¹ Tanaka & McCormack & Simpson, 2011, s. 213

¹⁸² Hicks, 1997, s. 168

sorumluğu bulunduğunu ve buna dayanılarak yargılama yapılabileceği kuralını getirmiştir¹⁸³.

Her iki mahkeme yargılama yetkilerini kendi şartlarında belirtilen kapsamda kullanmış, aynı zamanda Almanya ve Japonya tarafından kabul edilmiş Lahey Sözleşmeleri maddelerine atıf yaparak, geçmişe dönük adalet (*retrospective justice*) kuramını da uygulamıştır.

İki mahkeme de suçların işlenmesinden sonra, yalnızca bu suçları kovuşturmak için kurulmuş *ad hoc* (özel) ve olağanüstü nitelikte mahkemelerdir. Özel olmaları, yalnızca belirli suç tiplerini yargılama yetkisine sahip olmalarından, olağanüstü olmaları ise, yetkilerine girdiği açıklanan fillerin gerçekleşmesinden sonra (*ex post facto*) kurulmuş olmalarından kaynaklanmaktadır¹⁸⁴. Bu sebeple mahkemelere yöneltilen ilk eleştiri, “Kanunsuz suç olmaz” (*nullum crimen sine lege*) ilkesine aykırılıktır. Nüremberg ve Tokyo mahkemeleri ile ilgili olarak yapılan diğer eleştiri ise, doğal hâkim ilkesinin ihlalidir. Doğal hâkim ilkesi “işlendiği iddia edilen suç esnasında, görevli hâkim huzuruna çıkarılma” manasına gelir. Bu sebeple, Alman ve Japon savaş suçlularının, yargılama sırasında isnat edilen suçları, kendilerine özel olarak kurulmuş mahkemelerin yetkisiyle yargılanmış olmaları, ilkenin ihlali olarak kabul edilir.

Yapılan yargılamalara konu olan suçlar, sadece kaybeden Mihver Devletleri’nce işlenenleri kapsamıştır. Her iki mahkemede de Müttefik Devletler’in işledikleri savaş suçlarına yer verilmemiştir. Yargılamalar sırasında savunma avukatlarının öne sürdüğü “tu-quoque” iddialar mahkeme heyeti tarafından reddedilmiştir¹⁸⁵. Bu mahkemelerin yargı yetkilerinin, ülkeleri işgallerinden doğan, güce dayalı yetkilerinden geldiği savunulmuştur¹⁸⁶.

Önceki kısımlarda bahsedilen tecavüz suçları ise tamamen yargılama dışında bırakılmıştır. Tokyo Şartı’nda tecavüz ve fuhuşa zorlamanın suç olarak

¹⁸³ Girelli, 2017, s. 128

¹⁸⁴ Parlak, T. M., *Galiplerin Adaleti: Nürnberg ve Tokyo Askeri Ceza Mahkemeleri*, İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi, 10(37), 37-53, 2015, s. 45

¹⁸⁵ Girelli, 2017, s. 130

¹⁸⁶ Sharma, 1992, s. 588

tanımlanmamış olması, mahkemenin bu suçları inceleme yetkisinin olmadığını göstermemektedir. Zira Şart'ın 5. Maddesine göre kölelik ve sürgün, insanlığa karşı suçlar kapsamındadır. Buna dayanarak rahatlatıcı kadınlara karşı işlenen tüm suçların davaya dahil edilmesi mümkün iken, mahkeme heyetleri bu suçlara ilişkin herhangi bir yargılama yapmamışlardır.

Stover'a göre "Müttefikler, mağdurlara hikayelerini anlatma imkânı vermekten çok, Almanları ve Japonları kendi halklarının gözünde karalamak istediler". Yargılama sırasında sunulan deliller mağdurların ifadesine değil, belgelere dayandırılmıştır. Nanking Katliamı ile ilgili sadece 30 kişinin ifadesine başvurulmuş, bu ifadelerin 20'si ise yazılı olarak alınarak tanıklar yargılama esnasında dinlenmemişlerdir¹⁸⁷.

Yaygın görüşe göre, rahatlatıcı kadınların sistematik olarak istasyonlarda çalışmaya zorlanması Tokyo Mahkemesi yargılamasında politik olarak yeterince önemli görülmemiştir. Zafer kavramının dünden bugüne süren eril yapısıyla, Kazananın Zaferi cinsiyetler arası adaleti yok saymaktadır ve kadınlar, Tokyo Mahkemesi'nin sessiz tanıkları olarak kalmışlardır. Askin'e göre cinsel saldırı suçlarının hem Nüremberg hem de Tokyo'da gereğince ele alınmamasının sebebi "Müttefiklerin yargılamayı Naziler ve Japonların savaş süresince Müttefik Devletler'ce işlenmeyen suçlarla (toplu infaz, barışa karşı suçlar vb.) kısıtlayarak, onlar tarafından da işlenen tecavüz suçlarını böylece kapsam dışı bırakmak¹⁸⁸ olmuştur. Japon savaş suçlarının işledikleri tecavüzlerden dolayı yargılamamalarının bir sebebi olarak da, milletlerinden bağımsız olarak neredeyse her askeri toplulukta görülen, kadınlara değer atfedilmemesidir. Genel görüşe göre kadınlar, hayatlarını tehlikeye atan askerleri rahatlatma görevine sahiptir ve minnetlerini bu şekilde göstermelidirler¹⁸⁹.

¹⁸⁷ Tanaka & McCormack & Simpson, 2011, s. 272

¹⁸⁸ Tanaka & McCormack & Simpson, 2011, s. 268-269

¹⁸⁹ Tanaka & McCormack & Simpson, 2011, s. 87

4.1.4 İstisnai Yargılama: Batavia Mahkemesi

Pasifik cephesinde işlenen suçlar genel kabule göre Tokyo Mahkemesi'nin yetkisinde görülmüş olsa da, II. Dünya Savaşı sırasında Hollanda hakimiyetinde bulunan Endonezya'da işlenen suçlar için, Hollanda makamlarınca ayrı bir yargılama yapılmıştır.

Endonezya'da yaşayan 35 Hollandalı kadına karşı işlenen suçlar için savaşın bitmesinden sonra Hollanda tarafından bir askeri mahkeme oluşturulmuştur. Şubat 1948'e kadar süren yargılamalar sonucunda 12 kişi Batavia Savaş Suçları Mahkemesi'nce suçlu bulunmuştur. Yargılama esnasında delil toplanması sırasında çeşitli şehirlerde çoğunluğu Hollandalı ve bir kısmı Çinli, Hint, Endonezyalı olan kadınların ifadelerine başvurulmuştur. Ancak alınan ifadeler sonrasında Hollandalı olmayan kadınlara karşı işlenen suçlara yeterli delil olmasına rağmen yargılamada yer verilmemiştir, bu kadınların ifadelerine sadece bilgi toplama amacıyla başvurulmuştur. Yine de yargılamalar sırasında bu Çinli, Hint ve Endonezyalı kadınlardan bazıları ifade vermiş ve sanıklarla yüzleşme imkânı bulmuşlardır. Her ne kadar Hollanda'nın kurduğu mahkemede yok sayılmışlarsa da, 1993'ten bu yana yaklaşık 20.000 Endonezyalı kadın Japon ordusu tarafından tecavüze uğradığını söylemiştir¹⁹⁰.

4.2 YARGI DIŞI: TOKYO KADIN MAHKEMESİ

Hayatta kalan rahatlatıcı kadınların ve sivil toplum kuruluşlarının gayreti ile kurulan Japon Ordusunda Cinsel Köleliğin Yargılanmasına İlişkin Kadınların Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi, Japonya'nın işlediği suçlara ilişkin yargılanmamasına ve herhangi bir tazminat/telafi girişiminde bulunmamasına dikkat çekmek için kurulmuş bir halk mahkemesidir.

¹⁹⁰ Tanaka, 2002, s. 76-78

Kadın Mahkemesi, hayatta kalan kadınların Japon ordusunun esareti altında çektikleri ıstırabı, onların ifadelerine başvurarak yaygınlaştırmak ve hem askeri hem de siyasi komuta kademesinin yanında Japonya devletinin de cezai sorumluluğunu belirlemek üzere kurulmuştur. Kadın Mahkemesi, Tokyo Mahkemesi tarafından yok sayılan cinsiyete ilişkin suçlara özel hakemlik yapmak için kurulmuş ve “kendisini Tokyo Mahkemesi’nin ve Pasifik’te kurulan mahkemelerin devamı” olarak konumlamıştır¹⁹¹.

İfadeler, hakimler huzurunda 8-10 Aralık 2000 tarihleri arasında Tokyo’da dinlenmiştir. 75 eski rahatlatıcı kadın mahkemede hazır bulunmuştur. Bazı kadınlar yaşadıklarını mahkeme huzurunda anlatsalar da, yaşadıkları acıları tekrar tekrar tasvir etmemeleri için çoğunlukla daha önceden çekilmiş video kayıtları üzerinden ifadeleri dinlenmiştir. Bu mahkeme aynı zamanda uzman tanıklardan da kanıtlar toparlamıştır. Bu kanıtlar sayesinde Japon ordusunun yapısı; Cinsel Kölelik sisteminin detaylandırıldığı hükümet arşivlerinin içerikleri; savaş dönemindeki Japon hükümetinin yapısı ve İmparatorun gücünün etkin alanı; toplu tecavüz kaynaklı travmaların kurbanlarının üzerindeki etkisi ve 2. Dünya Savaşı’nın sonunda etkin olan, uygulanabilecek uluslararası kanunlar detaylandırılmıştır. İki eski Japon asker Cinsel Kölelik sisteminde oynadıkları rolü ve deneyimlerini anlatmak için bu bağlamda ifade vermiştir¹⁹².

Mahkeme, II. Dünya Savaşı sırasında kara ordusunun ve donanmanın başkomutanı olan İmparator Hirohito’nun, emri altında bulunanların eylemlerinin uluslararası hukuka uygunluğunu denetleme yetkisinde ve sorumluluğunda bulunduğunu, bu sebeple kendisinin de yargılamaya tabi olacağına karar vermiştir. Mahkeme aynı zamanda, kadınların acılarının kesintisiz/mütemadi (continuing harm) yapısına dikkat çekerek; bunları kalıcı hasar-acı, üreme yeteneğinde hasar, süregelen psikolojik rahatsızlık, mahrem ve sosyal ilişkilerde yaşanan zorluklar,

¹⁹¹ Henry, N., *Memory of an Injustice: The “Comfort Women” and the Legacy of the Tokyo Trial*, Asian Studies Review, 37(3), 362-380, 2013, s. 374

¹⁹² **The Prosecutors and the Peoples of the Asia-Pacific Region v. Hirohito Emperor Showa et al.**, PT-2000-1-T (The Women’s International War Crimes Tribunal For the Trial of Japan’s Military Sexual Slavery, Japan) 12.4.2001, s. 243

sessizliğe gömülme ve sosyal-ekonomik zorluklar başlıklarında değerlendirmiştir¹⁹³.

Yargılama sonunda mahkemenin kararı Lahey’de açıklanmıştır. Buna göre:

“Hayatta kalanlara karşı işlenen suçlar, II. Dünya Savaşı’nın adaleti tesis edilmemiş ve çözüme ulaştırılmamış en mühim meselelerinden biridir. İsimli rahatlama kadınlar için ne bir müze ne de bir mezar vardır, gelecek nesillere anlatılmamıştır, Japon ordusunun zorladığı cinsel köleliğe, zapt edilemez cinsel şiddetine ve zalimliğine maruz kalmışlar için hesaplaşma günü asla gelmemiştir.”

Mahkeme, sorumluluğunu yerine getirmek için Japonya hükümetinin aşağıdaki düzeltici önlemlerin her birini sağlaması gerektiğine karar vermiştir:

- 1) Rahatlama istasyonları sisteminin kurulmasındaki sorumlulukların, hukuki yükümlülüklerin ve sistemin evrensel hukuk değerlerine aykırılığının tamamen kabul edilmesi
- 2) Yasal sorumluluğu üstlenen ve tekrarını engelleme sözü veren, tam ve içten bir özür dilenmesi
- 3) Tespit edilen ihlallerin karşılığında, hükümet tarafınca mağdurların ve hayatta kalanların zararını azaltma ve gelecekteki tekrarından caydırma için hakkaniyete uygun tazminatlar verilmesi
- 4) Askeri cinsel kölelik sistemini kapsamlı bir şekilde araştırılmasını sağlayacak bir mekanizma kurması ve bu mekanizma aracılığıyla delillerin korunumunun ve kamu tarafından erişiminin güvenceye alınması
- 5) Hayatta kalanların yönlendirmeleri doğrultusunda, savaş dönemi, geçiş dönemi ve işgal sırasında işlenen cinsiyet temelli suçların tarihsel bir kaydını oluşturacak bir Gerçek ve Uzlaşma Komisyonu kurulmasının değerlendirilmesi

¹⁹³ **Grimberg, S.**, *Women without a voice: Japan’s silencing of its “comfort women” and the redemptive future the Tokyo’s Women’s tribunal offers to the gendered and colonial history of international law*, *New Zealand Women's Law Journal*, 2, 207-248, 2018, s. 231

- 6) Mağdurları ve hayatta kalanların resmi olarak tanınması, "Bir daha asla" temalı anıtlar, yaşananlara adanmış bir müze ve kütüphane ile bu kişilerin onurlandırılması
- 7) Eğitimcilerin ve yazarların desteğini alarak, bütün ders kitaplarında işlenecek şekilde toplumun ve özellikle gençliğin, işlenen suçlar ve verilen zarar hakkında bilgilendirilmesi için resmi ve gayri resmi tüm yöntemlerin desteklenmesi
- 8) Askeri cinsel kölelik sistemi ile cinsiyet eşitsizliği arasındaki ilişkinin ortaya çıkması amacıyla bu konuda verilecek eğitimleri desteklemek, toplumsal cinsiyet eşitliğine ve bölgede bulunan halkların tümünün eşitliği kuralına saygı gösterilmesine özen gösterilmesi
- 9) Hayatta kalanların ülkelerine geri dönme taleplerinin karşılanması
- 10) Rahatlama istasyonları ile ilgili tüm belgelerin veya diğer materyallerin açığa çıkarılması
- 11) Rahatlama istasyonları kurulmasında ve kadınların istihdamında görev alan başlıca failleri belirlenmesi ve cezalandırılması
- 12) Aile üyelerinin veya yakınlarının talebi üzerine, hayatını kaybetmiş kişilerin kalıntılarının bulunması ve iade edilmesi¹⁹⁴

4.3 TAZMİN GİRİŞİMLERİ

Savaş sonrasında suçluların cezalandırılması için gösterilen çabanın pek azı mağdurların uğradıkları zararları tazmini için gösterilmiştir¹⁹⁵. Soğuk Savaş döneminde Japonya, savaş suçlusunu eski düşmandan ziyade, yeni bir müttefik olarak görülmüştür. Böylece Asya'da iş birlikteliği ile dolu bir gelecek için, geçmişte işlenen suçlar çoğunlukla arka plana itilmiştir. Asya toplumlarının ataerkil

¹⁹⁴ **The Prosecutors and the Peoples of the Asia-Pacific Region v. Hirohito Emperor Showa et al.**, 2001, s. 262

¹⁹⁵ **De Greiff, P.** *The Handbook of Reparations*, Oxford University Press, 2008, s1

yapısından kaynaklanan utançları sebebiyle kadınlar da yaşadıklarından bahsetmemeyi seçmişlerdir.

Tahminlere göre her dört rahatlatıcı kadından üçü savaşın bitmesinden önce hastalık, intihar, ölümcül yaralanmalar ve kasten işlenen cinayetler sebebiyle hayatlarını kaybetmiştir. Güney Kore’de rahatlatıcı kadın olarak çalıştırıldığı açıklayan 240 kadından, bugün sadece 24’ü hayattadır ve hepsi 90 yaşının üzerindedir¹⁹⁶. Çin Halk Cumhuriyeti’nde ise halen hayatta olan yalnızca 18 kadın bulunmaktadır¹⁹⁷. Hayatta olan eski rahatlatıcı kadınlar cinsel kölelik dönemlerine bağlı yaralanmalar yüzünden, hayatlarını kaybetmeye varabilecek ciddiyette sağlık sorunları yaşamaktadır¹⁹⁸.

Nanking Katliamı’ndan bu yana geçen 82 yıl, bazı görüşlere göre hakkaniyetli bir onarım mekanizması işletilmesini imkânsız kılmıştır. Japonya’da kabul gören görüş ise konunun gündeme getirilmesinin “kapanmış yaraları tekrar açmaktan başka bir işe yaramayacağı”dır. Bu görüşler, ileride de açıklanacağı üzere insanlık onuru ilkesi ile bağdaşabilir nitelikte değildir. Onarım için çeşitli girişimlerde bulunulmuş, ancak mağdurları tatmin edici hiçbir sonuç alınamamıştır. Bu girişimler çoğunlukla, mağdur sayısının en fazla olduğu olarak Güney Kore tarafından yürütülmüştür. Çin Halk Cumhuriyeti ise kurucu liderleri Mao Zedong’un Japonya ile “Düzeltilme ya da cezalandırma yerine uzlaş” öğretisini takip ederek, Çinli eski rahatlatıcı kadınların adalete erişimi için herhangi bir adım atmamıştır¹⁹⁹.

Savaş tazminatı konusunda ilk örnek, Japonya’nın işgalini resmi olarak bitiren San Francisco Barış Anlaşması’dır. 1951’de Müttefik Devletler ve Japonya

¹⁹⁶ *Another Former Sex Slave Dies*, Arirang News http://english.chosun.com/site/data/html_dir/2019/04/03/2019040300472.html Erişim tarihi: 22.07.2019 (Nisan 2019 verisidir)

¹⁹⁷ *China confirms 5 more surviving "comfort women"*, Xinhua News. http://www.xinhuanet.com/english/2019-05/10/c_138048934.htm Erişim tarihi: 22.07.2019 (Mayıs 2019 verisidir)

¹⁹⁸ **Brooks, R. L.** *When Sorry Isn't Enough: The Controversy Over Apologies and Reparations for Human Injustice*, NYU Press, 1999, s. 88

¹⁹⁹ **Kingston, J.** *Japan's inescapable 'comfort women' problem*. Japan Times: <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2016/04/02/commentary/japans-inescapable-comfort-women-problem/#.XTdyfegzZPa> Erişim tarihi: 22.07.2019

arasında imzalanan San Francisco Barış Anlaşması ile Japonya, II. Dünya Savaşı sırasında işgal ettiği ülkelere tazminat ödemeyi kabul etmiştir. Ancak savaştan 27 yıl önce ilhak ettiği Kore²⁰⁰, 1951’de halen Japonya’nın kolonisi olması sebebiyle anlaşmaya zarar gören taraf sıfatı ile katılmamıştır.

1965’te imzalanan Japonya ve Güney Kore Arasındaki Temel İlişkilere Dair Anlaşma ile iki ülke arasında diplomatik ilişkiler resmi olarak başlatılmıştır. Anlaşmanın 2. maddesinde bulunan “Akit taraflar, tarafların ve vatandaşlarının mülkiyetleri, hakları ve ekonomik menfaatleri ile ilgili sorunlarda, tüzel kişiler de dahil olacak ve Japonya tarafından 8 Eylül 1951 tarihinde imzalanan San Francisco Barış Anlaşması’nın 4. Maddesi’nin (a) paragrafında belirtilmiş olan talepleri içerecek şekilde tamamıyla ve nihai olarak uzlaşıldığını kabul eder” hükmü ile; Güney Kore’nin yeniden kurulmasına katkıda bulunacak Japon yardımları karşılığında, tüm Güney Kore vatandaşlarının, Japonya’ya karşı her türlü maddi ve manevi tazminat taleplerinden feragat etmiş sayılacaklarına karar verilmiştir. Yapılan anlaşmanın hazırlanma süreci ve görüşme tutanakları kamuoyu ile paylaşılmamış, anlaşmayı imzalayan dönemin devlet başkanı Park Chung-hee’nin, Japonya için Mançurya’da savaşmış bir asker olması ve yönetimi askeri darbe ile ele geçirmiş olması; anlaşmanın Güney Kore halkı gözündeki itibarını ciddi anlamda zedelemiştir²⁰¹. 1975’e kadar Güney Kore devleti tarafından 1 milyondan fazla angarya ve cinsel kölelik mağdurundan ya da yakınlarından sadece 8.552 kişiye tazmin amaçlı ödeme yapılmıştır²⁰². Yapılan anlaşmanın tutanakları ise ancak 2005’te kamuoyuna açıklanmıştır.

Japonya’nın iddiasına göre, II. Dünya Savaşı’nda yaşananlar için tazminat ekonomik iş birliği adı altında ödenmiştir ve yapılan anlaşma, Güney Kore

²⁰⁰ Ülke 1948’de Kore Cumhuriyeti (bilinen ismiyle Güney Kore) ve Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti (bilinen ismiyle Kuzey Kore) olarak ikiye bölünmüştür, ancak Japonya’nın teslim olmasıyla başlayan tazmin sürecinde mağdurların ortak kimliği olan “Koreli” tabirinin kullanılması daha doğru olacaktır.

²⁰¹ **Park, S. N.** *Tokyo Keeps Defending World War II Atrocities*, Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2019/05/29/tokyo-keeps-defending-world-war-ii-atrocities/> Erişim tarihi: 22.07.2019

²⁰² *Compensation for Colonial Victims Is Not Just a Legal Problem*, Chosun News http://english.chosun.com/site/data/html_dir/2005/01/17/2005011761043.html Erişim tarihi: 22.07.2019

vatandaşlarının kişisel olarak tazmin yoluna gidebileceklerine dair herhangi bir yöntem içermemektedir. Güney Kore ve Japonya tazminat ödenmesi konusunda anlaşmaya varmış olsa da, bu anlaşma uluslararası hukukun genel ilkelerine aykırılık teşkil eder niteliktedir. Kendi içinde bir kamu düzeni barındırdığı kabul edilen uluslararası hukukta, *jus cogens*²⁰³ bu düzeni sağlayan kurallar olarak değerlendirilir. *Jus cogens* kapsamında kabul edilen haklar, diğer bir deyişle uluslararası teamül hukukundan doğan haklar, ihlal halinde tazmin yollarının işletilmesini öngörür. Devletler, normlara aykırı eylemleri için yargı bağıışıklığından faydalanamazlar²⁰⁴ ve yapacakları anlaşmalarla insanlığa karşı suçların mağduru olmuş vatandaşlarının tazminat talebi haklarından onlar adına feragat edemezler²⁰⁵. Buna ek olarak, hem Güney Kore hem de Japonya'nın taraf olduğu Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 53. maddesi “Bir antlaşma yapılması sırasında milletlerarası genel hukukun emredici bir normu ile çatışıyor sa batıldır” hükmü ile 1965'te yapılan anlaşmanın feragat düzenlemesini hükümsüz kılmaktadır. En nihayetinde ne San Francisco Anlaşması'nın ne de Japonya ve Güney Kore Arasındaki Temel İlişkilere Dair Anlaşma'nın, Japonya'nın savaş suçlarından doğan cezai sorumluluğunu ortadan kaldıracak bir hükmü bulunmamaktadır²⁰⁶.

Rahatlatıcı kadınların yaşadıkları, ilk defa 1991'de Koreli Kim Hak-Soon tarafından gündeme getirilmiştir. İlerleyen yaşı ve hayatta olan hiçbir akrabası olmamasından güç alarak yaşadıklarını anlatan Kim Hak-Soon'a, açıklamasından hemen sonra, isimlerini gizli tutmayı tercih eden iki Koreli kadın daha katılmıştır. 6 Aralık 1991 tarihinde, aralarında Kim Hak-Soon ve diğer iki eski rahatlatıcı kadının da bulunduğu 35 kişi, Japonya'nın II. Dünya Savaşı'nda insan haklarını ihlal ettiği savı ile Tokyo Bölge Mahkemesi'ne başvurmuşlardır. Mahkeme 2001'de verdiği kararda başvurucuların çektikleri acıları tanımakla beraber, 1965'te

²⁰³ Uluslararası toplum tarafından kabul edilmiş ve kendisine aykırı hareket edilmesi mümkün olmayan kurallar bütünü

²⁰⁴ **Akkutay, B.L.** “Devletin *Jus Cogens* Normlarına Aykırı Fıillerinden Dolayı Hukuki Yargı Bağıışıklığı” TBB Dergisi 113 (2014), s. 101

²⁰⁵ **Brooks, R. L.**, 1999, s. 90

²⁰⁶ **Lee, S. R.** “*Comforting The Comfort Women: Who Can Make Japan Pay?*” Legal Scholarship Repository (2014), s. 531

Güney Kore ve Japonya arasında yapılan anlaşmanın bu acılar için gereken tazminatı sağladığına karar vermiştir²⁰⁷.

1990lı yıllarda Japon hükümeti yetkilileri yaşananlar için “derin keder”lerini bildirmiş olsalar da açıklamalar hiçbir zaman devlet adına yapılmamıştır. Ancak zamanla Japonya üzerindeki uluslararası baskı artmış ve 1995’te Japon hükümeti tarafından Güney Koreli, Filipinli, Tayvanlı, Hollandalı ve Endonezyalı eski rahatlatıcı kadınlara tazminat ödenmesi için Asyalı Kadınlar Fonu (Asian Women’s Fund) kurulmuştur. Bu fonun amaçları:

1. Japonya’nın rahatlatıcı kadınlara yaptıklarını tazmin etmek amacıyla halka bağış çağrısı yapılması
2. Devlet fonu ve diğer fonların kullanımıyla, rahatlatıcı kadın olarak çalıştırılanlara tıbbi ve sosyal destek sağlanması
3. Gereken desteklerin sağlanmasından sonra Japon hükümetinin rahatlatıcı kadınlardan pişmanlıklarını açıkça belirten, geniş kapsamlı bir özür dilemesi
4. Tarihi bir ders teşkil etmesi amacıyla, rahatlatıcı kadınlara yönelik belgelerin toplanması ve bir araya getirilmesi olarak belirlenmiştir.

Fonun ayrıca süregelen kadına karşı şiddetle mücadele projelerini de desteklemesi öngörülmüştür²⁰⁸. Ancak Japonya’nın cezai sorumluluğunu kabul etmemesi ve fonun hukuki yükümlülüklerden ziyade bağışla oluşturulması sebebiyle hükümetin çalışmaları ve tazmin teklifi samimi bulunmamıştır. Japonya’nın sorumluluktan kaçtığı düşüncesiyle, birçok eski rahatlatıcı kadın ödeme ya da destek almayı kabul etmemiştir. Fon 2007’de sonlandırılmıştır.

Seul’de eski rahatlatıcı kadınlar ve onların destekçileri tarafından kurulan Japonya Tarafından Cinsel Köleliğe Zorlanan Kadınlar Koreli Kadınlar Konseyi

²⁰⁷ **Comfort Women: Japan.** *Korean victims of the Asia-Pacific War (including Kim Hak-soon), Memory & Reconciliation in the Asia-Pacific:* https://www2.gwu.edu/~memory/data/judicial/comfortwomen_japan/haksun.html Erişim tarihi: 22.07.2019

²⁰⁸ Ayrıntılı bilgi için <http://awf.or.jp/pdf/0213.pdf> Erişim tarihi 22.07.2019

(kısaca Kore Konseyi) 1992'den beri her çarşamba günü Japon Büyükelçiliği önünde eylem yapmaktadır. Uluslararası Af Örgütü başta olmak üzere, farklı sivil toplum kuruluşu halen adaletin tesisi için çağrı yapmaktadır²⁰⁹. Eski rahatlatıcı kadınların adalet arayışı Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Engellenmesi Sözleşmesi²¹⁰ yanında Birleşmiş Milletler kapsamında atanan özel raportörler Radhika Coomaraswamy'ın²¹¹ ve Gay J. McDougall'ın²¹² çalışmaları başta olmak üzere, tavsiyeler ve raporlar ile uluslararası arenada gündeme getirilmiştir. Bunun yanında başta ABD, Kanada ve Avrupa Birliği olmak üzere, birçok ülke tarafından Japonya'yı askeri cinsel kölelik sistemini tanıma ve mağdurlar için onarım talepli tavsiye kararlar kabul edilmektedir.

Eski rahatlatıcı kadınların Japonya'dan talebi maddi tazminatlardan ziyade yaşananların ikrarı, resmi bir özür ve sorumluların yargılanmasıdır. Özellikle Asyalı Kadınlar Fonu'nun başarısızlığında görüldüğü üzere; vicdani bir sorumluluk hissetmekle eylemlerden doğan hukuki sorumluluk tamamen farklıdır ve birbirlerinin yerine geçemezler. Japonya'nın bugüne kadar sunduğu onarım, teklifleri olması gerekenden oldukça uzaktır. Uzman hekimlerin ve terapistlerin görüşüne göre ise travmanın tanınması mağdurların zihnindeki hatırayı değiştirmekte ve ruhsal sağlıkta iyileşmeyi sağlamaktadır²¹³. Bu durum, halihazırda çok ciddi acılar çekmiş eski rahatlatıcı kadınlar için yaşadıklarının tanınmasını zaruri kılmaktadır.

²⁰⁹ **Japan: Still Waiting After 60 Years.** *Justice For Survivors Of Japan's Military Sexual Slavery System*, Amnesty International: <https://www.amnesty.org/en/documents/ASA22/012/2005/ja/> Erişim tarihi: 22.07.2019

²¹⁰ *Concluding observations on the combined seventh and eighth periodic reports of Japan*, (10.03.2016) Committee on the Elimination of Discrimination against Women: <https://undocs.org/en/CEDAW/C/JPN/CO/7-8> Erişim tarihi: 22.07.2019

²¹¹ **Coomaraswamy, R.** *Report on the mission to the Democratic People's Republic of Korea, the Republic of Korea and Japan on the issue of military sexual slavery in wartime*, (04.01.1996) United Nations Economic and Social Council Commission on Human Rights: <https://undocs.org/E/CN.4/1996/53/Add.1> Erişim tarihi: 22.07.2019

²¹² **McDougall, G. J.** *Contemporary Forms of Slavery: Systematic rape, sexual slavery and slavery-like practices during armed conflict*, (22.06.1998) United Nations Economic and Social Council Commission on Human Rights: <https://undocs.org/E/CN.4/Sub.2/1998/13> Erişim tarihi: 22.07.2019

²¹³ **Kim**, 2006, s. 239

Devlet tarafından sorumluluğun kabulü halinde, yasama tarafından onarım ve yargı tarafından tazminat seçenekleri bulunmaktadır. Yasama tarafından onarımda devletin eylemlerdeki sorumluluğunu kabul etmesi ve kendi tasarrufu ile geçmişle yüzleşmesi söz konusuysen, yargı tarafından hükmedilecek tazminat, mağdura karşı yapılan ihlallerin bağımsız bir taraf olan mahkemenin kararları ile sabit görülmesi anlamını taşır²¹⁴. Hayatta kalan kadınların ilerlemiş yaşları sebebiyle, Japonya'nın her iki yolu da işletmesi ve seçimi mağdurlara bırakması, adil bir tazmin için atılan ilk ciddi adım olarak değerlendirilebilecektir. Bunun için Japonya'nın en kısa sürede mağdurlara yerel mahkemelerde tazminat talep etme hakkını ve kapsamlı bir onarım planı hazırlanmasını sağlayacak düzenlemeler yapması gerekmektedir. Zira adalete ulaşma amacı gütmeyen herhangi bir tazmin girişimi, "kan parası" olmaktan öteye gitmeyecektir²¹⁵. Eski rahatlatıcı kadınlara sunulması gereken onarım planı ise, aşağıdaki unsurları eksiksiz olarak içermelidir:

1. Eski Hale Getirme (*Restitution*): Mağdurun hayatının ihlalden önceki durumuna geri getirilmesi (Mağdurun özgürlüğüne kavuşması, insan haklarından, kimliğinden, aile hayatından, vatandaşlık haklarından yararlanması, eski ikametgahına ve işine dönmesi, mülkün iadesi)
2. Tazminat (*Compensation*): İhlallerden kaynaklanan ve ekonomik değeri tespit edilebilir zararlar için maddi karşılıklar verilmesi (Fiziksel ya da zihinsel rahatsızlıklar, istihdam, eğitim ve sosyal yardımlar dahil olmak üzere kaçırılan fırsatlar, kazanç potansiyeli kaybı dahil maddi zarar ve kazanç kaybı; manevi zarar, hukuki destek, ilaç, tıbbi hizmetler, psikolojik destek ve sosyal hizmetler için yapılan harcamalar)
3. İyileştirme (*Rehabilitation*): Fiziksel ve ruhsal bakım, hukuki ve sosyal destekler
4. Adil tatmin (*Satisfaction*): İddiaların doğrulanması, yaşananların eksiksiz biçimde kamuya paylaşılması, yaşananların ikrarını ve sorumluluğun

²¹⁴ Kim, E. T. *Performing Social Reparation: "Comfort Women" and the Path to Political Forgiveness*, *Women & Performance: A Journal of Feminist Theory* (2006), 16:2, 233-234

²¹⁵ De Greiff, 2008, s. 11

kabulünü içeren resmi özür, ihlale yol açan kişilerin yargı önüne çıkarılması, mağdurlar için anma etkinlikleri düzenlenmesi, insan hakları ihlallerine öğretim araçlarında ve tarih kayıtlarında yer verilmesi.

5. Tekrarlanmama garantisi (Non-repetition): İleriye yönelik sorumluluklar olarak; yargısal reform yapılması, insan haklarına insancıl hukuk ilişkisi anlaşmaların onaylanarak yürürlüğe sokulması, yargı bağımsızlığının temini, kolluk görevlileri için insan hakları eğitimleri, insan hakları savunucuları için koruma sağlanması²¹⁶.

Uluslararası Af Örgütü'ne göre, mağdurlar arasında vatandaşları bulunan ülkelere de birkaç görev düşmektedir:

1. Mağdurların yabancı devletlerden tazminat talebinde bulunmalarını mümkün kılacak yasal düzenlemeler yapılması
2. Uluslararası insan hakları ve uluslararası insancıl hukuku ihlalleri durumunda, devletin dokunulmazlığını engelleyecek düzenlemeler yapılması
3. Bu tür davalarda zaman aşımı sınırlamalarının uygulanmaması
4. Hayatta kalanların herhangi bir politik baskı ya da devletin takdir yetkisi tarafından engellenmeden uygun tazmin yollarından faydalanmasının sağlanması²¹⁷.

Eski rahatlatıcı kadınlar için ülkelerin iş birliği yaparak, ivedilikle yargı ve onarım yollarını hayata geçirmesi, mağdurların geri kalan kısa hayatlarını bir nebze de olsa daha huzurlu geçirmelerini sağlayacaktır.

²¹⁶ *Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law*, United Nations Human Rights Office of the High Commissioner: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RemedyAndReparation.aspx> Erişim tarihi: 22.07.2019

²¹⁷ **Amnesty International**, 2005, s. 49

SONUÇ

19. Yüzyılda Avrupa’da imparatorlukların dağılma sürecinde kendini gösteren ulus devlet, egemenliği altında bulunan bireylerin önce devletle ve daha sonra diğer bireylerle aidiyet bağı kurmasına, böylece genellikle ayrıştırıcı niteliğe sahip dil, kültür, etnik köken unsurlarda birleşen, olabildiğince homojen bir toplum yaratma hedefi güder. Ulus devletin yaratmak istediği ortak bilinç için benzerlik kadar, birleşme isteği de önemlidir. Bu birleşme isteğini her daim canlı tutmak için çoğunlukla devlet eliyle yaratılan “düşman” karşısında vatandaş, tıpkı orduda olduğu gibi, emir komuta kademesi içerisinde bulunan ve bölüğüyle uygun adım hareket eden bir askere dönüşür. Her an göz önünde olan düşman, zamanla olağan ve olağanüstü hal arasındaki sınırların bulanıklaşmasına; kavramların, yöntemlerin ve ritüellerin iç içe geçmesine sebep olur. Böylece toplum, günlük hayatında tehdidi hissetmeye devam ettikçe, askeri kuralları norm olarak kabul eder, askerlik bilincini giderek daha kutsal görür. Militarizmin dikte ettiği bu işlevsellik, toplumda yaşıyan erkek ve kadınların rolleri ve görevlerine de müdahale eder. Eril bir devlet içerisinde kadın hiçbir zaman eşit sayılmaz; kendisine verilen rol küçük katkılarda bulunmasını sağlayan tamamlayıcı, yetersizliğinin doğrultusunda aynı zamanda da korunmaya muhtaç ve zayıf niteliklidir. Egemen eril böylece kadının hayatına müdahale hakkını kendinde görür, koruma kisvesiyle kısıtlar. Ancak bu koruma görevi, başarısızlığa uğradığı durumda güçlü erkeğin utancı haline gelir. Bu sebeple, kadını korumak/koruyamamak, erkekler arası güç ispatının bir yöntemi haline gelir.

Bir güç ispatı yöntemi olarak tecavüz, olağan hayatta sıkça karşılaşılsa da, savaş ve çatışma hallerinde adeta norm sayılır. Zira bu dönemlerde kadın bedenleri, işgal edilecek bir vatan, kirletilecek bir namus, alınacak bir intikam olarak kullanılır. Yabancı devletlerle yaşadığı eşitsiz anlaşmalardan duyguyu utancı silmek ve gücünü ispat etmek isteyen Japonya; Kore ve Tayvan’ın ilhakıyla seneler süren militer yapılanmasını bir sömürge gücüne dönüştürmüştür. Çin topraklarında Mançurya’yla başlayan işgal, insanlık tarihinin en büyük katliamlarından Nanking

ile devam etmiştir. Şehirde 6 hafta süren yağma, tecavüz ve katliamlar sonucunda 300.000 kişinin öldüğü tahmin edilmektedir.

Nanking Katliamı sırasında ordunun, başkomutanları İmparator'un şöhretine ve kutsallığına zarar vermesinin engellenmesi ve ordunun işleyişinin bozulmaması için tecavüzler ordu kurmayları ve bakanlıklar eliyle sistematik hale getirilmiştir. Zorla istihdam sonrası kurulan istasyonlarda askerlere cinsel rahatlama imkânı verilirken, düşmanın kadına tecavüz ile zafer ve üstünlük hissi her tecavüzde yeniden üretilmiş ve pekiştirilmiştir. İstasyonlarda zorla tutulan kadınların neredeyse tamamı açlık sınırında yaşamış, angaryaya zorlanmış, sağlık hizmetlerinden yoksun bırakılmış, sistematik olarak tecavüze ve işkenceye maruz kalmışlardır. Japonya'nın savaşı kaybetmesiyle kadınların bir kısmı öldürülmüş, bir kısmı ölüme terkedilmiş, hayatta kalanlar ise erkeklerinin onları koruyamadığını topluma hatırlatıp dışlanma ihtimalini göze alamayarak sessizliği seçmişlerdir.

Galip erilin egemenliği savaş sonrası taraf değiştirmiş ve ABD'li askerlere geçmiştir. Kadınlarının çoğunluğuna, böylece ulusal namuslarına tecavüz edileceğini öngören Japon yetkililer; ulus devletin kendilerine çizdiği rollerin dışına çıkmış eski seks işçilerinden yardım istemiş ve kendi ülkelerinde rahatlama istasyonu vazifesi gören lokalleri kurmuşlardır. Lokallerde çalışan kadınlara yüklenen bu vatan borcu, yine de "düşmana teslim oldukları" gerekçesiyle toplumun dışına itilmelerini engelleyememiştir.

Her ne kadar Japonya'nın işlediği savaş suçlarına ilişkin bir yargılama yapılmış olsa da, bunun kağıt üstünde ve galip erkeğin mağlup erkeği cezalandırmasından öteye gitmediği aşikardır. 1990'lara kadar hiçbir mecrada yaşadıklarından bahsedilmeyen rahatlatici kadınların 30 yıldır süren mücadelesi, bugün evrensel olarak kabul edilen ilkelere ve hakkaniyete ulaşmaktan hala çok uzaktır. Tecavüze uğrayan kadının, topluma ve bilhassa kendisini korumakla görevli olan erkeklere korunan yüce değerlere zarar verildiğini, verilebildiğini hatırlatması; eril egemenliğin halen ne kadar geçerli olduğunun bir kanıtı olarak değerlendirilmelidir. Kadınların hayatları boyunca çektikleri fiziksel ve ruhsal acılar, yakın yahut sosyal ilişki kurmalarında yaşadıkları zorluklar için hakkaniyete

uygun bir tazmin ve onarım sağlanması, 80 sene sonra olsa da adalet hissini bir nebze tesis edecektir.

KAYNAKÇA

- Agreement of the prosecution and punishment of the major war criminals of the European Axis, 251 (United Nations - Treaty Series Ağustos 8, 1945). 22.07.2019 tarihinde https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.2_Charter%20of%20IMT%201945.pdf adresinden alındı
- Akkutay, B.L. (2014). Devletin Jus Cogens Normlarına Aykırı Fiilerinden Dolayı Hukuki Yargı Bağışıklığı” *TBB Dergisi* 113, 101.
- Altınay, A. G. (2004). *Vatan Millet Kadınlar*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Altınay, A. G. (10.09.2011). *Bir Madde Olarak "Militarizm"*. 22.07.2019 tarihinde biamag: <https://m.bianet.org/biamag/insan-haklari/132620-bir-madde-olarak-militarizm> adresinden alındı
- Anthias, F., & Yuval-Davis, N. (1989). *Woman-Nation-State*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Argibay, C. M. (2003). Sexual Slavery and the Comfort Women of World II. *Berkeley Journal of International Law*, 21(2), 375-389.
- Aykaç, Ş. (2011). *Şehitlik ve Türkiye'de Militarizmin Yeniden Üretimi: 1990-1999*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law, (16.12.2005) United Nations Human Rights Office of the High Commissioner: 22.07.2019 tarihinde <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RemedyAndReparation.aspx> adresinden alındı
- Belge, M. (2011). *Militarist Modernleşme: Almanya, Japonya ve Türkiye*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Brooks, R. L. (1999). *When Sorry Isn't Enough: The Controversy Over Apologies and Reparations for Human Injustice*, New York: NYU Press
- Brownmiller, S. (1993). *Against our Will: Men, Women and Rape*. New York: Ballantine Books.
- Chang, I. (1997). *The Rape of Nanking: The Forgotten Holocaust of World War II*. Nanjing: BasicBooks.

- Chen, C. P. (06.2007). *First Battle of Shanghai*. 22.07.2019 tarihinde World War 2 Database: 28 Jan 1932 - 8 Mar 1932:
https://ww2db.com/battle_spec.php?battle_id=114 adresinden alındı
- Comfort Women: Japan. (6.12.1991). *Korean victims of the Asia-Pacific War (including Kim Hak-soon)*, Memory & Reconciliation in the Asia-Pacific: 22.07.2019 tarihinde
https://www2.gwu.edu/~memory/data/judicial/comfortwomen_japan/haksun.html adresinden alındı
- Concluding observations on the combined seventh and eighth periodic reports of Japan, (10.03.2016) Committee on the Elimination of Discrimination against Women: 22.07.2019 tarihinde
<https://undocs.org/en/CEDAW/C/JPN/CO/7-8> adresinden alındı
- Coomaraswamy, R. (1996) Report on the mission to the Democratic People's Republic of Korea, the Republic of Korea and Japan on the issue of military sexual slavery in wartime, (04.01.1996) United Nations Economic and Social Council Commission on Human Rights: 22.07.2019 tarihinde tarihinde <https://undocs.org/E/CN.4/1996/53/Add.1> adresinden alındı
- De Greiff, P. (2008). *The Handbook of Reparations*, Oxford: Oxford University Press
- Dolgopol, U., & Paranjape, S. (1994). *Comfort Women, An Unfinished Ordeal: Report of a Mission*. Geneva: International Commission of Jurists.
- Dower, J. W. (2000). *Embracing Defeat: Japan in the Wake of World War II*. New York: W. W. Norton & Company / The New Press.
- Dougall, G. J. (1998) Contemporary Forms of Slavery: Systematic rape, sexual slavery and slavery-like practices during armed conflict, (22.06.1998) United Nations Economic and Social Council Commission on Human Rights: 22.07.2019 tarihinde <https://undocs.org/E/CN.4/Sub.2/1998/13> adresinden alındı
- Durkheim, E. (2013). *İntihar*. (Z. Z. İlkelen, Çev.) İstanbul: Pozitif Yayıncılık.
- Enloe, C. (2003). *Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler*. (B. Kurt, & E. Aydın, Çev.) İstanbul: Çitlembik Yayınları.
- Enloe, C. (2006). *Manevralar*. (S. Çağlayan, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Girelli, G. (2017). *Understanding Transitional Justice: A Struggle for Peace, Reconciliation, and Rebuilding*. New York: Springer International Publishing.

- Grimberg, S. (2018). Women without a voice: Japan's silencing of its "comfort women" and the redemptive future the Tokyo's Women's tribunal offers to the gendered and colonial history of international law. *New Zealand Women's Law Journal*, 2, 207-248.
- Henry, N. (2013). Memory of an Injustice: The "Comfort Women" and the Legacy of the Tokyo Trial. *Asian Studies Review*, 37(3), 362-380.
- Henson, M. R. (2016). *Comfort Woman: A Filipina's Story of Prostitution and Slavery under the Japanese Military*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Hicks, G. (1997). *The Comfort Women: Japan's Brutal Regime of Enforced Prostitution in the Second World War*. New York: W.W. Norton & Company, Inc.
- Ikuhiko, H. (2018). *Comfort Women and Sex in the Battle Zone*. Lanham: Hamilton Books.
- Japan: Still Waiting After 60 Years. (27.10.2005) *Justice For Survivors Of Japan's Military Sexual Slavery System*, Amnesty International: 22.07.2019 tarihinde <https://www.amnesty.org/en/documents/ASA22/012/2005/ja/> adresinden alındı
- Karakehya, H. (2008). Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulanabilir Hukuk. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 133-163.
- Kim, E. T. (2006) *Performing Social Reparation: "Comfort Women" and the Path to Political Forgiveness*, *Women & Performance: A Journal of Feminist Theory* (2006): 16:2, 221-249
- Kimura, M. (2016). *Unfolding the "Comfort Women" Debates: Modernity, Violence, Women's Voices*. London: Palgrave Macmillan.
- Kingston, J. (02.04.2016). Japan's inescapable 'comfort women' problem. 22.07.2019 tarihinde Japan Times: <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2016/04/02/commentary/japans-inescapable-comfort-women-problem> adresinden alındı
- Kovner, S. (2012). *Occupying Power: Sex Workers and Servicemen in Postwar Japan*. Stanford: Stanford University Press.
- Lee, S. R. (2014). "Comforting The Comfort Women: Who Can Make Japan Pay?", *Legal Scholarship Repository*, 531.
- Leupp, G. (2007). Capitalism and Homosexuality in Eighteenth-Century Japan. *Historical Reflections / Réflexions Historiques*, 33(1), 135-152.

- Li, F. F., Sabella, R., & Liu, D. (2002). *Nanking 1937: Memory and Healing*. New York: M. E. Sharpe, Inc. .
- Mihalopoulos, B. (1994). The Making of Prostitutes in Japan: The Karayuki-san. *Social Justice*, 21(2 (56)), 161-184.
- Nagel, J. (1998). "Masculinity and Nationalism: Gender and Sexuality in the Making of Nations" / "Erkeklik ve Milliyetçilik: Ulusun inşasında Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik", *Ethnic and Rada/ Studies*, 1998, cilt 21, no. 2, s. 242-269. (der. Altınay, A. G.), Vatan Millet Kadınlar içinde, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2004
- Najmabadi, A. (1997) "The Erotic Vatan (Homeland) as Beloved and Mother: To Love, To Possess; and To Protect" / "Sevgili ve Ana Olarak Erotik Vatan: Sevmek, Sahiplenmek. Korumak", *Comparative Studies in Society and History*, 1997, cilt 39, no. 4, s. 442-467. (der. Altınay, A. G.), Vatan Millet Kadınlar içinde, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2004
- Öztañ, G. G. (2014). *Türkiye'de Militarizm: Zihniyet, Pratik Ve Propaganda*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Park, S. N. (29.05.2019). Tokyo Keeps Defending World War II Atrocities, *Foreign Policy*: 22.07.2019 tarihinde <https://foreignpolicy.com/2019/05/29/tokyo-keeps-defending-world-war-ii-atrocities/> adresinden alındı
- Parlak, T. M. (2015). Galiplerin Adaleti: Nürnberg ve Tokyo Askeri Ceza Mahkemeleri. *Istanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 10(37), 37-53.
- Peipei, Q., Su, Z., & Chen, L. (2014). *Chinese Comfort Women: Testimonies from Imperial Japan's Sex Slaves*. New York: Oxford University Press.
- Rousseau, J. J. (1999). *Toplum Sözleşmesi*. (A. Erenuluğ, Çev.) İstanbul: Öteki Yayınları.
- Roustan, F. (2012). *Journal of Vietnamese Studies. Mousmés and French Colonial Culture: Making Japanese Women's Bodies Available in Indochina*, 7(1), 52-105.
- Saigol, R. (1998). "Militarisation, Nation and Gender: Women's Bodies as Arenas of Violent Conflict" / "Militarizasyon, Ulus ve Toplumsal Cinsiyet: Şiddetli Çatışma Alanları Olarak Kadın Bedenleri", Mian Z., ve 1. Ahmad (der.) *Making Enemies, Creating Conflict: Pakistan's Crises of State and Society içinde*, 1998, Mashal Books, (der. Altınay, A. G.), Vatan Millet Kadınlar içinde, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2004
- Sanday, P. R. (2007). *Fraternity Gang Rape: Sex, Brotherhood, and Privilege on Campus*. New York: New York University Press.

- Sands, P. (2003). *From Nuremberg to The Hague: The Future of International Criminal Justice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schabas, W. (2014). *An Introduction to the International Criminal Court*, Cambridge: Cambridge University Press
- Selek, P. (2008). *Sürüne Sürüne Erkek Olmak*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sharma, D. C. (1992). The Nuremberg Trials: Past and Present. *Proceedings of the Indian History Congress*. 53, s. 586-592. Indian History Congress.
- Smith, A. D. (2003). *Küreselleşme Çağında Milliyetçilik*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Special proclamation by the Supreme Commander for the Allied Powers at Tokyo, Treaties and Other International Act Series 1589 (International Military Tribunal for the Far East Nisan 26, 1946).
- Stetz, M. D., & Oh, B. B. (2015). *Legacies of the Comfort Women of World War II*. New York: Routledge.
- Stockwin, A., & Tamura, K. (2016). Karayuki-san: Japanese prostitutes in Australia, 1887–1916 (I & II). A. Stockwin, & K. Tamura içinde, *Bridging Australia and Japan: Volume 1: The writings of David Sissons, historian and political scientist* (s. 171-208). Australia: ANU Press.
- Tanaka, Y. (2002). *Japan's Comfort Women: Sexual Slavery and Prostitution During World War II and the US Occupation*. London: Routledge.
- Tanaka, Y., McCormack, T., & Simpson, G. (2011). *Beyond Victor's Justice? The Tokyo War Crimes Trial Revisited*. Leiden: Brill.
- Terami-Wada, M. (1986). Karayuki-san of Manila: 1890-1920. *Philippine Studies*, 34(3), 287-316.
- Tezcan, D. (2000). *Uluslararası Suçlar ve Uluslararası Ceza Divanı*, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı
- The Prosecutors and the Peoples of the Asia-Pacific Region v. Hirohito Emperor Showa et al., PT-2000-1-T (The Women's International War Crimes Tribunal For the Trial of Japan's Military Sexual Slavery, Japan 12 4, 2001).
- Üstel, F. (2016). *"Makbul Vatandaş"ın Peşinde: II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Uzun, E. (2003). Milletlerarası Ceza Mahkemesi Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi ve Roma Statüsü. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 25-48.

- Walby, S. (1992). "*Woman and Nation*" / "*Kadın ve Ulus*", *International Journal of Comparative Sociology*, 1992, cilt 33, no. 1-2, s . 81-100. (der. Altınay, A. G.), *Vatan Millet Kadınlar içinde*, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2004
- Warren, J. (1989). Karayuki-san of Singapore: 1877 — 1941. *Journal of the Malaysian Branch of the Royal Asiatic Society*, 62(2 (257)), 45-80.
- Warren, J. (2000). New Lands, Old Ties and Prostitution: A Voiceless Voice. *Journal of Southeast Asian Studies*, 31(2), 396-404.
- Yoshimi, Y. (2000). *Comfort Women: Sexual Slavery in the Japanese Military During World War II*. New York: Columbia University Press.
- Yuval-Davis, N. (2016). *Cinsiyet ve Millet*. (A. Bektaş, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.